

CUPRINS / SUMMARY

BULLYING-UL – FENOMEN CARE AFECTEAZĂ PROCESUL FORMĂRII ȘI COMPROMITE VALORILE EDUCAȚIEI

BULLYING – PHENOMENA THAT AFFECTS THE PROCESS OF FORMATION AND COMPROMISES THE EDUCATIONAL VALUES

Călin DRĂGOI

Bullying, cyber-bullying, bullying structural/ Bullying, cyber-bullying, structural bullying 3

Eugen SIMION

Unele considerații epistemologice asupra bullying-ului și hărțuirii în mediul școlar / Some epistemological considerations on bullying and harassment in schools 18

Cristina VAMEȘU

Schimbarea comportamentelor problematice în școală. De la tradițional la narativ/ The change of problematic behaviour in schools. From traditional to narrative 38

Marju MARKKANEN, Kirsi TURPEINEN

Kasakkamäki school against bullying/ Școala Kasakkamäki împotriva bullying-ului 45

Carmen PREUTU-GRIGORE

Reziliența – formă pozitivă de dezvoltare la copilul victimă a bullying-ului/ Resilience - positive form of development child's bullying victim 47

Daniela ȘERBAN

De ce din nou despre bullying/ Why again about bullying 53

Alina - Mihaela MUNTEANU, Mircea Sorin MIRCEA

Perspective și abordări ale fenomenului de bullying/ Prospects and approaches to the phenomenon of bullying 59

Monir Nasser SAED

Violence and bullying in schools arab from Israel. Questionnaire method in the empirical research/ Bullying-ul și violența în școlile arabe din Israel. Metoda chestionarului în cercetările empirice 67

Ioana ȘANDRU

Fenomenul „bullying” la adolescenți/ Bullying phenomena on teenagers 76

Eugenia ENACHESCU

Spațiul ca sursa de conflict/ Space as a source of conflict 83

Andreea MAXINAȘ, Maria PUIU

Repere practice de intervenție în prevenirea efectelor bullying-ului asupra copiilor/ Reference points of intervention in preventing bullying effects on children 89

Maria Ana NICOLAE ROGALSKI
Violența între tineri/ Violence between teenagers 96

Gianina BURUIANĂ
De la campanii anti-bullying la proiecte educaționale/ From campaigning anti-bullying to an educational project 99

Sorina VASILESCU-APOSTOL, Liliana IROFTE
Voința de a ne transforma/ The will to transform us 102

DIN ACTIVITATEA FICE ROMÂNIA / FICE ROMÂNIA ACTIVITIES

Roxana ONEA
Vizită de documentare și Seminar internațional, Constanța, aprilie 2016/ Documentation visit and International Seminar, Constanta, April 2016 105

Eugen SIMION
Raport cu privire la vizita de studiu efectuată de către delegația FICE România în Finlanda, în perioada 9-15 mai 2016/ Report on Study visit made by FICE Romania delegation in Finland, between 9-15 May 2016 108

BULLYING, CYBER-BULLYING, BULLYING STRUCTURAL BULLYING, CYBER-BULLYING, STRUCTURAL BULLYING

Călin DRĂGOI
pedagog, Germany

If you ask students to the extent of aggression among them, appears (...) a surprisingly consistent picture: in each class there are victims, perpetrators and classmates who can accurately report. If one asks on the other hand the teachers, aggression is underestimated in the school environment.

Werner Stangl

Abstract

Most of the studies concerning bullying and cyber-bullying reveal that teachers and practitioners are usually underestimating the phenomenon. Children can obviously better (more realistically) estimate the situation in their schools and the interpersonal relationships in peer-groups and they can much better identify the victims and the aggressors.

The idea that the violence in our schools has increased during the last decades has also been intensively promoted. It seems that one of ten children is seriously mobbed and that one of ten children is an active aggressor. New forms of mobbing have appeared, as for instance cyber-mobbing.

The teachers and the staff in many schools can not deal any longer with these phenomena and the traditional school-pedagogy does not offer any longer the proper instruments and methodology that allows to effectively prevent and diminish the bullying and the mobbing among children and teenagers.

In addition to all these, the school is increasingly confronted with the impact of relatively accepted cultural models that promote some forms of violence among teenagers and youngsters as a trendy "way-of-behaviour", as something simply "cool". The schools are confronted not only with some family-behavioural patterns but also with "aggressive behavioural-patterns" intensively promoted in mass media.

The traditional models that the school tries like before to impose are obsolete and not always popular. Consequence: the teachers are increasingly overruled and overcharged, they do not dispose of an adequate and up-to-date methodology and they are not sufficiently supported by other categories of professional staff, like psychologists, therapists, consultants, social pedagogues and social workers.

The paper presents some of the most common forms of bullying and cyber-bullying in schools and in some residential care centres and also some of the advantages and the limits of currently used intervention programmes, respectively some alternatives to the traditional pedagogical settings and well-known assessment and intervention instruments.

Keywords: *bullying, cyber-bullying, mobbing, peer-group structures, intervention-strategies and programmes, risk-analyses, school assessment*

1. Bullying-ul – fenomen general vs. fenomen conjunctural

Puține alte aspecte legate de viața de zi cu zi din școală s-au bucurat de atâta atenție din partea specialiștilor și practicienilor ca fenomenul de bullying (mobbing). De-a lungul deceniilor

fenomenul a fost denumit și hărțuială, șicanare, violență școlară, etc... Niciuna din traducerile amintite nu s-a impus, termenul englezesc fiind în continuare folosind curent literatura de specialitate. Literatura de specialitate este în acest domeniu extrem de bogată.

Este general acceptat că fenomenul are un caracter general, fiind regăsibil în mai toate tipurile de școli, în perioade diferite, în culturi diferite.

Indiferent de denumire, formele de manifestare au rămas în principiu neschimbate:

- Bullyingul fizic - violență corporală directă - bătaie, încăierări, distrugerea obiectelor personale, amenințări, șantaj
- Bullyingul verbal - violență verbală - amenințări, comentarii ironice, jignitoare referitoare la modul în care un școlar este îmbrăcat, în care vorbește sau referitoare la performanțele școlare ale acestuia, la viața lui particulară. Este probabil forma cea mai răspândită de bullying și are loc atât în curtea școlii, în pauze cât și în timpul orelor. Este practică atât de către elevi cât și de unii profesori. Exemplul clasic îl constituie remarcile directe de genul „nu o să iasă nimic din tine“, „nu ești în stare nimic să înveți“, etc..
- Bullyingul relațional sau „bullying-ul tacit“ - ignorare tăcută, marginalizare, respingere tacită, excluderea de la anumite activități extrașcolare, de timp liber sau din anumite cercuri (grupuri) sociale, manipularea prietenilor.

Bullying-ul este privit în mod diferit de elevi pe, de o parte, și de profesori și consilierii școlari, pe de altă parte. Cadrele didactice manifestă tendința de a subevalua dimensiunea și consecințele pe timp lung a fenomenului. Această tendință reprezintă o consecință a unei cunoașteri doar formale a anumitor „traietorii invizibile“ care marchează dinamica fenomenelor de intra-grup și traseul școlar al unor elevi.

Bullyingul, definit uneori și ca o formă specifică de mobbing în școală, apare de regulă în sistemele construite ierarhic la nivelul componentelor în cadrul cărora controlul este mai slab.

Instituțiile de învățământ sunt confruntate în ultimele decenii cu o creștere accentuată a violenței în școli, a mobbing-ului și bullying-ului. În pofida eforturilor constante depuse de profesori, fenomenul este în creștere și o bună

parte a programelor de intervenție elaborate la nivelul unor institute și firme specializate s-au dovedit doar parțial eficiente.

(a) Există desigur și o componentă culturală, socială și politică specifică, respectiv o creștere constantă, chiar dacă difuză, a violenței în societate în general, a violenței domestice și structurale, în special pe fondul pauperizării tot mai pronunțate a unor grupuri tot mai largi de populație.

(b) Există însă și o componentă structurală. Școala în general operează tot mai mult cu structuri permissive, mai puțin rigide. Renunțarea la autoritarism și controlling excesiv, un proces dealtfel pozitiv în sine, a condus însă și la diluarea influenței formale a instituțiilor de învățământ. Una dintre consecințele acestei „relaxări structurale“ la nivel de sistem o constituie și răspândirea mai largă a fenomenelor de hărțuială, violență și agresiune între elevi sau chiar orientate împotriva profesorilor.

1.1. Bullying-ul structural

Forma clasică de bullying este considerată cea care apare între elevi.

Există însă și fenomene de bullying care apar între elevi și profesori, cazuri în care se poate vorbi de **bullying structural**. Acesta poate acționa în ambele sensuri, respectiv profesorii pot hărțui elevii, iar aceștia la rândul lor pot exercita presiuni asupra profesorilor.

Astfel de episoade au fost în general mai puțin studiate în literatura de specialitate și nu deținem date concludente legate de amploarea fenomenului și formele concrete de manifestare. Multe dintre fenomenele de bullying elevi – profesori nici măcar nu sunt raportate. Există o zonă de penumbră, ambele părți având interesul ca astfel de comportamente să fie mai degrabă trecute sub tăcere.

Există însă indiscutabil și bullying care este practicat de profesor asupra elevului ca și situații în care elevii exercită bullying asupra profesorilor.

Modificările drastice din societate din ultima vreme (care au condus și la scăderea autorității

școlii în general și a respectului față de profesori în general) au determinat și apariția frecventă a unor astfel de fenomene de bullying, despre care profesorii însă evită să discute. Cazurile tipice sunt cele de elevi ai elitei, protejați de influența și de poziția privilegiată a familiei și care tind să-și impună propriile reguli în grupul de elevi și formează puternice **subgrupuri informale de presiune**.

1.2. Agresivitatea relațională (relaționale aggression)

Se definește, spre deosebire de agresiunea fizică propriu-zisă, prin propagarea de informație negativă – mailuri, mesaje, fotografiile care sunt difuzate, propagate, utilizate pentru a marginaliza anumiți elevi, colegi de clasă.

Agresivitatea relațională este mai răspândită decât ar părea la prima vedere. Într-o cercetare efectuată pe un eșantion reprezentativ de elevi s-a constatat că peste două treimi au apelat într-o formă sau alta la agresivitate relațională. Dintre formele cele mai utilizate de intrigare menționăm:

- Răspândirea de zvonuri cu bună știință-
Distrugerea de prietenii prin manipulare-
Denigrare sau chiar mobbing
- Difuzarea de fotografii, videoclipuri, înregistrări făcute cu telefoanele mobile

Din această categorie de intriganți fac parte mai ales fete, dar agresarea relațională este utilizată în ultima vreme tot mai frecvent și de băieți, mai ales de cei care în plan social au mai puțin succes.

Spre deosebire de violența fizică, care odată cu înaintarea în vârstă este mai puțin observată, agresivitatea relațională nu se diminuează odată cu vârsta. Astfel de încercări de a domina în principal prin manipulare și mobbing nu se diminuează odată cu intrarea în adolescență și nici mai târziu în perioada de post-adolescență.

Formele „soft” de agresiune (bullying) de genul celor menționate pot avea consecințe la fel de profunde și de lungă durată pentru victime ca și cele de violență fizică propriu-zisă.

1.3. Cyber-bullying

Reprezintă categoria de bullying cea mai răspândită la ora actuală și care se extinde în continuare odată cu expansiunea mediilor de comunicare în masă.

Generația „homo-telefonensis” („homo-phonensis”) este cea mai expusă la efectele cyber-bullyingului. Posibilitățile de comunicare electronică permanentă și rețelele sociale electronice ridică enorm gradul de risc. Rețelele sociale de tip Facebook, Twitter la fel ca și e-mailul și celularul dau posibilitatea de a recurge la amenințări, șicanari, jigniri, difuzarea de fotografii „compromițătoare”, practic fără teamă și de o manieră mult mai rafinată ca în trecut.

Formele de exercitare a unor astfel de presiuni psihice sunt practic de necontrolat iar posibilitățile de intervenție directă ale școlii relativ restrânse. Dificultatea principală este legată de faptul că un „bully” poate rămâne ca persoană anonim, poate acționa din umbră. Deasemeni din punct de vedere tehnic stau la dispoziție variante nelimitate de acțiune, ceea ce stimulează imaginația agresorului (bully-ului) și oferă garanția că poate șicana incognito, respectiv că nu riscă o reacție imediată, directă, nici din partea justiției, nici din partea părinților victimei și mai puțin din partea profesorilor. Pentru victimă locuința părintească (camera proprie, computerul sau laptop-ul propriu) nu mai reprezintă un loc de refugiu, un spațiu privat în care se poate simți ferit de acțiune bully-ului. Intimitatea personală este puternic lezată. Victima nu se mai simte niciunde în siguranță.

Pericolul constă și în faptul că anumite informații destinate compromiterii sau ridiculizării victimei pot fi puse în circulație cu viteză, fără efort deosebit și pot fi accesate de un număr mare de persoane. S-a constatat chiar că în unele școli spre exemplu există site-uri destul de profesional făcute, mai mult sau mai puțin liber accesabile, care difuzează regulat poze și informații dure despre anumiți elevi din școală (chiar adevărate campanii de denigrare).

Conform opiniilor mai recente, 80% din actorii cyber-mobbing-ului sunt cunoscuți de ceilalți elevi din clasă și chiar din școală.

1.4. Happy Slaping

Happy Slaping reprezintă o formă de agresiune neașteptată și nemotivată asupra unor persoane necunoscute sau asupra unor colegi de școală. Respectivul persoane sunt agresate corporal fără un motiv evident, spre exemplu primesc din senin o palmă, un pumn în obraz sau sunt îmbrânciți, etc...

Formele de agresarea sunt diferite de la caz la caz, dar pot îmbrăca și forme grave, sunt înregistrate spre exemplu cazuri de persoane care au fost serios bătute.

Nu mai este neobișnuit ca agresorii se utilizeze celularele pentru a filma scena, care este apoi postată pe internet sau pe Facebook.

Până la data la care scriem aceste rânduri fenomenul a fost foarte puțin studiat și este practic imposibil de estimat amploarea acestuia. În orice caz nu mai este nespecific pentru dinamica socială din ziua de azi.

Tot mai mult noile medii de comunicare influențează dinamica socială la nivel de grup de apartenență de o manieră decisivă, care scapă de sub controlul direct al observatorilor. Multe „evenimente” sociale au ca fundal fluxuri de informație care circulă pe diferite canale electronice, informație poate fi accesată indiferent unde, când și de orice categorii de populație. Tendința de difuzare în anumite rețele unor scene de violență, de bullying, de happy slaping, de hărțuială este mai răspândită decât se acceptă în general și este specifică nu numai anumitor grupuri de elevi ci mai ales grupărilor de tip „gang” sau de orientare extremistă.

2. „Un comportamentul pe care îl ignori devine un comportament pe care îl accepți”

2.1. Bullying-ul reprezintă o formă de agresiune care se manifestă pe o durată mai lungă de timp și care are un caracter sistematic și repetitiv.

2.2. Este specific instituțiilor de învățământ în special datorită faptului că școala reprezintă grupări relativ aleatorii de copii care sunt obligați să învețe și să-și petreacă o bună parte din timpul zilei împreună.

2.3. Categori:

- a. Bullying direct (corporal) vs. bullying „indirect”
- b. Bullying-ul activ, respectiv agresiuni directe asupra altor elevi (perspectiva agresorului) vs. bullying-ul pasiv, respectiv victimizarea (perspectiva victimei).

2.4. Un studiu efectuat la Universitatea din Warwick a evidențiat faptul că atacurile verbale au efecte mai puternice și mai de lungă durată decât simplele atacuri corporale sau decât distrugerea sau dispariția (furtul) unor obiecte proprii.

2.5. Bullyingul și hărțuiala pe perioade mai mari de timp poate conduce nu numai la diminuarea stimei și încrederii în sine ci și la simptome psihice de tip post solicitare sau post traumatice.

Dintre simptomele psiho-somatice cel mai frecvent observate amintim tulburările de somn, durerile de cap de cap și de burtă, stările difuze sau acute de frică, episoadele de panică (acompaniate de obicei de refuzul de mai frecvența școala, de absenteism sau chiar de școlarizare), depresii

2.6. Câteva dintre caracteristicile violenței în școală cel mai frecvent menționate în literatura de specialitate:

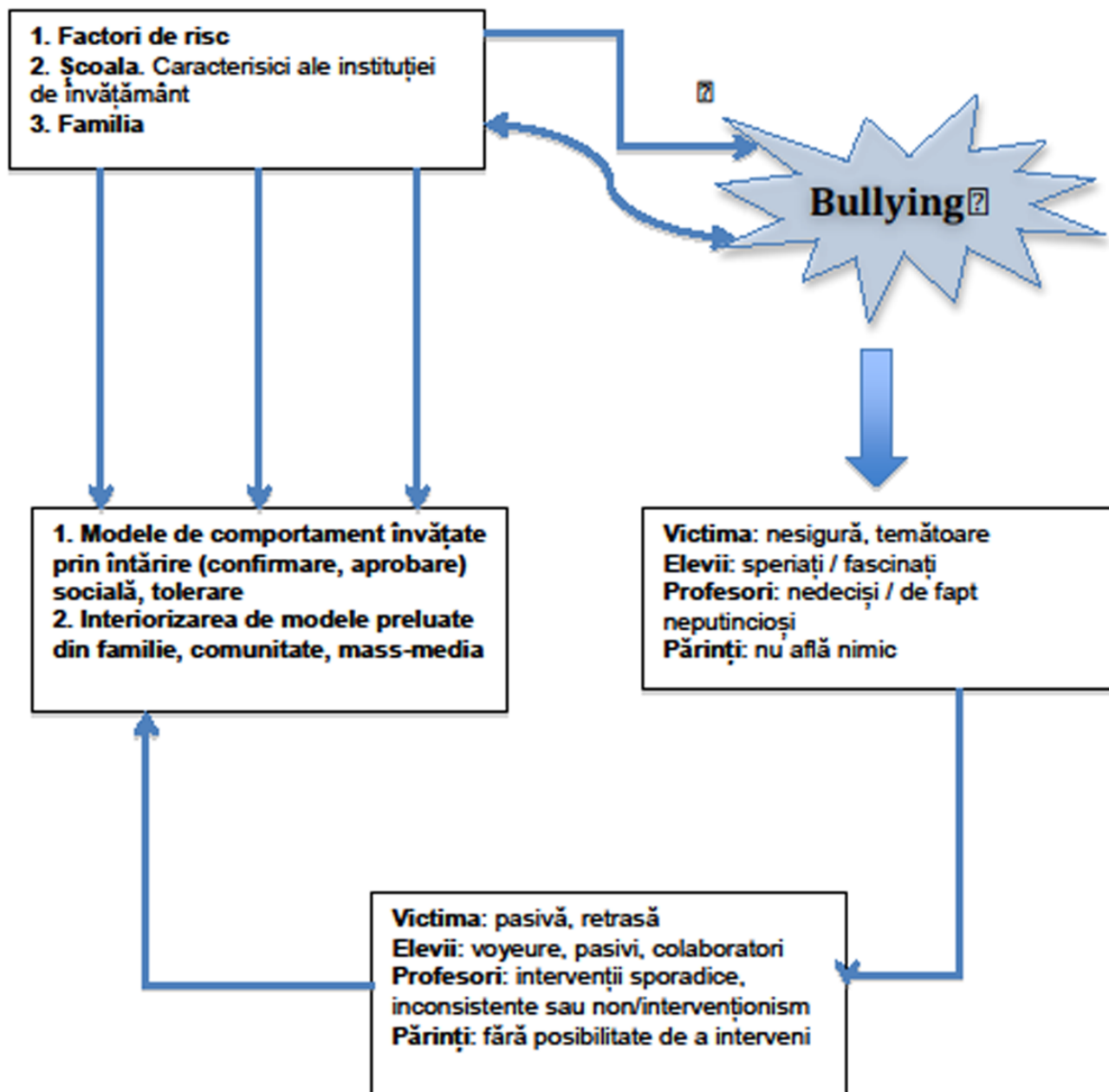
- a) Violență și trăirea violenței înregistrează la vârstele mai mici o curbă ascendentă care însă se diminuează de o manieră relevantă odată cu înaintarea în vârstă
- b) Violența și trăirea violenței sunt mai frecvente în cazul băieților
- c) Cyber-bullying-ul și agresivitatea relațională apar mai ales în cazul fetelor, deși fenomenul se înregistrează frecvent în ultima perioadă și în rândul băieților
- d) Violența și trăirea violenței sunt dependente de tipul de școală frecventată (violența verbală vs. violența corporală)
- e) Violența și trăirea violenței rămân relativ stabile de-a lungul unei cariere școlare

3. Bullyingul și presiunea grupurilor de apartenență

3.1. Este cunoscută tendința elevilor de a se grupa în jurul agresorilor („bullies“), de a încerca să facă parte din anturajul acestora, de a se afla sub sfera lor de influență, respectiv sub protecție.

Elevii solidarizează mai degrabă cu „bullies“ decât cu victimele.

Această solidarizare poate fi considerată și ca un efect al presiunii exercitate de grupul de egali. **Presiunea de grup** joacă un rol determinant în definirea structurilor de putere la nivelul instituțiilor de învățământ și a rolurilor pe care un membru al grupului are dreptul sau nu să-l joace în cadrul structurii de grup (Figura 1).

3.2. Din această perspectivă se observă o intensificare a formelor de bullying psihic în raport cu violența fizică. Bullyingul dobândește forme mai subtile, tendința fiind de manipulare a relațiilor sociale, de hărțuială cu conținuturi sexuale.

În acest sens părerea unor autori ca bullyingul se diminuează odată cu vârsta apare ca nefondată. El nu se diminuează în clasele mari, ci îmbracă pur și simplu forme mai subtile, devenind predominant indirect, verbal și relațional.

Rezultatele unui studiu efectuat de noi în perioada 2011 – 2012 într-o comunitate din mediul rural multi-etnică au relevat anumite caracteristici ale dinamicii interpersonale în grupurile școlare. Câteva dintre acestea. Cartografierea socială a populației din localitatea respectivă ca și cartografierea socială a relațiilor interpersonale între elevii din școală a evidențiat faptul că gruparea elevilor reproducea în mare dinamica socială a grupurilor din comunitatea respectivă.

b. Structurile de putere și de influență care se găseau la nivelul comunității între grupurile de origine etnică diferită se regăseau și în spațiul școlii. c. Grupurile de influență din școala încercau să promoveze constant valori diferite de cele promovate de cadrele didactice. d. Dinamica intrinsecă a grupurilor era puțin cunoscută de personalul de școală, majoritatea episoadelor de șicanare, de agresare fizică sau verbală petrecându-se „pe ascuns” și “sub protecția” grupului de apartenență. d. Liderii de opinie identificați aveau de regulă și sprijinul direct sau indirect al familiei, respectiv din partea mediului social de proveniență. Comportamentele acestora erau valorizate pozitiv, elevii respectivi se bucurau de un anumit respect nedisimulat.

4. Tipologia persoanelor implicate

Clasica distincție între victimă și făptași (modelul Cronenberg spre exemplu) se dovedește în practică insuficientă (Fig. 2). Cele două roluri se întrepătrund și nu de puține ori un copil poate apărea ca actor în ambele ipostaze. Astfel de schimbări de rol sunt mai frecvente decât suntem dispuși în mod curent să acceptăm.

Analiza factorilor de risc relevă de asemeni faptul că anumite caracteristici fizice, psihice sau conjuncturale pot influența de o manieră decisivă poziția pe care un elev o ocupă prin raport cu alte grupuri de influență din școală sau cu o anumită persoană, respectiv rolul pe care acesta trebuie să-l joace în dinamica grupurilor din școală.

4.1. Victimele

Bullying-ul și mobbing-ul sunt în literatura de specialitate asociate noțiunii de victimizare. Se

consideră că victimele sunt în general elevii mai slabi și care nu se pot apăra. Se face uneori și distincția între așa numitele „victime pasive” și „victimele provocante”, respectiv copiii care prin comportamentul lor „întărită”, stârnesc, provoacă agresorii. Astfel de distincții sunt însă doar parțial operaționale. În realitate avem de-a face cu o paletă mult mai largă de comportamente și situații care definesc un anumit profil al victimei.

4.2. Agresorii (Bullys)

Reprezintă de regulă categoria de elevi siguri de sine, incapabil de sentimente de prietenie, cu o doză ridicată de agresivitate. Uneori sunt asociate și alte forme de comportament antisocial cum ar fi furtul sau vandalizarea. O categorie interesantă constituie elevii care ocupă o poziție duală fiind alternativ atât victime cât și agresori (Bully-Victim).

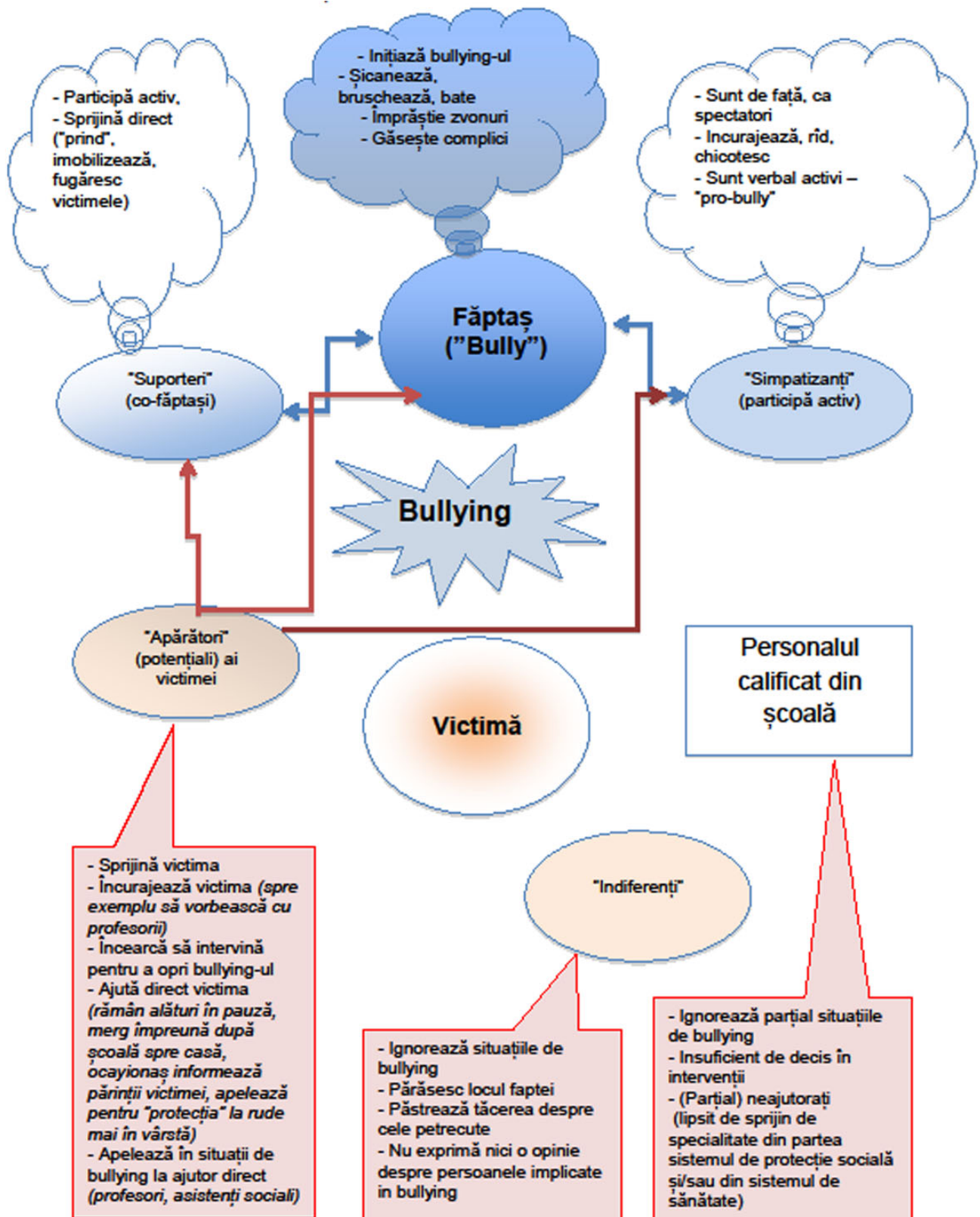
Se consideră în general că cel puțin 50 % dintre victime devin mai devreme sau mai târziu agresori.

Trei mecanisme intră de obicei în funcțiune:

- **Învățarea de modele** (învățarea prin condiționare pozitivă). *Victimele constată relativ frecvent că comportamentul agresorilor le aduce acestora mai degrabă avantaje decât dezavantaje și că faptele lor sunt doar rareori pedepsite și sunt desigur tentate să reproducă modelele de comportament cele mai avantajoase.*
- **Dinamica de grup.** *Pentru victimă este, de regulă, dificil se găsească acceptanță în grupul de egali. Ca a fi la rândul lor recunoscute victimele preiau comportamente agresive, negative.*
- **Coping-ul de stategii neadecvate.** *Victimele sunt atât de puternic marcate de propriile experiențe trăite ca victime încât sunt dominate de intenția de a se răzbuna. Consecința este ca își îndreaptă reacțiile de frustrare către copiii mai mici sau mai lipsiți de apărare pe care îi agresează la rândul lor.*

4.3. Agresorii pasivi și simpatizanții

Reprezintă categoria cu un rol decisiv în instalarea și perpetuarea bullyingului. Dintre

agresorii pasivi fac parte privitorii, cei care se fac că nu observa nimic, cei care „lasă de izbeliște” victimele, care nu vor să aibă nimic de-a face cu situația respectivă, intriganții, prietenii și alți susținători indirecti ai agresorilor.

Elevii și profesorii care prin pasivitate și/sau simpatizare tacită facilitează mobbing-ul și bullying-ul participă de fapt, chiar și indirect, la escaladarea procesului și riscă mai devreme sau mai târziu să se situeze între fronturi și să creeze

impresia că de fapt simpatizează sau chiar susțin indirect agresorul.

De regulă simpatizanții, chiar dacă nu au interes să șicaneze direct pe cineva, se află sub constrângerea grupului din care doresc neapărat să facă parte. Pentru aceasta sunt în stare să consimtă anumite fapte și să adopte anumite comportamente deși sunt conștienți că acestea nu sunt în ordine, nu sunt corecte.

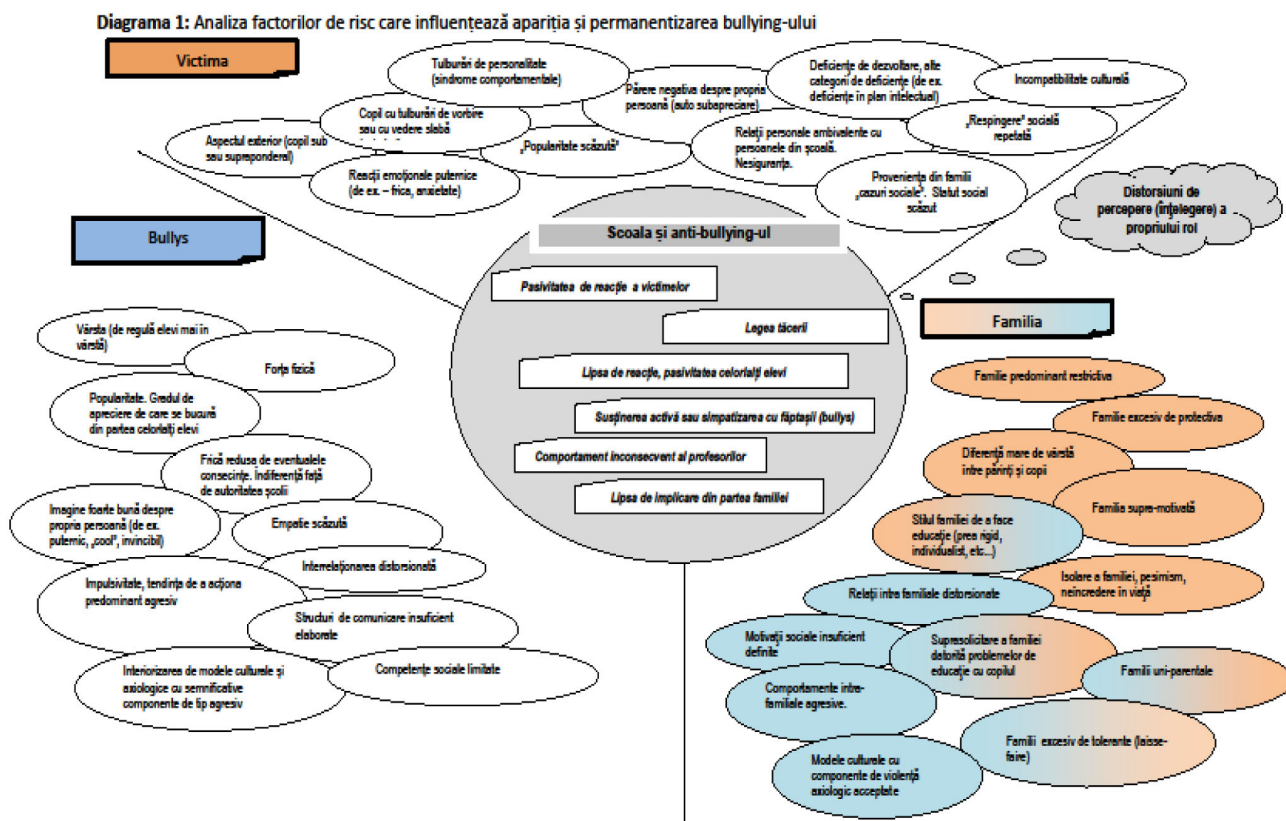
Deși nu se poate stabili o dependență cauzală directă între gruparea ca susținători și simpatizanți și frecvența de apariție a actelor propriu-zise de bullying, rolul acestora este deosebit de important pentru instalarea și amplificarea bullying-ului. Perpetuarea lor ca o constantă a relațiilor interpersonale la nivelul elevilor sunt dependente în mare măsură de încurajarea sau de absența unei poziționări active împotriva lor. Ignorarea, tolerarea tacită pot conduce la agravarea bullying-ului, respectiv la transformarea acestuia într-un modus vivendi.

5. Cronicizarea victimizării

Dacă acceptăm probabilitatea ridicată ca unui elev să fie victimizat pe o perioadă mai lungă de timp, se poate vorbi de o „cronicizare” începând cu clasa a cincea, a șasea. Rolul de victimă devine o constantă în evoluția școlară a numitor copii. Cu cât hărțuiala și bullying-ul au început la o vârstă mai fragedă, cu atât stabilizarea rolului de victimă se produce la o vârstă mai timpurie.

6. Factori de risc în bullying

Analiza factorilor de risc implicați în bullying a relevat faptul că există o multitudine de componente (de factori de risc) cu caracter formal sau informal la nivelul tuturor instanțelor de educare și socializare - școală, familie, alte organizații și instituții. În diagrama 1 este prezentată o analiză mai amănunțită a factorilor de risc care sunt implicați în bullying.

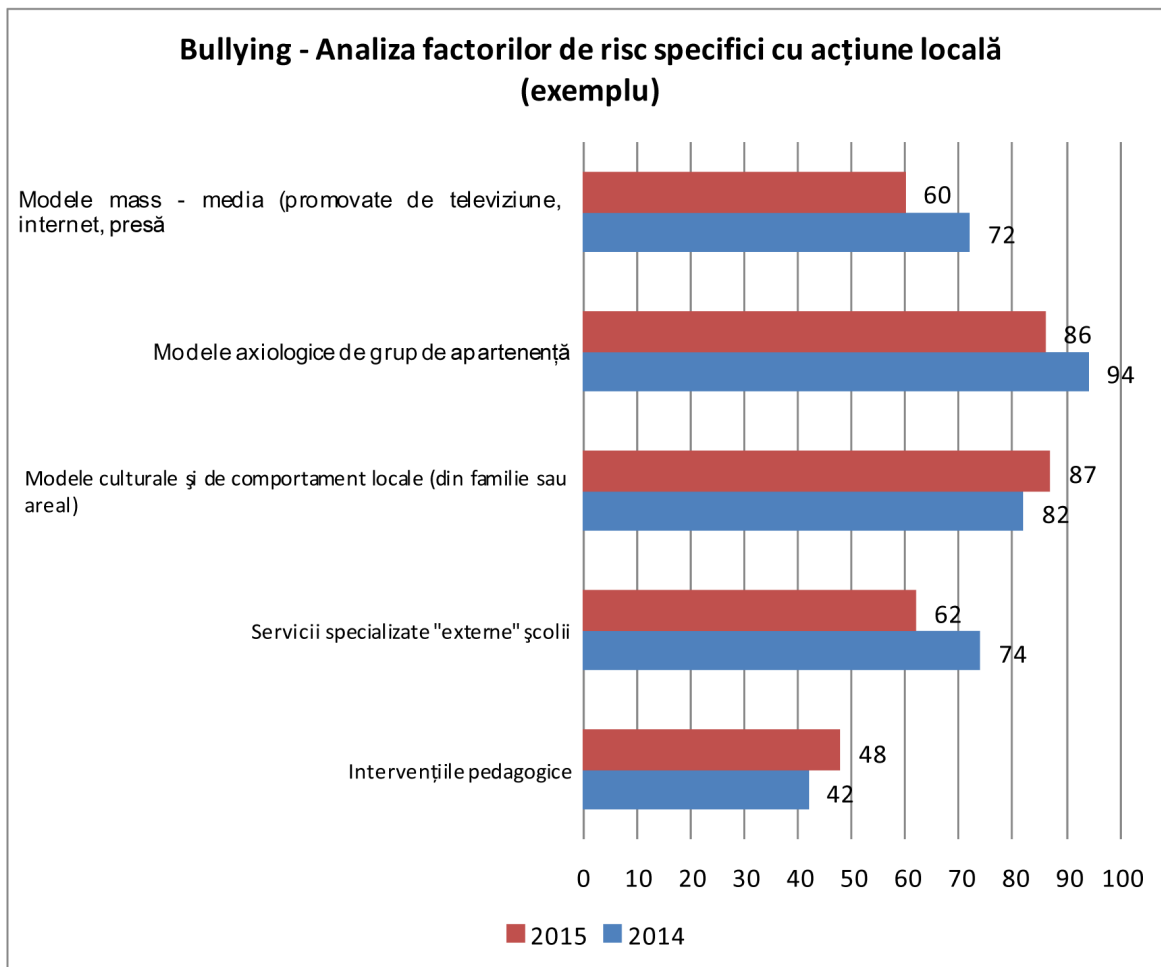
Surse: Dragoi, C. – Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F., (2003) – *Bullying unter Schülern: Erscheinungsformen, Risikobedingungen und Interventionskonzepte*. Göttingen: Hogrefe

Este deasemeni de remarcat faptul că bullying-ul reprezintă un fenomen local, „individual”, care se manifestă diferit de la areal la areal și de la

școală la școală. Aceste caracteristici locale trebuie luate prioritar în considerare în structura programelor de intervenție din școli.

6.1. Acțiunea factorilor de risc menționați este dependentă de condițiile specifice din spațiul social respectiv și are un caracter local, la fel ca și fenomenele de bullying de altfel.

Interviarea cadrelor didactice dintr-o școală de dimensiuni mari din mediul rural, a conducerii și a reprezentantului Inspectoratului Școlar a relevat spre exemplu astfel de priorități și de ierarhizări specific locale la nivelul factorilor de risc.

Metodologie

Pentru fiecare item (factor de risc identificat de către persoanele intervievate) a fost elaborată o scală (grilă) de evaluare a impactului (de conversie a scorurilor brute în probabilitate) și un glosar cu descrierea formelor de manifestare și a scorurilor brute pentru punctarea (evaluarea) formelor concrete observate. Datele de teren au fost prelucrate cu ajutorul unui software specializat.

Aspecte relevante

- 1. Intervențiile pedagogice. Sunt de regulă insuficiente, doar parțial eficiente. Este vorba de o pedagogie tradițională, axată mai ales pe aspecte de performanță școlară vs. o pedagogie modernă mai puternic focusată pe dezvoltarea de competențe sociale*
- 2. Servicii de intervenție specializate „externe” școlii (asistență socială, servicii de recuperare, asistență psihologică și psihiatrică, etc.) – insuficiente, concentrate preponderent în urban*
- 3. Contextul politic local este de asemenea privit ca un factor de risc. În special datorită lipsei de susținere consistentă, constantă și pe termen lung a școlilor*

Desigur dimensiunea eșantionului este statistic mai puțin relevantă, motiv pentru care datele trebuie tratate cu circumspecția de rigoare. Cu toate acestea ele sunt credem expresia destul de acurată a opiniei avizate a unor practicieni și specialiști care cunosc „din interior” fenomenul de bullying cu care sunt confrunțați frecvent, „la fața locului” și care trăiesc îndeaproape „realitatea locului”. Anonimitatea și confidențialitatea asigurată a permis o abordare rezonabil obiectivă și fără prejudecăți sau judecăți pripite de valoare.

6.2. Ancheta a relevat următoarele posibile direcții de acțiune la nivelul instituțiilor școlare:

1. Necesitatea organizării de trainings-on-the-job la nivelul școlii, mai practice decât clasicele stagii de formare profesională continuă
2. Necesitatea inițierii unor operații largite de cartografiere socială la nivel de spații sociale, respectiv un „assessment social” de substanță, relevant
3. Valorificarea resurselor umane și materiale (financiare) din zonă
4. Asigurarea unei mai pronunțate coerențe la nivel acțional, în special prin proiecte și cooperare interinstituțională
5. Elaborarea unor metodologii de intervenție concretă, respectiv a unor programe de acțiune efectivă la nivel de școală. Lipsa unor modele de bună practică spre exemplu este acut resimțită de specialiști și practicieni în egală măsură.
6. Demitizarea și de-clișeizarea pedagogiei tradiționale este deasemeni de dorit, mai ales prin implementarea de acțiuni „low-costs” și cu obiective realist delimitate.

7. Modalități de intervenție și prevenire a bullying-ului

7.1. Iluzii și realități

7.1.1. Intervențiile directe și programele de prevenție **nu sunt adecvate**, așa cum se crede de obicei, **pentru a diminua sau preveni**

agresiunea în general în clasă, în rândul elevilor sau din școală.

Ele pot însă contribui de-o manieră substanțială la diminuarea șanselor anumitor elevi de a dobândi un statut privilegiat datorită agresivității (respectiv via agresivitate).

7.1.2. Intervențiile la care poate apela profesorul și ceilalți specialiști din școală nu pot face ca acei copii care sunt victime ușoare să fie integrați complet și fără probleme în clasă și în școală.

Ele pot însă contribui de o manieră decisivă la schimbarea atitudinii clasei, a majorității elevilor, care pot lua poziție împotriva agresivității respectiv pot spune clar și răspicat că nu acceptă bullying și mobbing în clasă.

7.2. Posibilități de intervenție

7.2.1. Elaborarea cu ajutorul lucrătorului social din școală a unui **set de reguli** care trebuie respectate de toți elevii. Acest **setting formal** trebuie:

(a) Să fie elaborat de o manieră realistă, respectiv ținând cont de condițiile specifice din școală, de categoriile de elevi cu care se lucrează. Este de dorit realizarea unui compromis productiv între pedagogia tradițională și condițiile specifice în care lucrează instituția. (b) Să fie conceput ținându-se cont de părerea cât mai multor categorii: elevi (în primul rând), profesori, părinți, lucrători sociali, conducerea instituției de învățământ, alte categorii de specialiști.

(c) Să conțină reguli clare, „granițele” de comun acord fixate să fie fără echivoc denumite, descrise. La fel și sancțiunile care decurg din nerespectarea acestor reguli. *Un studiu efectuat pe un esantion reprezentativ de cadre didactice a relevat în acest sens faptul că peste 75% dintre profesorii preferă de regulă să discute cu elevii și cu familiile acestora și mai puțin să reacționeze prin avertismente și sancțiuni. Circa 60% dintre profesori prefera să discute întâi cu victima, apoi cu făptașul și abia după aceea cu amândoi împreună. Doar 30% din persoanele investigate evită discuțiile individuale și preferă să discute împreună cu toți elevii implicați sau cu întreaga clasă.*

7.3. Eficiența intervențiilor – funcții specifice pentru diferite categorii de intervenție

Diferențele modalității de intervenție specifică au o eficiență sporită (funcționalitate specifică) asupra anumitor componente specifice bullying-ului în școli.a. Convorbiri, discuție între patru ochi cu făptașul (făptașii). Este bine să aibă loc imediat după ce evenimentul s-a produs. Are ca scop principal stoparea rapidă a bullying-ului. *Mesajul care se transmite este de tip „nu acceptăm violența în clasa noastră, nu suntem dispuși să facem compromisuri, vom lua măsuri ca astfel de fapte să nu se mai întâmple“.*

b. Reguli, respectiv seturi de reguli la nivelul clasei și al școlii. Scopul acestora este de a asigura un cadru formal atât pentru profesor cât și pentru ceilalți elevii din clasă. Se evită astfel confruntarea directă cu o persoană, respectiv la nivel strict subiectiv, în favoarea confruntării cu o structură formală.

Efectul principal este că se evită ca un „Bully“ să dobândească mai multă atenție, respectiv un status deosebit.c. Convorbiri, discuții cu victima. Implică preluarea răspunderii de a îmbunătăți efectiv starea de lucruri și situația victimei. Mulți dintre copiii hărțuiți au tendința de ascunde faptele reale față de părinți și față de profesori, parțial fiindcă le este rușine, parțială pentru că le este frică de represalii în continuare. Acest

tip de „omerta“ nu este indicat să fie încurajat de profesori sau de părinți.

d. Discuție cu clasa de elevi. O serie de autori consideră asemenea discuții deosebit de eficiente. Se afirmă chiar că reprezintă un instrument foarte bun pentru a obține doritele modificări de comportament pe o durată mai lungă de timp. Cu această ocazie se poate defini de comun acord cu elevii și măsurile care pot fi inițiate ca o consecință a bullying-ului. Mulți autori sunt de asemeni de acord pe se poate vorbi de o anumită „relaxare“ care se instalează la nivelul grupului de elevi din momentul în care situațiile de bullying au fost discutate.

Trebuie totodată avute în vedere, în momentul în care astfel de intervenții la nivelul victimelor și făptașilor sunt preconizate, că profesorul, lucrătorul social, pedagogul social trebuie să se asigure în prealabil că

(a) poate să protejeze efectiv și în timp util victima până în momentul în care situația de bullying s-a rezolvat și că

(b) Măsurile punitive luate, chiar dacă pentru făptași sunt „neplăcute“, reprezintă un semnal că anumite tipuri de comportament nu pot și nu vor fi tolerate și că „pedepsele“ nu au un caracter tendențios (nu sunt îndreptate personal împotriva făptașului).

Exemple de bună practică

Metoda „Farsta” - Componente, sumară descriere¹.

1. Echipa de intervenție.

Școala creează o **echipă de acțiune** compusă din trei până la șase persoane.

2. Evaluarea situației.

Se analizează situația copilului care este sub mobbing. Echipa de acțiune ia primele decizii. *Întrebări: este vorba de un singur făptaș sau de mai mulți? Există o singură victimă sau mai multe?*

3. Discuții inițiale (de tatonare) cu victima.

Întrebări: ce s-a întâmplat de fapt în realitate? Cine este victima? Cine este făptașul? Încuviințare din partea victimei pentru intervențiile ulterioare.

4. Organizarea de sprijin.

a. Punerea la dispoziție a timpului necesar

b. Eliberarea de încăperi în care să se poată purta discuțiile

c. Informarea celorlalți profesori despre elevii care vor fi scoși din orele de curs în mod individual pentru discuții

¹ Bunjes, C., Interventionsmöglichkeiten Mobbing, Fachstelle für Gewaltprävention Bremen, LIS Bremen, 2011, p. 9

5. Discuții cu făptașii.

Cu făptașii se va discuta individual. Puncte de discuție: li se pune în vedere că bullying-ul este o problemă serioasă, că trebuie să înceteze imediat, în caz contrar s-ar putea să suporte consecințe. Nu se „moralizează”, nu se întreabă de ce, nu se discută motivele și eventualele justificări. Făptașul este informat că discuții vor avea loc cu regularitate și în zilele următoare.

6. Discuții cu victimele.

În paralel se poartă și discuții cu victimele.

Aceste discuții nu au o durată mai mare de cinci până la zece minute. În principal nu este vorba decât de a discuta cum se poate îmbunătăți situația victimelor, respectiv statusul lor social din școală.

Important. Intervenția nu încetează odată cu încetarea hărțuierilor și nici atunci când făptașul a învățat cum să se poarte cu victimele sau atunci când pentru o perioadă de timp nu s-au mai înregistrat recidive.

7. Discuție finală comună.

În final, dacă situația s-a ameliorat conform așteptărilor tuturor persoanelor implicate se organizează o discuție comună la care iau parte: echipa de acțiune, făptașii, victimele, eventual familiile acestora. Conținutul fiecărei discuții, setul de întrebări care trebuie puse victimelor și făptașilor se analizează și se discută de echipa de intervenție.

Este recomandată și consultarea prealabilă a unor practicieni și specialiști din afară cum ar fi: pedagogi sociali, consilieri școlari, psihologi, terapeuți, profesori de diferite specialități, alte categorii.

„No Blame Approach”. Reguli de bază²

Metoda pleacă de la premisa că participarea activă a celorlalți membri ai clasei are efecte pozitive și este mai eficientă decât simpla intervenție directă a profesorului. Este vorba în principiu de crearea unei grupe de sprijin la nivelul clasei sau la nivelul școlii compusă din elevi care pot și vor să se implice activ. Activitatea grupului este coordonată și impulsionată de un profesor coordonator.

Premise:

1. Participarea voluntară a tuturor celor implicați
2. Renunțarea completă la învinovățiri și pedepse³
3. ceilalți elevi trebuie considerați ca ajutoare și nu ca taci sau simpatizanți ai acesta

Faza 1

Solicitarea acordului părinților discutarea situației în întâlnirile periodice ale profesorilor Informarea conducerii școlii

Faza 2: discuție cu victima. Discutarea cu elevul victimă despre sentimentele sale. Aflarea în detaliu cine a participat și ce s-a întâmplat de fapt. Obținerea acordului formal de a interveni. Clarificarea pentru victima a metodei care va fi folosit în continuare la nouă Important pentru discuție:

1. Creșterea siguranței de sine

- Elevii participanți la grupa de sprijin trebuie să fie siguri că nu vor avea niciun fel de greutăți în viitor
- Trebuie să fie siguri că pot apela la profesorul coordonator în orice moment
- Trebuie să fie informați că metoda a ajutat și în alte cazuri

2. Stabilirea unor relații de încredere reciprocă

- „Nu ai nicio vină!”
- Ascultare activă
- Discuția se poartă individual, într-o cameră separată
- Suficient timp alocat pentru discuția- Acordarea ulterioară de suficient timp de gândire

3. Creșterea gradului de angajament personal

- Dorința proprie de a schimba situația trebuie să fie evidentă
- Oferte directe de ajutor concret

² Bunjes, C., Interventionsmöglichkeiten Mobbing, Fachstelle für Gewaltprävention Bremen, LIS Bremen, 2011, p. 5 - 8

4. Aprecierea pozitivă a elevului respectiv de către profesor

- Evitarea suprasolicitării victime
- Participarea directă în cadrul grupei de sprijin nu este obligatorie
- Nu se cere ca victima să facă ceva în mod direct
- Nu este nevoie de o confruntare directă cu făptașul
- Solicitarea opiniei victimei în legătură cu ceea ce poate fi făcut mai bine în cadru grupei

5. Libertate de decizie a victimei trebuie să fie asigurată

- Să i se ofere posibilitatea de a spune NU sau STOP
- Conștientizarea faptului nu se poate întâmpla nimic mai rău
- Oferirea posibilității de a lua decizii care va fi respectate

Faza 3: organizarea unei grupe de sprijin compusă din

a. Făptașul (făptașii)

b. Simpatizanții acestuia. „Indiferenții” - pelerinii grase care pot juca un rol pozitiv

Este indicat ca din grupa de sprijin să facă parte:

- Elevi care au o influență mare clasă și sunt apreciați (recunoscuți) de ceilalți colegi
- Elevi care se dovedesc emoționant stabil și am destul curaj
- Elevi care au competențe sociale ridicate și/ sau care doresc sincer ca situația să se schimbe
- Elevi care manifeste simpatie față de victimele bullying-ului

Grupa de sprijin semn te întâlnește periodic și este convocată de către profesorul coordonator (responsabil). Rolul profesorului responsabil

- Evaluează direct competențele și punctele pozitive ale fiecăruia dintre participanții la grupa de sprijin

- Clarifică problemele mai complicate și anumite aspecte organizatorice

- Descrie situația exactă a victimei, fără însă a da detalii care ar putea deveni penibile pentru victimă

- Convinge grupa că poate să își asume răspunderea și ca are șanse reale de a schimba situația în bine

- Definește scopurile și etapele de acțiune

- Solicită idei din partea grupei

- Acompaniază procesul dar delegă responsabilități directe grupei de sprijin

Faza 4: analize periodice a situației și evaluări de etapă

a. Discuții săptămânale cu grupa de sprijin pentru a vedea în ce mod a evoluat situația

b. Planificarea intervențiilor și a discuțiilor săptămânale.

Concluzii

Instituțiile de învățământ sunt tot mai frecvent confruntate cu escaladarea continuă a fenomenelor de mobbing, bullying, agresivitate fizică sau verbală.

Impasul decizional și acțional al pedagogiei tradiționale este din ce în ce mai evident. Rețelele de servicii specializate la rândul lor, mai ales în mediul rural, se dovedesc insuficiente, incapabile să ofere asistența de specialitate dorită în toate areale.

Câteva caracteristici generale:

- Formele actuale de agresivitate în rândul elevilor au la bază o componentă culturală mai pregnantă decât în deceniile precedente (printre altele și datorită modelelor axiologice și culturale propagate de mass-media).

- Instalarea lor este facilitată (și) de scăderea rolului instituțiilor de învățământ ca instanțe morale și axiologice.

- În special în cazul școlilor care sunt situate în areale de risc, disonanțele culturale acute dintre familii și instituțiile de învățământ facilitează apariția violenței ca strategie frecventă de rezolvare de conflicte între elevi sau între elevi și profesori.

Strategii de acțiune la nivelul școlii

Tot mai multe școli caută soluții practice și au tendința de a adopta o poziție mai radicală decât în urmă cu câteva decenii și de a iniția măsuri care depășesc sfera „pedagogicului“, măsuri dintre care enumerăm: a. Angajarea de personal specializat pentru „security”

b. Supraveghere video cu camere montate atât în incinta școlii cât și în curtea școlii

c. Activarea de echipe mobile de intervenție rapidă (ale poliției sau ale unor firme de security) Sunt desigur soluții care exprimă și o anumită stare de nesiguranță și de confuzie a personalului calificat, care este din ce în ce mai mult depășit de situație, respectiv pus în fața unor probleme care depășesc sfera lui de competență.

În plan pedagogic, elementele de strategie și acționale se înscriu pe următoarele coordonate:

a. Assessment-ul pe cât posibil exhaustiv al „zonelor de penumbră“, al zonelor „cenușii“ care scapă de obicei controlului direct.

d. Identificarea și limitarea influenței anumitor

lideri informali. Crearea unor structuri administrativ-organizatorice flexibile și a unui cadru legal care să permită „dezamorsarea” conflictelor, respectiv plasarea „bullys“-ilor în alte structuri formale (mutarea în altă clasă de elevi, mutarea în altă școală, etc....)

d. Implementarea în clasele și în școlile care sunt afectate de fenomene de agresivitate într-o mai mare măsură a unor programe anti-bullying eficiente și mai ales adaptate realităților din spațiile sociale respective (programe de tip Olweus, „No Blame Approach“ sau „Farsta“).

e. Implementarea constantă a unor setting-uri și reguli de comportament și de inter-relaționare în cadrul școlii care să fie realist construite, care să țină cont de posibilitățile și de resursele efective existente în rândul elevilor și care să fie acceptat de o majoritate relevantă a celor implicați.

e. Colaborarea mai intensă și mai eficientă cu politicul, cu alte organizații și instituții care sunt implicate într-o măsură mai mare sau mai mică în procesul de educare a copiilor și tinerilor, inclusiv din categoria instituțiilor specializate (poliția, centrele de neuropsihiatrie infantilă, etc...)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Lauper, Esther (2001). Mobbing im Bildungsbereich (2001). [www: http://www.neueslernen.ch](http://www.neueslernen.ch)
2. Schultze-Krumbholz, a., Scheithauer, H., Braun, D., (2001) - Zum Umgang mit Bullying und Cyberbullying in der Schule. Ein Handreichung für Lehrerinnen und Lehrer im Bundesland Bremen, Unfalkasse Freie Hansestadt Bremen, p.4
3. Whitney, I., & Smith, P. K. (1993). A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educational Research*, 35, 3-25.
4. Quelle: http://www.dr-mueck.de/Wissenschaftsinfos/Kinder-Jugendpsychiatrie/HM_Bullying_DGKJP2003-11.htm (06-06-06)
5. Schultze-Krumbholz, a., Scheithauer, H., Braun, D., (2001) op. cit. p. 7 -8
6. Cronenberg, Ulf (o.J.). Referat „Mobbing unter Schülern“. <http://homepage.mac.com/ulfcronenberg/schulpsy/mobbing.html>
7. Lawson, S. (1996). Treibjagd auf dem Schulhof: Wenn Kinder Kinder quälen (Helping children cope with bullying, dt.), übers. von Angelika Bardeleben. Zürich: Oesch
8. Olweus, D., (2006) – Gewalt in der Schule. Was Lehrer und Eltern sollten – und tun können, Bern, Huber
9. Scheithauer, H., Hayer, T. & Petermann, F. (2003). Bullying unter Schülern: Erscheinungsformen, Risikobedingungen und Interventionskonzepte, Göttingen: Hogrefe.
10. Scheithauer/Hayer/Petermann – op. cit., p. 26

11. Lawson, S. (1996). Treibjagd auf dem Schulhof: Wenn Kinder Kinder quälen (Helping children cope with bullying, dt.), übers. von Angelika Bardeleben. Zürich: Oesch., p. 48
12. Kochenderfer, B.J. & Ladd, G.W. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment? *Child Development*, 67, 1305-1317.
13. Drăgoi, C., Un demers analitic de evaluare a factorilor de risc în implementarea măsurilor de protecție socială în Protecția socială a copilului, FICE România, București, nr. 57, 2015, p. 3 – 6
14. Schäfer, M. (1996). Aggression unter Schülern. *Report Psychologie*, 21, 700-711 (Quelle: <http://arbeitsblaetter.stangl-taller.at>)
15. Schäfer, M. – op. cit.
16. Olweus, D., - Gewalt in der Schule. Was Lehrer und Eltern wissen sollen – und tun können., Huber, Bern, 2006
17. <http://www.no-blame-approach.de>
18. Bunjes, C., Interventionsmöglichkeiten Mobbing, Fachstelle für Gewaltprävention Bremen, LIS Bremen, 2011

UNELE CONSIDERAȚII EPISTEMOLOGICE ASUPRA BULLYING-ULUI ȘI HĂRȚUIRII ÎN MEDIUL ȘCOLAR

SOME EPISTEMOLOGICAL CONSIDERATIONS ON BULLYING AND HARASSMENT IN SCHOOLS

Dr. Eugen SIMION

FICE România, Filiala Neamț

“The only thing necessary for evil to triumph is for good men to do nothing.”

Edmund Burke

Abstract

Bullying in school has always existed, and many regard it as a „part of life”.

Children respect children who are friendly and real, who say what they think and feel, who stand up for themselves. But even if a child is friendly and real, some others may still bully him or her. The result is that many children will arrive at school each day feeling scared, frustrated and powerless. And sadly, the impact of bullying boomerangs back on the bully, who also suffers.

But our community has received a wake-up call in the form of the number of suicides, violent attacks and murders that bullying creates. Bullying is a symptom of a dysfunctional social system.

Once children release their fears and frustrations, transform their attitudes, adopt new assertive behaviours and friendship skills, the bullying should cease.

This article reflects the need that schools recognise bullying and protect all children involved.

Life is not always easy, but you can teach a child how to develop social and emotional resilience by providing him or her with simple social survival skills to protect him- or herself and deal with difficult, stressful encounters. Learning these social survival skills is essential for all children. Bullies also have a right to enjoy a normal social life: they need to learn how to change their behaviours so that they feel socially secure and valued.

Key-words: *bullying, harassment in schools, local community, assertive behaviours, school violence*

Introducere

Hărțuirea în școală a existat întotdeauna și mulți o consideră ca o parte a vieții. Hărțuirea (bullying-ul) este un simptom al unui sistem social disfuncțional, punctul central fiind dat de hărțuirea între copii, dar ea survine, de asemenea, între copii și profesori, părinți și alți actori ai comunității școlare, creând combinații diverse.

În același timp, comunitățile noastre (nu numai școlare!) primesc mesaje din ce în ce mai dese

despre numărul de sinucideri și atacuri violente între copii, despre efectele pe care le creează bullying-ul.

Mulți copii sunt ținte sigure ale agresiunii: se simt neputincioși, fără speranță, speriați, furioși și deprimăți. Ei nu pot învăța abilități noi cu aceeași ușurință cu care învață alții.

Ca orice altă victimă a agresiunii, ei au nevoie de empatie, răbdare și activități simple care să îi ajute să meargă înainte. Este nevoie de timp și încurajare pentru ca atât victimele cât și

agresorii să își transforme atitudinile, să își schimbe comportamentele și să devină puternici.

O dată ce copiii își eliberează temerile și frustrările, își transformă atitudinile, adoptă comportamente asertive noi și abilități de formare de prietenii, agresiunea ar trebui să înceteze.

Acest articol reflectă nevoia ca școlile să recunoască agresiunea și să îi protejeze pe toți cei implicați. Viața nu este întotdeauna ușoară, dar *poți* învăța un copil cum să dezvolte reziliență socială și emoțională furnizându-i abilități simple de supraviețuire socială pentru a îl proteja și a-l ajuta în a face față întâlnirilor dificile, stresante.

Învățarea acestor abilități de supraviețuire socială este esențială pentru toți copiii. Copiii-agresori au, de asemenea, dreptul de a se bucura de o viață socială normală: ei trebuie să învețe să își schimbe comportamentele ca să se poată simți în siguranță social și valorizați.

1. Înțelegerea bullying-ului

Unde survine hărțuirea (bullying-ul)?

- Hărțuirea (bullying-ul) intervine în orice școală, săracă sau bogată, privată sau de stat, mică sau mare;
- La școală, hărțuirea (bullying-ul) intervine în sala de clasă, pe terenul de joacă, la toalete, vestiare, săli de sport, pe coridoare izolate, în tabere școlare;
- În afara școlii: călătorind la și de la școală, la locurile de joacă, în magazine, pe stradă, la discotecii;
- În spațiul cibernetic: mesaje text, e-mailuri, chat pe internet, web-site-uri, etc.

Tipuri de bullying/hărțuire

Unii autori³ detaliază cu privire la patru tipuri principale de hărțuire/bullying: sâcâire, excluziune, hărțuire fizică și hărțuire psihică sau emoțională.

Sâcâire

Sâcâirea reprezintă forma tipică de violență verbală. Este forma cea mai periculoasă și de

lungă durată de hărțuire. Cele mai frecvente forme de sâcâire au legătură cu aspectul, sexualitatea, relațiile/prietenii, rudele, rezultatele școlare, etc. Un cuvânt care este considerat ca normal într-o școală (sau comunitate) poate cu adevărat să producă durere unui copil. Deși cuvintele variază, intenția, publicul (martorii) și contextul social sunt cele care fac rău victimei. Cicăleala rănește datorită modului rău, sarcastic, al tonului, expresiei faciale și a repetiției regulate. Principalele tipuri de hărțuire sunt:

- jignire;
- țipete, insulte sau sâcâieli;
- amenințări;
- abuz prin telefon, internet, email, mesaje text și alte forme electronice.

Excluziune

Excluziunea sau hărțuirea relațională se bazează pe manipulare socială și poate fi exprimată deschis (*Nu poți sta cu noi!*) precum și implicând comportamente indirecte, subtile, secrete sau limbaj corporal nonverbal din partea agresorului.

Un agresor poate manipula grupul fără implicarea sa directă, folosind structura socială pentru a ataca victima. Scopul excluziunii este să creeze o identitate de grup care devine un mecanism de control puternic. Fiecare membru al grupului știe că dacă încearcă să protejeze victima, el va fi următorul. Când un agresor este șiret, prezența profesorului la clasă este irelevantă (o sprânceană ridicată poate fi suficientă pentru a speria victima!). Din păcate, puțini profesori ratează agresiunea indirectă și astfel îi neagă prezența.

Principalele forme de excluziune sunt:

- să pretinzi că ești prietenos cu victima și apoi să te întorci treptat împotriva ei;
- pe măsură ce victima se apropie, grupul sistează discuțiile și apoi îi întoarce spatele;
- agresorul spune ceva victimei și pleacă înainte ca aceasta să-i poată răspunde;
- arătând cu degetul, holbându-se, chicotind, râzând, strâmbându-se, mimând sau șoptind cu alții în timp ce se uită la victimă,

³ Field, E. (2007) *Bully Blocking. Six Secrets to Help Children Deal with Teasing and Bullying*. Revised Edition. London: Jessica Kingsley Publishers, pag. 17-21

- ipostaze periculoase, gesturi amenințătoare, privirea,
- excluderea copilului din grupul de colegi, din conversații, activități planificate sau jocuri,
- bârfă și zvonuri răutăcioase menite să facă alți copii să denigreze victima,
- divulgarea secretelor față de alții,
- jecmănire și amenințări (Nu voi mai fi prietenul tău dacă nu îmi dai niște bani!, Nu vei veni la petrecerea mea dacă nu îmi vei da temele să le copiez!, etc.)

Hărțuirea fizică

Hărțuirea fizică înseamnă să ataci în mod regulat pe cineva care este mai slab. Poate fi agresivă în mod direct, precum lovirile sau indirect, cum ar fi prin unele gesturi de amenințare sau sugestii cu privire la amenințare, degradarea/distrugerea sau ascunderea bunurilor personale, etc.

Ea poate să includă:

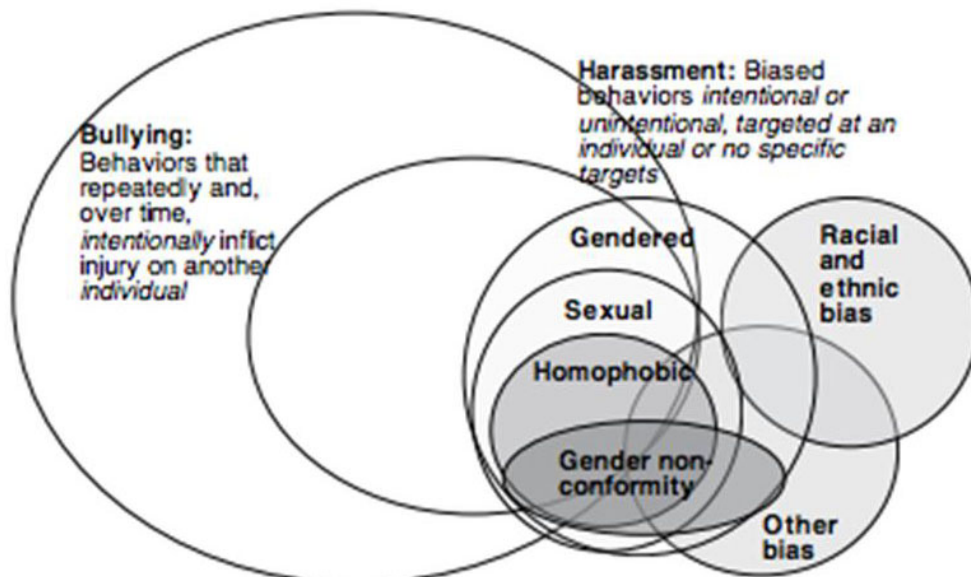
- împingerea, lovirea (cu umărul, picioarele, pumnul), ciupirea, ciocnirea (formă practică de către elevii mai mari), trasul de păr, constrângerea fizică, folosirea de arme (cuțite, bâte, obiecte contondente);
- furtul cărților, rechizitelor, al altor bunuri din ghiozdane sau din bănci;

- aruncarea obiectelor personale ale unui copil prin clasă;
- deteriorarea hainelor, a bunurilor personale ale unui copil;
- tragerea scaunului când un copil urmează să se așeze pe el

Hărțuire emoțională

Hărțuirea emoțională implică, în general, șicanări repetate, enervante, cu referire la probleme sexuale, de gen, religioase sau de naționalitate și include:

- supunerea unui copil la orice gesturi cu conotații sexuale, acte de intimitate fizică și atingeri nepermise, apucare sau ciupire, mângâierea sânilor/pieptului unei fete, atingerea fundului sau a altor părți intime ale unui copil, urinarea spre un alt copil;
- tragerea jos a pantalonilor unui copil în fața altora;
- privitul sub ușa toaletei;
- emiterea de comentarii directe sau indirecte cu privire la sexualitatea unui copil (Ești homosexual; Ești fată (unui băiat), etc.);
- folosirea unui limbaj intimidant (înjurături);
- proferare de amenințări;
- urmărirea în școală sau în afara ei.

Forme ale bullying-ului și hărțuirii (după Meyer, 2009)

Diferențele de gen în agresiune

Băieții și fetele intimidează în mod egal și din ambele categorii pot fi selectate victimele. Băieții

intimidează băieții și fetele, fetele intimidează de obicei alte fete, dar pot intimida, de asemenea, și băieții.

Băieții folosesc deseori tactici de intimidare pentru a-și construi o reputație iar fetele procedează deseori astfel pentru a își proteja reputația.

Băieții intimidează de obicei deschis și preferă intimidarea fizică. Ei se concentrează pe realizarea și acțiunea individuală, sprijinită de priceperea lor fizică. Ei sunt mai puțin interesați de sâcâire, excludere și intimidare indirectă.

Fetele preferă de obicei sâcâirea sau intimidarea indirectă, mai puțin violența fizică. Ele folosesc denigrarea verbală, bârfa malițioasă și excluderea ca arme puternice pentru a controla, manipula și a proteja grupul mic de prieteni.

Fetele tind să fie răutăcioase sau pasiv-agresive, în timp ce băieții tind să fie mai agresivi. În timp ce băieții neagă intimidarea, fetele speră că alții o vor percepe intuitiv.

Jocul intimidării

Intimidarea este un joc în care unii copii abuzează sistematic de puterea lor. Jocul intimidării poate surveni într-o perioadă de timp, uneori ani, cu aceeași jucători sau agresorii își pot schimba periodic victimele, țintele. Unii copii sunt întotdeauna vizați iar alții sunt agresori în serie. Unii copii trec de la poziția de victimă la cea de agresor și apoi înapoi, în funcție de situație.

Agresorul poate fi un prieten sau cineva din grupul social al victimei, grupul poate invita victima să i se alăture, să o îndepărteze de prietenii sinceri și cuminți ca apoi să o respingă. Unii copii nu își dau seama că intimidează. Indiferent de intenție, conștientă sau inconștientă, ei pot face mult rău și pot provoca daune semnificative.

De fapt, victima poate modifica regulile jocului pentru a nu mai fi rănită. Ea se poate opri, poate deveni detașată, poate să obțină ajutor sau să folosească alte tehnici pentru a bloca intimidarea. Cei mai mulți dintre copii știu cine urmează la rând pentru a fi agresat, deoarece ei știu cine mai este vulnerabil, știu cum funcționează jocul agresiunii, ce condiții sunt „necesare” pentru a dezvolta acest comportament.

Condiția 1: Agresorii au nevoie de o reacție

Cei mai mulți oameni știu că nu îți arăți frica sau furia față de animal, deoarece acesta va reacționa. Același lucru se aplică când ai de-a face cu agresorii; chiar dacă se poate crede că aceștia ar ști în permanență pe cine pot să intimideze, experiența arată că ei „tatonează” terenul până când cineva reacționează, comportamentele victimei informând agresorul că aceasta se „califică” drept o țintă bună.

Agresorii răspund la schimbarea care se produce la victimă în expresia feței, limbajul corporal, voce și acțiuni în urma atacului inițial. Dacă aceasta nu reacționează, rămânând într-o stare goală, ca de transă, puterea agresorului se risipește. Dar când un copil reacționează, suferința lui escaladează jocul și îi dă putere agresorului. Orice semn de frică sau mânie de la o victimă îl face fericit pe agresor. Victima face ca agresorului să îi fie mai ușor să își elibereze frustrările, să îi sporească statutul social. Agresorul știe că victima nu se poate proteja și aceasta îl întărește, putând astfel să îl aleagă în mod automat pe acel copil, fără a fi mai nevoie să caute o nouă victimă în fiecare zi.

Condiția 2: Joacă acest joc

Frații ridiculizează și intimidează frecvent. Mai târziu, ei se împacă sub îndrumarea parentală sau coeziunea familiei, învățând astfel când pot juca și când nu jocul intimidării. În mod similar, pare să existe o conexiune ciudată, în curs de desfășurare sau înțelegere secretă, între unii agresori și victimele lor. Între victimă și agresor a fost descoperită⁴ o relație în curs de desfășurare, în sensul că victima recompensează agresorul fiind supusă, compliantă. De fapt, unii copii îl cicălesc în realitate pe agresor, creând o formă de ritual, da „dans macabru” în care comportamentul fiecăruia îl întărește pe al celuilalt.

Unii copii rămân în situația, în relația de victimă-agresor chiar atunci când există oportunități să scape, probabil pentru că faptul că „jocul” trebuie dus până la capăt, când nu există mecanisme învățate pentru a ieși din aceste relații.

⁴ Pepler, D. R. (1991). *The Development and Treatment of Childhood Aggression*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Condiția 3: Să pretindem că nu se întâmplă

Majoritatea copiilor au nevoie să aparțină unui grup, astfel încât atenția negativă este mai bună decât deloc.

În acest joc, victima se simte obligată de frică să apere și să protejeze agresorul. Unele victime preferă să fie agresate de copii populari decât să se asocieze cu točilarii. Acești copii prelungesc agonia și permit agresorului să își continue comportamentele distructive. Astfel este ușor ca agresorul să nege, cu o privire, un gest sau cuvinte, că făcea ceva. Acest lucru face să fie dificil și pentru profesori să identifice agresorul. Copilul victimă neagă ce se întâmplă sau, o dată confruntat, pretinde că nu îl afectează. El pretinde că a fost doar o glumă sau că toată lumea doar se prostea.

Adulții trebuie să identifice și să provoace aceste gânduri iraționale, încercând să demonstreze copiilor, atât victime cât și agresori, cu „povești” de viață concrete, că „točilarii” sunt cei predispuși să aibă succese peste 15 ani și nu agresorii.

Condiția 4: Să facem să fie mai ușor pentru agresor (bullys)

Agresorii sunt, de regulă, leneși și nu vor să gândească. Ei doresc să apese câteva butoane, au un joc rapid și obțin gratificare imediată. Agresorul obișnuit de la școală nu este foarte creativ sau inteligent și nu are abilități verbale. El poate șicana un copil pentru că este gras, handicapat, prost sau točilar iar unele reacții ale victimelor potențiale determină agresorul să le identifice instantaneu sensibilitățile. Apoi agresorul folosește ceea ce funcționează pentru a obține reacția dorită. El vrea ca victima să se simtă rău și ca ceilalți să îi recunoască lui puterea. O dată planul dejucat, agresorul renunță și caută pe altcineva care este vulnerabil.

Condiția 5: Agresorii preferă țintele izolate

Agresorilor le place să aleagă copii care nu aparțin unui grup social. În adâncul sufletului, ei sunt îngroziți de gândul că pot fi excluși de către propriul grup, astfel încât copiii care nu aparțin unui grup simbolizează propriile temeri. Multe victime sunt mai tăcute social, au dificultăți sociale, sunt mai izolate și nu au o rețea de

sprijin. Semenii lor nu îi pot proteja deoarece nu au o legătură strânsă cu ei, nu știu cum să ajute sau se tem de represalii. Când victima are o grămadă de prieteni buni, agresorul trebuie să se confrunte cu grupul de sprijin al acesteia și tinde să renunțe.

Condiția 6: Martorii au putere

La fel ca mulțimea care aplaudă la teatru sau fotbal, cea mai mare parte a intimidării se desfășoară în fața colegilor, spectatorilor sau trecătorilor. Unii agresori sunt populari și au abilități puternice de conducere. Ei sunt sprijiniți de prietenii lor și pot manipula o mulțime. Dacă grupul de semenii trece cu vederea o vină, complotează sau colaborează, agresiunea escaladează. Grupul permite agresorului să îi manipuleze pentru a își construi puterea socială. Trecătorii, semenii și martorii pot sprijini agresorul și neagă intimidarea față de profesor. Dar dacă grupul de prieteni ai potențialei victime îl provoacă pe agresor și condamnă acel comportament, agresiunea se diminuează. Agresorul trebuie să își schimbe comportamentul pentru a-și menține calitatea de membru al grupului său. Școlile, la rândul lor, trebuie să formeze „martorii” să intervină în mod corect și responsabil. Elevii ar trebui să solicite și să se aștepte la ajutor de la prietenii lor sau să meargă mai departe și să își facă prieteni mai buni.

Interacțiune fără agresiune

Familia și prietenii ironizează tot timpul și etichetează aceasta ca pe „pierdere de vremea” sau trâncăneală. Copiii pot considera bătaia de joc ca fiind prietenoasă, distractivă, o activitate de grup, la fel ca joaca dură între puii de leu. Deși persiflarea poate răni, copiii trebuie să identifice diferența între persiflarea socială, joaca și intimidare urâtă.

Copiii trebuie să fie flexibili și să socializeze cu o varietate de tovarăși de joacă sau prieteni și să le respecte drepturile de a socializa cu alții. Deși grupurile de prieteni se schimbă constant, copiii nu ar trebui să fie alungați sau respinși.

Copiii nu ar trebui să fie încătușați de un prieten; ei nu ar trebui să respingă un prieten care se joacă cu alți prieteni.

Copiii nu ar trebui să ignore alt copil care i-a invitat să se joace, deoarece acel copil se poate simți rănit și se poate răzbuna prin intimidare.

Când o prietenie se încheie în urma unei certe, copiii ar trebui să meargă mai departe în loc să recurgă la represalii sau să prelungească legătura prin intimidare.

2. Agresori (bullys) și victime

Cum să observi un agresor

- își propune să domine, să comande și să îi controleze pe alții,
- are empatie minimă,
- își intimidează frații și părinții,
- are o părere despre sine exagerată,
- activitatea școlară și comportamentul școlar se deteriorează,
- se asociază cu alți agresori,
- neagă responsabilitatea pentru comportamentul lui și îi învinuiește pe alții,
- se poate lăuda cu faptele lui de hărțuire,
- arată remușcare limitată,
- are secrete cu privire la activitățile după școală,
- are bani în plus sau cadouri nejustificate (din stoarcere de bani sau furat),
- oferă răspunsuri întortocheate și necinstite,
- refuză caracterul conciliant și cooperarea cu părinții și profesorii.

Semne ale comportamentului intimidant

- ochii agresorului: reci și agresivi, nu amabili și prietenoși,
- mușchii faciali: ficși și încordați, nu sunt relaxați,
- gura: mârâie sau este rău, nu este plăcut,
- limbajul corporal: dominant și amenințător, nu este calm,
- voce și cuvinte: umilitoare, dureroase, agresive, nu prietenoase,
- manipulează victima și prietenii buni într-o stare de frică regulată,
- șantajează victima cu cuvinte sau gesturi (Să nu spui nimic sau o să îți pară rău!),
- își planifică atacul,

- folosește agresiunea pentru a elibera sentimente negative și a rezolva conflicte,
- se bucură pentru că face abuz de putere pentru a domina, a manipula și a răni,
- reacționează supărat dacă este prins, nu este trist pentru că a rănit pe cineva.

Sunt multe motive pentru care unii copii intimidează alți copii. Un număr mic se nasc mai agresivi și le lipsește empatia dar cei mai mulți sunt condiționați de familia lor, de școală și de normele prevalente de comportament ale grupului de semeni.

Tipuri de agresori (bullys)

Cei mai mulți dintre agresori sunt copiii pe care îi iubim și pe care îi îngrijim. Dar uneori ei se poartă urât la școală așa cum o fac și acasă. Este important ca o victimă să deosebească între copii care se bucură că intimidează, copii răi cărora nu le pasă și copii nepăsători care nu realizează, conștientizează comportamentele lor dăunătoare. O dată confrunțați, cei din urmă sunt deseori surprinși și rușinați. Astfel victima trebuie să înțeleagă că nu toți agresorii sunt la fel. Copilul victimă trebuie să înțeleagă, de asemenea, rolul lui în permiterea continuării acestui joc.

În general, se admite că există două tipuri principale de agresori⁵:

- *agresorul răutăcios și*
- *agresorul nepăsător, insensibil*

Agresorul răutăcios este periculos și nu poți avea încredere în el. La școală este un sociopat sau un psihopat în formare. Din fericire, doar un procent foarte mic de agresori aparțin acestui grup.

Acestor copii le sunt afectate funcțiile sociale, emoționale și sociale iar tendințele lor viclene, agresive pot să înceapă de la vârste foarte mici (aproximativ doi ani)⁶

- sunt mai dificil de schimbat pe măsură ce cresc,
- nu au conștiință și empatie și se bucură de durerea altora,

⁵ Field, E. (2007) Bully Blocking. Six Secrets to Help Children Deal with Teasing and Bullying. Revised Edition. London: Jessica Kingsley Publishers, pag. 29-31

⁶ Idem, pag. 32

- au o perspectivă minimă cu privire la modul în care îi percep alții,
- îi manipulează pe alții cu farmec superficial,
- nu știu cum să relaționeze eficient și au abilități reduse de intimitate,
- își etalează sentimentele de neputință pe cineva mai vulnerabil,
- se bucură de provocarea intimidării copiilor care se luptă când sunt atacați sau recurg la represalii,
- pot fi cruzi cu animalele (de obicei băieții mai degrabă decât fetele).

Agresorul nepăsător

Putem exemplifica tipologia agresorului lipsit de răutate prin apelarea la metafora păunului care face paradă de ego-ul lui pe terenul de joacă, parcă spunând *Doar ne distram un pic, Nu am vrut să rănim sau Dacă nu poți suporta, părăsește grupul.*

Aceștia sunt agresorii obișnuiți, de zi cu zi, și:

- cred că acțiunile lor nu sunt dăunătoare, dureroase,
- presupun că victima este un participant voluntar la joc,
- pretind că nu au intenția să facă rău victimei,
- par orbi la vulnerabilitățile victimei lor,
- pot să aibă sau nu empatie față de sentimentele altora,
- șicanează pentru a se conecta, a flirta și a-și face prieteni,
- doresc să fie drăguți, puternici sau populari,
- șicanează, exclud, hărțuiesc sau intimidează când sunt sprijiniți de grupul lor,
- sunt plictisiți, caută acțiune sau divertisment,
- au o nevoie puternică de a concura, a câștiga sau a-i domina pe alții,
- reacționează la o insultă percepută, dispută sau prietenie destrămată,
- percep intimidarea ca un mod de a urca pe scara socială,
- pot să aibă sau nu probleme emoționale,
- sunt rușinați o dată ce comportamentele lor sunt expuse.

Despre victime

Cum să observi o victimă

În general, un agresor are nevoie de o serie de indicatori de la o posibilă victimă:

- ochi roșii, umezi, înguști sau larg deschiși, privind jos sau departe,
 - fața albă sau roșie, cu mușchi tensionați,
 - buzele strânse sau gura deschisă,
 - umerii căzuți, îndoiiți sau trași înapoi,
 - mișcările corpului sunt paralizate, rigide sau agitate, îndepărtare,
 - voce foarte liniștită, furioasă, supărată, înăbușită, mormăită,
 - se răzbună verbal flecărind, învinuind sau criticând,
 - sentimentele sunt expuse: frică, furie, durere, ură, jenă, oboseală, frustrare
- Cum devine un copil victimă*
- identifică un copil rău dar nu crede că va fi rănit de acesta,
 - nu ia în considerare feedbackul agresorului care arată că vrea să îl enerveze sau să îl supere,
 - are regrete pentru un copil care intimidează la rândul lui,
 - încearcă să facă altora pe plac pentru a fi acceptat, dar devine vulnerabil,
 - încearcă să se alăture unui grup care nu îl vrea,
 - nu știe ce să facă, rămâne neputincios, nu se poate proteja,
 - devine indignat de faptul că a fost intimidat, mai ales atunci când nu a făcut nimic,
 - preferă să riposteze, să fie rănit decât să se bucure de o viață normală cu prieteni adevărați,
 - își ignoră instinctul de supraviețuire și ripostează atunci când nu este cazul,
 - se poartă ca o victimă, nu ca un luptător.

Semne de avertizare

Oricare dintre următoarele simptome pot indica hărțuirea (bullyng-ul) unui copil:

Semne fizice

- îi lipsesc bunurile sau sunt deteriorate ori împrăștiate (cărți, caiete, bani, haine, rechizite),
- are vânătăi, tăieturi, zgârieturi, haine rupte (fără nicio explicație naturală),
- descrie că a fost împins, lovit cu umărul, lovit cu pumnul, lovit cu picioarele,
- se plânge de suferințe și dureri mici,
- are probleme cu somnul, începe sau reia enurezisul și are vise urâte,
- arată palid, încordat sau frustrat,
- cere în mod nejustificat bani de acasă,

- întârzie brusc la școală, are un traseu neobișnuit sau preferă să fie condus,
- încearcă să rămână aproape de un profesor sau alți adulți în timpul pauzelor,
- are abilități slabe de comunicare (contact vizual limitat, poziție greșită a corpului)

Semne academice/școlare

- are brusc dificultăți în a pune întrebări sau a răspunde la întrebări în clasă,
- nu participă la activitățile din clasă sau nu interacționează cu colegii în clasă,
- manifestă o deteriorare bruscă a activității școlare,
- îi lipsește motivația,
- nu își realizează potențialul.

Semne emoționale

- pare anxios, necăjit, încordat, trist, deprimat,
- este retras, secretos, are schimbări bruște de comportament, este capricios sau acumulează și „erupe” neașteptat,
- este mai iritabil sau furios decât de obicei, sarcastic, reacționează exagerat,
- neagă ce i se întâmplă și spune *Sunt bine!*, în ciuda simptomelor de furie sau tristețe,
- este supărat după un telefon, mesaj sau email,
- este nefericit la sfârșitul weekend-urilor, vacanțelor, înainte de a se întoarce la școală,
- este foarte nefericit la școală (*Nu îmi place acea școală, vreau să plec!*),
- începe să vorbească despre sine în moduri umilitoare (*Sunt prost, Nimeni nu mă place, Nu am prieteni!*)

Semne sociale

- se râde de el într-un mod sarcastic, neprietenos,
- este tachinat, batjocorit, ridiculizat, degradat, amenințat,
- se simte jenat, ridiculizat sau umilit la școală,
- este izolat social, are contact limitat cu colegii de clasă în pauză, la prânz și după orele de școală,
- este ales ultimul pentru o echipă, un proiect, un joc,
- nu mai vorbește despre alți elevi și evenimente sociale,
- primește apeluri misterioase la care i se închide,
- devine dificil acasă sau își intimidează frații mai mici

Lista de verificare a copilului timid

Copiii timizi sunt mai predispuși să fie intimidați. Oricare dintre următorii indicatori pot fi semne ale timidității și pot genera intrarea mai facilă într-un joc al hărțuirii, intimidării (bullying-ului):

- nu se simte motivat să se străduiască cât mai mult la școală,
- se teme să participe în clasă sau să ceară ajutor,
- nu știe cum să înceapă o conversație,
- pauzele și le petrece singur, în clasă sau plimbându-se prin curte,
- nu se poate alătura unui grup și să se distreze,
- nu știe cum să își facă prieteni adevărați,
- îi este greu să facă aranjamente sociale, să sune sau să trimită un mesaj cuiva,
- se obișnuiește cu un prieten lipicios sau autoritar,
- îi este mai ușor să se amestece cu copii mai mari sau cu adulți decât cu copii de vârsta sa,
- stima de sine este precară, se devalorizează,
- este trist, speriat și singur.

Unii copii se nasc timizi sau anxioși social, alții devin timizi datorită unor serii de evenimente. Toți copiii timizi sunt afectați de comportamentele sociale pe care le experimentează în jurul lor. Unii oameni foarte timizi pot să vorbească în fața a mii de oameni dar nu în fața propriei familii. Copiii timizi nu le lipsește neapărat încrederea; le lipsesc abilitățile sociale.

3. Care sunt factorii favorizanți ai bullying-ului?

Există multe cauze diferite ale bullying-ului, ale intimidării și hărțuirii. Istoria și psihologia au dovedit că puterea grupului înstrăinează și îi abuzează pe cei care sunt vulnerabili sau diferiți. Intimidarea survine într-un context de sisteme suprapuse. Practic acestea includ sistemul care reflectă legile, normele, cultura, sistemul școlar și sistemul familiei. Rezultatul este că oamenii învață cum să rămână agresivi sau devin lipsiți de putere și pasivi. Va exista întotdeauna intimidare. Cu toate acestea, o dată ce înțelegi cauzele, poți lucra pentru a afla cum să o previi și cum să intervii în mod adecvat.

Paradoxul intimidării

Copiii sunt competitivi. Ei copiază modelele adulte pentru a fi cei mai buni și a obține cele

mai bune rezultate. Ei exclud și devalorizează pentru a își păstra puterea în grupul de prieteni. Intimidarea a fost mult timp privită ca o parte a maturizării. De fapt, intimidarea pentru tine este o formă de sprijin pentru un act de bravadă. Intimidarea este evidentă atât în regnul animal cât și în grupurile sociale umane și este cunoscută sau reflectă supraviețuirea celui mai adaptat. Ea reflectă abordarea masculină contradictorie a vânătorului și vânatului, nu abordarea de colaborare, feminină a culegătorului.

Atitudinea paradoxală de laudă și protejare a agresorilor în timp ce îi condamnă simultan dezvoltă o conspirație a tăcerii. Intimidarea devine secretă, invizibilă și tolerată de societate.

Se pare că cei mai mulți oameni sunt animale sociale care supraviețuiesc în grupul lor când subscriu normelor acestuia. Dacă fac parte dintr-un grup tolerant, ei se comportă cu respect și empatie. Dar dacă sunt forțați să supraviețuiască într-un mediu ostil, ei completează cu liderii, își sacrifică valorile morale și își sabotează semenii, majoritatea copiilor fiind afectată de locul unde sunt, nu de cine sunt.

Factori culturali

De la aglomerările urbane la micile comunități rurale, școlile reflectă mediul lor social și cultural, care influențează, în schimb, comunitatea școlară. Iar mediul social este mai puțin decât ideal: în ciuda legislației privind drepturile omului, copiii sunt încă tratați ca cetățeni de mâna a doua și femeile încă au mai puțină putere decât bărbații. Deși politicile sociale și multiculturalismul dezvoltă diversitatea, oamenii încă îi intimidează pe cei care sunt diferiți, la acest proces fiind părtașă și mare parte din mass-media.

Rolul școlii

Simbolismul celor trei maimuțe (Nu vezi nimic rău, Nu auzi nimic rău, Nu vorbești nimic rău)⁷

Acest concept a fost aplicat pentru intimidarea la locul de muncă⁸ dar poate furniza, de asemenea, o descriere la îndemână despre modul în care este abordat bullying-ul în cadrul școlilor.

Nu vezi nimic rău - nu faci nimic!

⁷ Spre deosebire de cultura japoneză, în cultura occidentală imaginea celor trei maimuțe este interpretată ca o lipsă de responsabilitate morală a oamenilor care refuză să ia la cunoștință despre lucruri rele, trecându-le cu vederea sau simulând ignoranța (n.a.)

⁸ Ferris, Patricia., The role of the consulting psychologist in the prevention, detection, and correction of bullying and mobbing in the workplace. Consulting Psychology Journal: Practice and Research, Vol 61(3), Sep 2009, 169-189. <http://dx.doi.org/10.1037/a0016783>

Bullying-ul, intimidarea este o tradiție în multe școli. Tinde să fie mai rău în școli care fie admiră, trec cu vederea, tolerează, neagă sau nu fac nimic cu privire la intimidare. Aceste școli nu apreciază respectul reciproc și au nivele scăzute de comportament prosocial. Ele permit discriminarea și favoritismul. Este, de asemenea, un element cultural: bărbaiții ar trebui să fie duri, ești slab sau timid dacă te plângi. Elevii care nu se pot apăra singuri sunt considerați drept fetețe și lipsiți de curaj.

Agresorii operează în general în afara razei vizuale a profesorilor și îi vor păcăli pe aceștia. Profesorii devin nepăsători și uituci față de realitate. Agresorii știu că pot scăpa basma curată deoarece școala nu va interveni. Raportarea încetează atunci când martorii nu sunt protejați și nu se face nimic în sensul penalizării răului.

Intimidarea poate să ajungă la metastaze în orice direcție. În multe școli, elevii, profesorii și părinții folosesc tactici de intimidare în sala de clasă, cancelarie sau la lectoratele ori ședințele cu părinți.

Nu auzi nimic rău - o încercare superficială de rezolvare a bullying-ului!

Aceste școli pot să aibă proceduri scrise privind bullying-ul și invită ocazional experți pentru a informa elevii (care uită rapid ce au auzit). Ei pot obliga victima și agresorul să discute în biroul directorului, să se concentreze pe o metodă pentru a rezolva toate dificultățile sau să disciplineze agresorul cu o mustrare verbală. Personalul lor, formarea elevilor și a părinților este insuficientă. Ei pot dezvolta programe pentru elevi în timp ce intimidează personalul și neglijează părinții. Le lipsește consecvența la nivelul întregii școli, probabil ocupându-se de un nivel școlar în timp ce le neglijează pe celelalte.

Mulțor școli le displace cuvântul bullying, deoarece se tem de publicitate negativă; ele își camuflează politicile și programele, dezvoltând reziliența și abilitățile pro-sociale, însă mesajele despre bullying ajung să nu mai fie sesizate.

Din punct de vedere statistic, nu putem exprima concluzii cu privire la fenomenul bullying-ului în școlile românești, din cauza **lipsei unor centralizări anuale**. Deși incidentele de violență în școli sau în zonele din proximitatea acestora fac constant agenda mass-media, în cei 26 de ani postdecembriști s-a realizat un singur studiu serios, la nivel național, care a analizat dimensiunea fenomenului de violență în școala românească. Studiul respectiv⁹, realizat cu sprijinul financiar al UNICEF, în anul 2006 și coordonat de Ministerul Educației și Institutul pentru Științe ale Educației, a cuprins un număr de 1207 școli preuniversitare și a estimat **proporția unităților de învățământ la nivelul cărora se înregistrează fenomene de violență între elevi la peste 75%**.

În mediul rural se înregistrează mai puține cazuri de violență, una dintre explicații fiind că „mediul rural este mai tradiționalist, mai restrictiv, iar controlul social, inclusiv asupra manifestărilor de violență, este mai puternic”¹⁰.

Pe de altă parte, analizele oficiale¹¹ arată că numărul actelor de bullying raportate anual la nivel național este foarte mic. Potrivit datelor Ministerului Educației, în anul școlar 2014 - 2015, au fost raportate la nivel național 18.793 de cazuri de violență în școală (număr în scădere raportat la anul școlar anterior!) ceea ce, comparat cu numărul total de elevi înscriși în învățământul românesc în aceeași perioadă (32148000) conduce la un procentaj de aproximativ 5,8%.

Nu vorbesc nimic rău - măsuri coerente, eficiente pentru a reduce intimidarea!

Aceste școli își dau seama că intimidarea se întâmplă și necesită vigilență consecventă și colaborare între personal, elevi, părinți și comunitate, poliție, lege și mass-media. Școala se bazează pe filosofii, politicile și programele sale pentru a crea o cultură și un climat în care fiecare este apreciat și tratat cu respect. Ele reflectă siguranță, egalitate și diversitate, demonstrează tuturor copiilor și familiilor lor că

⁹ Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.) (2006) *Violența în școală*. Studiu național realizat de IȘE și MEC cu sprijinul UNICEF. București: Alpha MDN

¹⁰ *Idem*, pag. 48

¹¹ Raport privind starea învățământului preuniversitar din România (2014) Descărcat la data de pe pagina Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice. <http://www.edu.ro/index.php/articles/c1166>

intimidarea este inacceptabilă, își revizuiesc în mod constant și își monitorizează și mențin programele anti-intimidare.

Alți factori școlari

Directorul sau conducătorul instituției școlare este ca dirijorul unei orchestre. El sau ea traduce cerințele statului și așteptările părinților în practici școlare prietenoase. De asemenea, trebuie să coordoneze toate secțiunile școlii, de la personal la elevi și trebuie să fie vigilent în monitorizarea calității respectului și dreptății pentru întreaga școală. Acolo unde școala are un director responsabil care oferă un model puternic de conducere, există mai puțină intimidare. Când el este agresiv sau pasiv, intimidarea este activată.

Părinții

Cercetarea UNICEF¹² a arătat clar că școlile ar trebui să dezvolte o relație funcțională mai strânsă cu părinții pentru a reduce bullying-ul. Cu toate acestea, școlile nu implică sistematic părinții, astfel că una din cauzele majore circumstanțiale ale intimidării nu este implicată în aflarea de soluții!

Grupul de colegi

Grupul popular ocupă poziția idolatrizată, grupul din mijloc reprezintă majoritatea elevilor și grupurile mai puțin populare (tocilari, ratați) se adună în zona respinsă. Elevii folosesc grupul pentru a își menține puterea și statutul social. Ei se conectează, devalorizează și exclud pentru a își crește influența. Grupurile sau găștile se schimbă constant. Dacă grupul de semeni chicotește de teamă, jenă sau amuzament, îl recompensează pe agresor. Unii întăresc puterea agresorului alăturându-se acestuia. Când trecătorii, martorii nu fac nimic, intimidarea escaladează însă atunci când aceștia intervin, agresiunea încetează.

Rolul familiei

Unii părinți vor ca copiii lor să trăiască într-un „cocon” de satisfacție (o sferă, o bulă virtuală, protectoare), dar aceasta doar le crește

vulnerabilitatea. Părinții nu își pot proteja întotdeauna copiii de pericol, așa că este inutil să oferi doar un mediu școlar perceput ca securizant fără să le oferi o formare adecvată în regulile sociale. Copiii trebuie să învețe atât cum să se protejeze de oameni răi, dificili cât și cum să interacționeze cu oamenii buni și empatici. Copiii sunt o reflexie a familiei lor. Ei moștenesc gene, predispoziții, atitudini și comportamente care le afectează probabilitatea de a rămâne reziliente în fața intimidării sau își cresc posibilitatea de a deveni o victimă, un agresor sau ambele. Să ne uităm la această influență majoră asupra comportamentului lor.

Familia democrată funcționează cel mai bine cu stresul societății de astăzi. Copiii primesc încurajare, laudă, recompense și reacționează în consecință. În această familie, activitățile și obligațiile, abilitățile și dificultățile sunt discutate deschis și regulat. Copiii sunt ascultați și respectați. Ei învață cum să discute probleme și cum să obțină ajutor pentru a le rezolva. Părinții care folosesc disciplina democratică nu trebuie să intimideze. Aceste sisteme de familie au granițe și linii directoare ferme, corecte, clar stabilite. Dacă copiii încalcă regulile și îi rănesc pe alții, se confruntă cu consecințele acestor comportamente, pe care le cunosc și le acceptă.

De asemenea, ei învață de la familiile lor cum să se accepte, respecte și să se protejeze și sunt mai puțin predispuși să fie intimidați deoarece sunt obișnuiți să se apere și să facă față persoanelor dificile. De asemenea, ei sunt mai puțin supraprotejați și mai puțin predispuși să intimideze deoarece sunt crescuți cu granițe ferme, consecvente de comportamente. Când îi tratează pe alții fără empatie, există consecințe pentru comportamente neadecvate.

Frații

Un copil este afectat de poziția sa în familie și vârstele fraților săi. Un decalaj semnificativ de vârstă între frați îl poziționează pe cel mai mic să devină mai protejat dar în același timp neglijat social. El se confruntă cu mai puțină competiție și mai puține responsabilități și are mai puține oportunități să dezvolte abilități sociale asertive.

¹² Violența în școală. Studiu național realizat de IȘE și MEC cu sprijinul UNICEF. Coord. Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (2006) București: Alpha MDN

Copiii singuri le pot lipsi tehnicile sociale de supraviețuire care vin din încăierările de zi cu zi cu frații lor.

Vârstele părinților

Mulți părinți au copii mai târziu acum, datorită recăsătoriei și motivelor legate de carieră. Deși părinții mai maturi au mai mult timp, ei își tratează de multe ori copiii ca egali: ei au mai puțină energie să stabilească granițe de comportament ferme și devin relaxați, prea protectori sau îi controlează prea mult. În general, părinții maturi se amestecă cu prietenii de-ai lor de aceeași vârstă, care este posibil să aibă copii mai mari și nu de vârste similare cu ale copiilor lor, astfel încât aceștia din urmă au mai puține oportunități să se amestece cu congeneri, dar relaționează bine cu adulții.

Puzzle-ul familiei

Parentingul este întrerupt când copilul trăiește doar cu un părinte. Separarea, divorțul, găsirea unui partener nou și frații vitregi întrerup de asemenea parentingul tradițional și modelele de disciplinare. Copilul se poate simți vulnerabil, confuz, furios, vinovat și abandonat. Stima de sine este scăzută și are mai puțină energie pentru a face față problemelor școlare. Copilul care petrece timp cu ambii părinți trebuie să se adapteze la stiluri de parenting diferite, inclusiv manipularea dragostei și disciplinarea. Unii copii se bazează pe un părinte dar, spre deosebire de alți copii, ei nu își pot permite să își „streseze” principala persoană de îngrijire. Ei au mai puține granițe dar au oportunitate mai mică de a își provoca singurul părinte și să dezvolte astfel abilități de asertivitate.

Bunicii

Unii copii sunt crescuți în principal de bunici. Din nefericire, bunicii pot tulbura copilul și pot sabota rolul părinților. Ei pot răsfăța, proteja exagerat și răsfăța, oferă mai puține granițe și mai puțină disciplină. Din neatenție, aceasta scade stima de sine a unui copil și abilitatea lui de a face față oamenilor dificili. Dacă bunicii sunt tradiționali, controlează exagerat și sunt mai puțin flexibili, ei nu vor oferi oportunități copilului să îi provoace,

lucru care este esențial pentru un copil asertiv, încrezător.

Dificultățile parentale

Când părinții au dificultăți, copiii lor sunt afectați. Copilul social iese cu prietenii, copilul sensibil, timid, prins ca într-o plasă, stă acasă și își face griji. Părinții cu dificultăți îl folosesc pe acest copil pentru a echilibra tensiunea între ei și copilul devine emoțional prins într-o capcană sau implicat în probleme ale adulților pentru care este slab pregătit pentru a le face față. Stima sa de sine suferă și are mai puțină energie pentru a face față problemelor școlare precum bullying-ul. Dacă un părinte, în general mama, este intimidat de celălalt, de obicei partenerul de sex masculin, copiii învață agresiune și neputință.

Schimbările familiale

Din nefericire, mulți copii nu dezvoltă în mod natural abilități sociale de supraviețuire și precizăm trei motive pentru a explica aceasta.

1. Destrămarea familiei extinse

Familiiile extinse apropiate oferă copiilor oportunități să își exprime sentimentele reale și să relaționeze la un nivel mai intim. Întrunirile familiale regulate îi obligă să relaționeze cu diferite tipuri de oameni, drăguți sau antipatici, simpli sau complicați. În orice funcție a familiei, copiii ridiculizează și șicanează, se ceartă și se bat, apoi se împacă și râd împreună, toate într-o perioadă scurtă de timp. În timp ce în familiile care își întâlnesc familia extinsă numai la nunți, înmormântări sau pentru câteva ore de Crăciun sau Paște, oportunitățile lor de a relaționa sunt sever afectate.

2. Schimbări în familia nucleară

De-a lungul ultimelor decenii, această unitate apropiată, de bază, s-a schimbat și funcționează acum diferit, incluzând schimbarea evidentă provocată de divorț și recompuneri familiale (recăsătoriri)¹³. Mulți copii nu au tată, ceea ce face ca mama lor, singură, să fie stresată sau chiar deprimată. Tehnologia modernă a redus nevoia de activități de familie regulate, precum

¹³ Martine Segalen (2011) *Sociologia familiei*. Iași: Polirom

spălatul vaselor împreună. Majoritatea părinților sunt foarte ocupați, mulți sunt copleșiți de responsabilități și nu sunt disponibili pentru implicarea continuă cu copiii lor. Ei creează mai puține oportunități pentru a dezvolta sisteme consistente de disciplinare. Copiii lor le lipsesc oportunitățile de a învăța cum să îi respecte pe alții și cum să își internalizeze apoi granițele personale și sociale. Alternativ, părinții aparțin generației ?eu? și petrec deseori mai mult timp dezvoltându-și propriile nevoi, lucru care le lasă mai puțin timp pentru a avea grijă de copiii lor și supracompensează răsfățându-i pe aceștia din urmă. Există mai puțin timp în familie pentru discutat și sprijin reciproc.

Copiii sunt forțați să își împartă problemele școlare în timpul disponibil dintre orele de lucru flexibil ale părinților lor, condusul la numeroase activități after-school, radioul din mașină sau între apelurile de pe mobil.

3. *Revoluția electronică, a device-urilor și smartphone-urilor*

În loc să încurajeze petrecerea timpului valoros de socializare, mulți părinți vor ca ai lor copii să fie în siguranță înăuntru, astfel că înlocuiesc golul social cu jucăriile revoluției electronice: toată ziua tableta, smartphone-ul, jocurile pe computer sau televizorul.

Prea mult timp petrecut cu aceste „cuceriri” ale științei moderne poate să conducă la depresie, izolare socială și singurătate. Microcipul pare să fi creat o generație de băieți nervoși care au puțin exercițiu sau eliberare emoțională, cu excepția ripostatului, în timp ce fetele petrec mult timp pe smartphone în loc să se joace cu frații sau copiii vecinilor.

Mediile de socializare online au creat un tip nou de putere abuzivă. Zvonurile răutăcioase pot fi răspândite oricând și mult mai rapid unui public numeros iar mesajele anonime pot fi devastatoare.

4. *Ce pot să facă școlile?*

De regulă, școlile se mândresc cu nivelul de educație, de predare superioară, cu „olimpici” și rezultate academice și valori, dar sunt ignorante și nepăsătoare în ce privește impactul toxic al bullying-ului, considerând-ul, probabil, parte a vieții școlare și sociale.

Fiecare copil are dreptul să se simtă în siguranță la școală. Astfel, deși școlile ar trebui să devină lipsite de agresori, acest lucru este total nerealist. În primul rând, lipsa de cunoștințe, abilități și resurse pentru a planifica, implementa și monitoriza programe anti-bullying înseamnă că puțini profesioniști pot să reducă toate formele de intimidare, în special tipurile subtile. Deși Programul Olweus de Prevenire a Bullying-ului (OBPP)¹⁴ poate să reducă bullying-ul cu peste 50% în unele școli norvegiene și americane, majoritatea școlilor nu au angajamentul, timpul și resursele necesare. Pe lângă aceasta, majoritatea școlilor nu implică părinții, martorii, grupul de semeni și profesorii care trebuie să își modifice atitudinile și acțiunile pentru a sprijini programele anti-bullying.

În al doilea rând, școlile sunt medii excelente în care copiii să dezvolte abilitățile de bază de viață, de reziliență emoțională și socială. Sau agresorul copil, bully, poate deveni agresorul adult din familie sau de la locul de muncă¹⁵. Cercetări legate de intimidarea la locul de muncă¹⁶ indică că mai mult de 15% dintre angajați sunt grav intimidați la locul de muncă și mulți suferă daune grave. Astfel că abilitățile de blocare a intimidării, a bullying-ului pot fi foarte utile mai târziu.

În al treilea rând, multe școli sunt asaltate de diferite tipuri de intimidare, de la profesor la elev, de la părinte la profesor, de la elev la profesor, de la profesor la profesor și așa mai departe. Când părinții se plâng, școlile neagă de obicei și intimidează la locul lor. Într-un studiu din Australia, aproximativ 50% dintre profesori au fost intimidați, de obicei de colegi, dar de

¹⁴ The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP), poate fi consultat la pagina http://www.violencepreventionworks.org/public/bullying_prevention_program.page?menuheader=9

¹⁵ Descriș prima dată de către Heinz Leymann în 1986 („Mobbing – Psychological Violence at Work”), **mobbing-ul** este definit în principal prin acțiuni de presiune psihologică realizate asupra unui angajat de către angajator sau un grup de colegi (Gheondea, A., Ilie, S., Lambriu, M., Mihăilescu, A., Neagu, A., Stanciu, M., Tomescu, C., *Fenomene specifice de discriminare la locul de muncă: mobbing-ul*, în Revista Calitatea vieții, XXI, nr. 1–2, 2010, p. 113–136)

¹⁶ Randall, Peter. (1997) *Adult Bullying: Perpetrators and victims*. London: Routledge

asemenea de părinți și elevi¹⁷. Este zadarnic să încerci să reduci intimidarea școlară pentru elevi în timp ce îi expui altor modele de intimidare, dintre adulți, pentru că aceasta va sabota programele anti-bullying.

Obligațiile etice și legale ale școlii

Școlile trebuie să perceapă bullying-ul ca pe un abuz al drepturilor umane ale victimei, agresorului, martorilor, părinților și profesorilor (toți actorii cheie implicați în bullying).

Ideal, școlile trebuie să considere bullying-ul ca un simptom al disfuncției, o rupere a unei relații care necesită rezolvare respectuoasă (o situație de genul câștig-câștig). Din păcate, multe școli reflectă societatea mai largă în adoptarea unei abordări contradictorii în care cineva câștigă și cineva pierde.

Deși drepturile umane și valorile etice ar putea ghida școlile în stabilirea de politici anti-bullying, în realitate multe școli sunt influențate doar de factori exteriori (probleme de management de risc, intervenția poliției sau atenția mass-media față de cazurile de bullying). Când școlile sunt conduse eficient și fiecare membru al comunității școlare este respectat, implicat și validat, bullying-ul poate fi redus semnificativ.

Școlile pot crea medii sigure, care oferă putere tuturor copiilor pentru a învăța, incluzându-i și pe cei care sunt diferiți. Mesajele cheie sunt angajamentul, colaborarea și consecințele. Succesul depinde de o abordare a întregii școli, respect reciproc și o disponibilitate de a lucra împreună o perioadă lungă de timp pentru a obține rezultate pozitive. Capcanele majore sunt negarea, lipsa de acțiune, nedreptatea și o credință magică în metode și tendințe „de răsunet” anti-bullying, fără un cadru eficient de sprijin.

5. Strategii pentru a reduce intimidarea școlară

Fiecare școală trebuie să afle care este cea mai eficientă strategie de reducere a bullying-ului în comunitatea sa școlară.

a) Dezvoltarea de politici dedicate întregii școli

Cel mai bun mod de a înceta intimidarea este să accepți că există, la fel ca buruienile și pânzele de păianjen. Fiecare școală trebuie să stabilească o filosofie adecvată anti-bullying, a întregii școli, care să fie sprijinită de o politică de prevenire activă, consistentă.

Aceasta ar trebui să includă un cod de comportament, protocol sau principii directe pentru fiecare elev și profesor, acțiuni clar definite și consecințe adecvate. Ideal, întreaga comunitate locală ar trebui să fie implicată în acest proces, inclusiv poliția, mass-media, autoritățile administrației publice locale, biserica, etc.

Unele școli preferă să înrădăcineze bullying-ul într-un cadru mai larg precum bunăstare sau reziliență. Altele nu se simt confortabil cu o politică anti-bullying. Cu toate acestea, ele trebuie să includă cuvântul bullying sau violență școlară în politicile lor, altfel adevăratul mesaj va fi pierdut.

Întreaga școală (elevi, profesori, părinți) precum și comunitatea locală ar trebui să fie implicate în conceperea regulamentelor școlare și stabilirea politicilor școlii, pentru că școala este a întregii comunități.

Schimbarea culturii – Intențiile bune sunt nefolositoare atunci când școala nu este cu adevărat dedicată creării unui mediu pașnic și stimulat. Aceasta înseamnă că respectul reciproc este valorizat mai mult decât intimidarea și că aceasta este reflectată în limbajul normal, zilnic.

Colaborarea - Școala are nevoie de o abordare colaborativă pentru a crea un mediu sigur. Fiecare persoană care este asociată activ cu școala (incluzând profesorii, părinții, elevii, consiliile școlare sau de administrație, șoferii microbuzelor, personalul administrativ și de curățenie sau de la cantinele școlare, comercianții locali, etc.) trebuie să fie implicată și responsabilă de rolul său în reducerea sau prevenirea bullying-ului.

¹⁷ *Hărțuirea. Putem ajuta cu toții la încetarea acesteia*. Un ghid pentru părinții elevilor din învățământul primar și secundar. Ontario. Canada (2013), www.edu.gov.on.ca/eng/multi/romanian/BullyingRO.pdf, descărcat la data de 15.04.2016

b) Stabilirea unor grupuri de lucru

Școlile trebuie să stabilească un comitet sau un grup de lucru combinat care reprezintă fiecare grup asociat cu școala (elevi, profesori, părinți, personal de sprijin, administratori și membri ai comunității, consilierul și psihologul școlar, asistent social, preot, etc.)

Membrii grupului de lucru pot varia de la an la an dar răspunsul lor trebuie să fie continuu și concentrat pe reducerea intimidării.

Acest grup ar putea explora măsura și severitatea intimidării, să folosească focus grupuri, să consulte colegi și experți, să investigheze opțiuni adecvate, să cerceteze alte programe de succes, să selecteze o varietate de material curricular și să ajute să dezvolte programe anti-bullying.

c) Investigarea intimidării

Un copil victimă ar trebui să se simtă în siguranță pentru a raporta un act de bullying și a-și relata povestea, fără teamă de repercursiuni. Victimele ar trebui să se aștepte la o investigație corectă urmată de o formă de rezolvare a conflictelor. Din păcate, mulți copii sunt prea speriați pentru a raporta bullying-ul sau chiar neagă impactul o dată agresiunea descoperită. Și prevalența sa poate varia de la an la an. Școlile trebuie să realizeze că percepția unui copil cu privire la un singur incident de intimidare poate fi la fel de traumatizantă așa cum ar fi pentru mai multe incidente repetate, indiferent dacă este o șicanare minoră sau un atac mai grav. Școala nu poate planifica, educa, iniția o acțiune sau monitoriza programe pentru a reduce bullying-ul fără aceste informații, dezvăluiri. Școlile trebuie să:

- investigheze toate tipurile de intimidare, atât subtilă cât și evidentă, pentru a evalua măsura problemei,
- descopere actorii implicați în actul intimidării, modelele, tipurile, frecvența, severitatea și locația acesteia,
- evalueze dacă orice măsură luată este reușită sau nu și de ce,
- stabilească cine trebuie să fie implicat (părinți, alți elevi, cadre didactice, director, poliție, etc.),
- găsească disfuncțiile fundamentale în cadrul sistemului școlar care dezvoltă intimidarea,

- aleagă și să implementeze un studiu validat de școală sau să îl conceapă pe al lor,
- investigheze alte mijloace de raportare a bullying-ului care garantează confidențialitatea (buletine de vot secrete efectuate aleator în clasă, o cutie pentru sesizări unde cei agresați sau martorii pot lăsa informații, acces la e-mailul școlii sau al psihologului ori consilierului educativ în bibliotecă, cabinet informatică sau chiar în sala de clasă),
- să excludă metodele pe care elevii le pot manipula pentru a acuza pe cineva pe nedrept (în cazul sesizărilor anonime),
- să țină înregistrări exacte ale suspendărilor, absenteismului, incidentelor de intimidare, ale bolilor copiilor, rezultatelor școlare slabe și ale altor evenimente care indică bullying.

a) Dezvoltarea de relații publice

Publicitatea a dovedit mereu că în funcție de cât sunt mai informați că ceva este bun sau rău, cu atât oamenii sunt mai predispuși să își schimbe comportamentele. Școala trebuie să informeze regulat elevii, părinții, personalul propriu și comunitatea locală că bullying-ul este nociv și că agresorii riscă sancțiuni. Există diverse moduri prin care o școală poate întreprinde acțiuni preventive și de informare cu privire la fenomen:

- reviste sau buletine școlare periodice, pagini speciale pe site-ul școlii
- cursuri/seminarii cu părinții
- concursuri anuale de afișe, postere școlare, pliante, etc.
- implicarea de personalități populare și/sau locale precum vedete pop, sportivi, actori, patroni și elevi populari pentru a retransmite mesajul anti-bullying

a) Formarea elevilor, a cadrelor didactice și a părinților

Școala trebuie să dezvolte programe de formare continuă pentru elevi, cadre didactice și personal auxiliar, părinți în problematica prevenirii bullying-ului. Deși unele școli preferă să își folosească personalul propriu pentru a economisi fonduri, este mai înțelept să se utilizeze o

combinație de personal propriu și experți școlari pentru formare.

Școala, pe baza formării profesioniștilor, trebuie:

- să cerceteze intimidarea și să participe la programe obișnuite de formare externă,
- să ofere formare în empatie, abilități de comunicare și abilități de asertivitate, abilități sociale, strategii de intervenții în criză, înțelegerea violenței și drepturile omului,
- să demonstreze elevilor, personalului și părinților cum să urmărească procedurile școlii și să intervină când asistă la bullying,
- să se asigure că întreaga școală și comunitate ia în serios mesajul anti-bullying.

Consultanții externi:

- trebuie să fie experți în bullying (și/sau abuz asupra copilului sau violență intrafamilială) din domeniile psihologiei și asistenței sociale, organizațiilor educaționale, departamentelor din universități și să ofere cunoștințele și abilitățile pe care profesorul sau consilierul școlar le-ar putea încorpora eficient în munca lor.

Unele particularități ale formării

a. Pentru elevi

- toți elevii trebuie să înțeleagă ce implică intimidarea, bullying-ul, rolul școlii lor, perspectiva agresorului și a victimei și rolul lor ca grup de semeni
- toți elevii beneficiază de pe urma învățării cum să sprijine, să arate empatie, să intervină și să rezolve conflicte

Majoritatea incidentelor de bullying sunt observate de către colegi. Aceștia ar trebui să își manifeste nemulțumirea și să se disocieze de aceste comportamente.

Când elevii mai mari se împrietenesc sau îi îndrumă pe cei mai mici (prin programe de formare de prieteni, grupuri de sprijinire a colegilor, sprijin din partea fraților sau sprijin și consiliere din partea colegilor) ei pot să reducă sau să prevină bullying-ul.

Abilitățile pentru elevi includ dezvoltarea stimei de sine, mediere, negociere și abilități de rezolvare de conflicte, motivație, învățare cooperantă și abilități de rezolvare de probleme, managementul stresului și abilitățile de rezolvare a mâniei, empatie, abilități de formare a asertivității și abilități sociale.

Există multe stiluri de învățare (de exemplu competiții de postere sau afișe, joc de rol, teatru forum, rezolvare de conflicte, programe audio-vizuale interactive, dezbateri, jocuri, programe sportive, etc.) prin care elevii să fie antrenați în învățarea de tehnici de recunoaștere și intervenție în cazurile de bullying.

a. Pentru personalul școlar

Tot personalul, începând cu directorul unității de învățământ, trebuie să transmită mesaje clare anti-bullying. Școala trebuie să dezvolte o cultură școlară coezivă, responsabilă, sigură pentru a furniza un cadru adecvat programelor și politicilor astfel ca elevii să poată raporta incidentele de bullying fără teamă. Întrucât copiii observă orice detaliu, personalul școlii trebuie să reprezinte modele de respect și empatie și nu să aibă ei înșiși manifestări agresive față de colegi sau elevi. Cadrele didactice au nevoie de formare pentru a înțelege, furniza sprijin și a încorpora practici anti-bullying în clasă, curriculum sau alte domenii precum transportul cu microbuzul școlii, tabere școlare, excursii, terenul de joacă. De asemenea, au nevoie de proceduri scrise clare pentru a ajuta toți copiii, precum obținerea perspectivelor diferite cu privire la jocul intimidării, păstrarea de înregistrări, raportarea oricărei infrațiuni și urmărirea tuturor principiilor școlare. Ei au nevoie de abilități de bază de comunicare și de consiliere pentru a ajuta victima și a înfrunța agresorul.

Personalul didactic și didactic auxiliar trebuie să:

- creeze un climat social pozitiv și să le ofere elevilor un sentiment de apartenență,
- ofere stimulente, premii pentru comportamente respectuoase (ca în sport),
- propună activități care dezvoltă empatie (pentru elevii aflați în situație de risc), focus grupuri, întâlniri, jocuri de rol, jocuri, strategii de învățare cooperantă,

- dezvolte protocoale la clasă, strategii, reguli, slogane și întărire consecventă pentru a reduce bullying-ul (Fără umiliri, Fii un coleg bun, Sprijină-ți colegii, Nu te supune agresorilor, Intimidarea este interzisă, etc.),
- ofere putere martorilor și colegilor pentru a interveni în mod adecvat,
- structureze clasa astfel încât agresorii să fie supravegheați iar victimele protejate,
- nu ignore sau să spună *E mai bine să nu faci nimic!* sau *Pleacă, nu sta în calea lui/ei!*
- sprijine copiii cu abilități sociale limitate pentru a se alătura activităților școlare,
- îndrume agresorii și elevii provocatori să relaționeze cu respect încât comportamentele lor să nu se întoarcă împotriva lor,
- ajute părinții mânioși sau speriați în timp ce rămân fermi, calmi, empatici, neutri și să respecte confidențialitatea,
- refere elevul pentru consiliere în cadrul școlii sau extern

a. Pentru părinți

Bullying-ul este o preocupare de familie. Școlile care lucrează sistematic cu părinții vor avea mai mult succes. Școlile trebuie să înțeleagă că deși părinții își cunosc copiii mai bine, ei au punctele lor „oarbe”, nu pot să recunoască cu ușurință abilitățile sociale limitate sau resursele emoționale ale copilului lor.

Școlile trebuie să:

- implice părinții în formularea de politici relevante și programe preventive,
- educe părinții cu privire la abilități de formare de prietenii, parenting eficient și construirea rezilienței la copiii lor,
- ofere material scris (contracte, buletine informative, afișe, pliante) cu privire la bullying,
- informeze părinții despre proceduri de intervenție în bullying, protocoale, reguli și consecințe și un interval de timp pentru rezolvarea dificultăților,
- organizeze întâlniri părinte-profesor și să le facă mai atractive (discuții mai puțin formale, cu oferirea unui ceai sau cafea),
- colaboreze cu părinți care ar putea altfel să saboteze rolul școlii și nevoile copiilor lor, să îi implice la școală prin comitete de părinți, supraveghere a terenului de joacă, etc.

a) Îmbunătățirea mediului fizic

Școala trebuie să identifice punctele fierbinți unde survine intimidarea și să le proiecteze din nou, să furnizeze supraveghere în plus, să instaleze camere de supraveghere, să angajeze paznici. Deși facilitățile școlilor variază, orice încercare de a îmbunătăți mediul școlar (precum culoare pe care să fie afișate postere cu mesaje anti-bullying făcute de elevi, un design prietenos al clasei, făcând-o în general mai atractivă și primitoare) îi va ajuta pe elevi să se simtă apreciați.

Se pot folosi elevi mai mari, părinți sau profesorii de serviciu în curte pentru a crește supravegherea și siguranța elevilor (o idee ar fi ca aceștia să poarte veste sau șepci viu colorate, care să le crească vizibilitatea). De asemenea, implicarea copiilor în activități sportive suplimentare sau alte activități care nu sunt neapărat competitive pot conduce la experiențe sociale mai bune, în care aceștia vor fi mai puțin plictisiți și mai puțin predispuși să intimideze/agrezeze.

b) Implementarea managementului crizei

Școlile au nevoie de reacții rapide pentru a interveni imediat ce agresiunea a avut loc, la fel ca arbitrul în timpul unui meci de fotbal, și nu să sperie că animozitățile între elevi se vor rezolva singure. Această reacție întărește politica școlii și transmite că intimidarea nu va fi tolerată și că va urma o acțiune constructivă. Elevii pot apoi să aibă încredere în școală și pot raporta fără frică o agresiune. Școlile au nevoie de o varietate de metode de intervenție la dispoziția lor, pentru a selecta ce este potrivit în acel moment pentru a face față bullying-ului.

Practicile non-punitive sau restaurative ar trebui să le înlocuiască pe cele punitive sau retributive unde este posibil.

6. Metode pentru stăpânirea/controlarea bullying-ului

Școlile sunt, în general, locuri foarte aglomerate, stresante. Orice profesor poate fi abordat în orice moment de către o victimă a bullying-ului, în clasă, pe culoar sau la locul de joacă. Ei trebuie să

identifice o metodă adecvată pe care să o folosească în acel moment.

Abordarea simplă

Profesorul sau directorul abordează agresorul sau victima și află ce se întâmplă. În cele mai multe cazuri, un avertisment ar fi suficient. Cu toate acestea, în cazul în care intimidarea continuă, trebuie urmată politica școlii. Școlile pot necesita o abordare combinată de consiliere sau mediere de la egal la egal, rezolvarea conflictelor și/sau sancțiuni în funcție de întreaga poveste.

Mediere cu sprijinul colegilor

Această metodă implică ca elevii mai mari să fie formați pentru a interveni pe coridoare, în curtea școlii sau altundeva în spațiul școlii. Ei pot fi ușor identificați, de exemplu printr-o șapcă sau o vestă viu colorată, eventual și cu mesaje anti-bullying imprimate. Această metodă este utilă atunci când victimele au încredere să raporteze și consilierul sau mediatorul (cadru didactic sau elev mai mare) are școala de partea lui pentru a-l sprijini în urmărirea incidentelor dificile.

Metoda preocupării comune

Această abordare de rezolvare a problemelor este concepută pentru a încuraja elevii să coopereze și să își asume responsabilitatea pentru propriile comportamente, mai degrabă decât să identifice victimele și agresorii. Mediatorul (poate fi elev mai mare format adecvat) adună informații de la personal în primul rând, apoi se întâlnește cu fiecare elev individual și încurajează agresorul pentru a arăta preocupare, înțelegere și empatie pentru victima lor. Agresorului i se cer apoi sugestii constructive despre cum poate ajuta propria victimă. Aceasta este urmată de o întâlnire cu victima pentru a explora rolul ei în jocul agresiunii. În cele din urmă, mediatorul conduce o întâlnire cu clasa în cauză pentru a construi conștiința socială și a menține îmbunătățirile.

Abordarea fără învinuire

Profesorul sau consilierul acționează ca un mediator, intervievând victima în primul rând,

apoi întâlnindu-se cu agresorul, grupul lui și alții care ar putea exercita o influență pozitivă, pentru a retransmite suferința victimei. Ei se întâlnesc de obicei fără victimă.

Elevii nu sunt învinuiți, sunt însă încurajați să devină suportivi și să demonstreze responsabilitate pentru a ajuta victima.

Practicile restaurative

Această metodă este democratică, respectuoasă și empatică. Toate părțile implicate sunt aduse împreună, în grupuri mici sau mai mari, inclusiv victime, agresori, martori, cadre didactice și părinți. Un facilitator instruit care folosește o procedură precisă conduce sesiunea. Fiecare persoană își povestește propria versiune a poveștii și descrie impactul asupra ei. Apoi facilitatorul structurează sesiunea pentru a ajuta participanții să rezolve diferențele, să repare răul și să restabilească relații. Accentul este pus pe dezvoltarea empatiei, care se ocupă cu conflictul, predarea responsabilității, făcând modificări și negociind soluții. Sistemul școlar este, de asemenea, investigat și făcut responsabil. Deoarece această procedură poate fi dificilă și consumatoare de timp pentru a fi pusă în aplicare, școlile pot utiliza, de asemenea, o filosofie de restaurare, creând o structură în care atât victima cât și agresorul își exprimă sentimentele și li se solicită apoi să își rezolve diferențele și să creeze o rezoluție corectă.

Concluzii

Bullying-ul este un act nefericit și deplorabil și pe care îl detestăm, pe bună dreptate. Acolo unde încrederea s-a pierdut, este corect să ajutăm la restabilirea ei. În acest articol am fost preocupați să înțelegem modul în care copiii ajung să fie victimizați de către colegii lor, modul în care aceștia pot fi ajutați pentru a preveni ca acest lucru să se întâmple și să se repete și modul în care aceștia se pot ridica după ce s-a întâmplat agresiunea. Ar trebui să extindem aceeași simpatie și sprijin și pentru agresori, de asemenea? Da, pentru că acești mici agresori pot deveni agresorii adulți de mai târziu, cei care agresează la locul de muncă, pe stradă sau în familiile lor. Există o poveste a unui asistent social care a dat într-o zi peste un om care a fost bătut și uitându-se la el a reflectat: "Pun pariu

că persoana care a făcut aceasta a avut unele probleme!”.

Sușținem ideea că acei copii care îi intimidează pe alții au, de asemenea, nevoie de ajutorul nostru și trebuie să înțelegem circumstanțele și forțele care operează asupra lor. Bullyingul este fie un act negândit fie unul gândit, ambele variante fiind reprobabile. Intenția acestui articol este să identifice în mod clar bullying-ul și să îl trateze pentru ce este: o formă de comportament

care distruge deseori persoana care îl practică în mod constant și este periculos și dăunător pentru cei împotriva cărora este practicat continuu. Și acesta este motivul pentru care nu poate fi tolerat.

Sperăm că am oferit unele idei utile și practice profesorilor și părinților care îi vor ajuta individual pe copii. Dar întrebările pe care le-am ridicat, atingând abuzul de putere și dezvoltarea caracterului uman, sunt eterne.

BIBLIOGRAFIE

1. Field, E. (2007) *Bully Blocking. Six Secrets to Help Children Deal with Teasing and Bullying*. Revised Edition. London: Jessica Kingsley Publishers
2. Pepler, D. R. (1991). *The Development and Treatment of Childhood Aggression*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
3. Ferris, P. (2009) *The role of the consulting psychologist in the prevention, detection, and correction of bullying and mobbing in the workplace*. Consulting Psychology Journal: Practice and Research, Vol 61(3), 169-189
4. Rosenthal, Beth (2008) *Bullying*. Detroit: Greenhaven Press
5. Meyer, E. (2009) *Gender, Bullying and Harassment: Strategies to end sexism and homophobia in schools*. NY: Teacher's College Press
6. Olweus, D., (1994) *Bullying at School: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell
7. Griffiths, C. (1997) *What Can You Do About Bullying? A guide for parents*. Perth: Meerilinga Young Children's Foundation
8. Grunsell, A. (1989) *Let's Talk About Bullying*. London: Alladin Books
9. Horn, S. (2003) *Take the Bully by the Horns: Stop unethical, uncooperative, or unpleasant people from running and ruining your life*. NY: St. Martin's Press
10. Jackson, N. F. et al. (1983) *Getting Along with Others: Teaching social effectiveness to children*. Illinois: Research Press
11. McCoy, E. (1997) *What to Do When Kids Are Mean to Your Child*. NY: Readers Digest, Pleasantville
12. Mellor, A. (1993) *Bullying and How to Fight It: A guide for families*. Scotland: Scottish Council for Research in Education
13. Rigby, K. (1996) *Bullying in Schools and What to do About it*. Melbourne: ACER
14. Rigby, K. (2003) *Stop the Bullying: A handbook for schools*. Melbourne: ACER
15. Sharp, S. (1997) *Reducing School Bullying – What Works?* Coventry: Institute of Education, University of Warwick
16. *Raport privind starea învățământului preuniversitar din România* (2014) Descărcat la data de 15.04.2016 de pe pagina Ministerului Educației Naționale și Cercetării Științifice. <http://www.edu.ro/index.php/articles/c1166>
17. Jigău, M., Liiceanu, A., Preoteasa, L. (coord.) (2006) *Violența în școală*. Studiu național realizat de IȘE și MEC cu sprijinul UNICEF. București: Alpha MDN
18. Martine Segalen (2011) *Sociologia familiei*. Iași: Polirom
19. The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP), poate fi consultat la pagina http://www.violencepreventionworks.org/public/bullying_prevention_program.page?menuheader=9

20. Gheondea, A, Ilie, S., Lambriu, M., Mihăilescu, A., Neguț, A., Stanciu, M., Tomescu, C. (2010) *Fenomene specifice de discriminare la locul de muncă: mobbing-ul*, în *Revista Calitatea vieții*, XXI, nr. 1–2
21. Randall, P. (1997) *Adult Bullying: Perpetrators and victims*. London: Routledge
22. *Hărțuirea. Putem ajuta cu toții la încetarea acesteia*. Un ghid pentru părinții elevilor din învățământul primar și secundar. Ontario. Canada (2013), descărcat de la adresa www.edu.gov.on.ca/eng/multi/romanian/BullyingRO.pdf la data de 15.04.2016

SCHIMBAREA COMPORTAMENTELOR PROBLEMATICE ÎN ȘCOALĂ. DE LA TRADIȚIONAL LA NARATIV

THE CHANGE OF PROBLEMATIC BEHAVIOUR IN SCHOOLS. FROM TRADITIONAL TO NARATIVE

Cristina VAMEȘU

*Prof. consilier școlar, CJRAE Iași - Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri” Iași
Psiholog specialist în psihologie educațională, consiliere școlară și vocațională*

Abstract

Postmodern approaches, such as narrative practices, are alternative ways of answering behaviour problems in schools, different from the traditional ones, that involve a “strategic effort” of “re-authorizing” the relationships. Instead of concentrating on the punishment, it focuses on a poststructuralist analysis of power relationships and offers responsibility learning opportunities. “The anti-bullying team undercover” and “the restorative rights conference” are this kind of restorative answers.

Key-words: *anti-bullying, narrative practices, restorative rights conference, alternative story*

Încă de când Dan Olweus¹⁸, în anii '70, și-a centrat cercetările asupra violenței școlare, în special asupra bullying-ului, s-au dezvoltat multiple strategii care își propuneau să reducă comportamentele agresive din școli. Influența lui Olweus este încă evidentă în cercetarea actuală și continuă să ofere o bază pentru majoritatea eforturilor de intervenție.

Din păcate, majoritatea programelor internaționale de intervenție și de prevenire anti-agresiune se rezumă la identificarea și pedepsirea agresorului, localizând problema în interiorul agresorului (stare de deficit), ignorând victima (prin focalizarea pe agresor) și relațiile interpersonale. Ca urmare, măsurile punitive tradiționale nu fac decât să vulnerabilizeze și să izoleze victima, fapt care-i amplifică suferința (Winslade & Williams, 2012). De asemenea, acest mod de abordare nu transformă relațiile interpersonale (Winslade & Williams, 2012) și reduc complexitatea unei persoane la o simplă

descriere, încercând să surprindă esența persoanei (identitate totalizatoare, limbaj totalizator). În plus, pedeapsa este însoțită, de cele mai multe ori, de dezaprobarea publică a agresorului („shaming the offender”), care poate crește probabilitatea „recidivei” (Winslade & Williams, 2012, p.127), existând întotdeauna și riscul de represalii împotriva victimei. Ca urmare, și eficacitatea intervențiilor de acest tip este minimă (Rigby & Slee, 2008; Smith, Schneider, Smith & Ananiadou, 2004).

Abordările postmoderne, cum ar fi practicile narative¹⁹, sunt modalități alternative de a răspunde la problemele de comportament din școli (Winslade et al., 2015). În loc să se concentreze asupra pedepsei, se focalizează pe o analiză poststructuralistă a relațiilor de putere (Foucault, 2000) și oferă oportunități de a învăța despre responsabilitate. Astfel, comportamentul problematic este considerat a fi un fenomen relațional construit, mai degrabă decât o

¹⁸ Dan Olweus, cercetător norvegian, a inițiat primul studiu sistematic cu privire la bullying, publicând în 1978 prima lucrare științifică de referință cu titlul „Aggression in the Schools: Bullies and Whipping Boys” iar ulterior, la începutul anilor '80, dezvoltând un program de prevenire a bullying-ului („Olweus Bullying Prevention Program”)

¹⁹ În limbajul profesional narativ se folosește uzual termenul de *practici*

provocare pentru normele și autoritățile școlare (Amstutz & Mullet, 2005, Hopkins, 2004; Thorsborne & Blood 2013; Zehr, 1990, 2002).

Orientare terapeutică de factură social-constructivistă, abordarea narativă a luat naștere la începutul anilor '80 în contextul terapiei familiale, Polkinghorne (2004) fiind de părere că „dezvoltarea abordării narative a fost în primul rând, apanajul activității terapeuților de cuplu și familie”. Principalii fondatori ai acestei paradigme sunt Michael White (1948-2008, asistent social, terapeut de familie, co-director al Centrului de Terapie Narativă Dulwich, Adelaide, Australia) și David Epston (1944, antropolog, psihoterapeut de origine canadiană, co-director al Centrului Familial din Auckland, Noua Zeelandă). Abordarea narativă dezvoltată de White și Epston (1990) se fundamentează pe opinia lui Bruner (1990) potrivit căreia într-o lume construită social, oamenii dau sens vieții lor prin organizarea experiențelor proprii într-o formă narativă.

Abordarea narativă oferă alternative eficiente la măsurile punitive de combatere a violenței prin concentrarea asupra *poveștii* (cu și despre sine, în relație cu alții și cu lumea), ca unitate fundamentală de experiență a practicii narative (McLeod, 1997; White & Epston, 1990). Termenul de „povestire/narațiune” reprezintă un „mod de a organiza episoadele, acțiunile și relațiile despre acțiuni; este un demers care aduce laolaltă evenimente de zi cu zi și creații fantastice și care încorporează dimensiunea timp-spațiu. Povestirea poate include și motivele oferite de actori asupra acțiunilor proprii, cât și cauzele acțiunilor” (Sarbin, 1986). În esență, argumentul este că oamenii consideră că este util să spună povestea lor într-un context în care ceea ce au de spus este acceptat și apreciat de către alții.

Deși există similitudini cu alte tipuri de practici, abordarea narativă are o viziune diferită asupra *problemei*. Astfel, schimbarea este susținută de *relația persoanei cu o anumită rețea* (sau un anumit public), de multe ori mai vastă decât membrii unei familii sau alte grupuri de apartenență („reflecting teams”). O altă contribuție importantă a acestei abordări se referă la *externalizare*, tehnică în care problemele sunt

descrise și văzute la nivelul limbajului ca entități separate de persoana individului. „Externalizarea încurajează persoanele să concretizeze și, uneori, să personifice problemele cu care se confruntă” (White & Epston, 1990). Acest proces permite problemei să devină „o entitate separată și astfel externă persoanei”. Dat fiind că nu poziționează problema „în” individ, abordarea narativă este profund de-patologizantă, trecând dincolo de descrieri, categorii, etichete, simptome, focalizându-se pe devenire, pe procese și pe maniera în care se construiește sensul unei experiențe, în relația (istorică) a unei persoane cu alții și cu lumea. În acest fel, problema nu le mai vorbește oamenilor despre identitatea lor sau despre cine sunt ei „cu adevărat”, ci le oferă un spațiu pentru a iniția acțiuni împotriva problemei și pentru a lucra co-operativ la revizuirea relației cu problema. Se pot descrie pe ei înșiși, pe ceilalți și relațiile lor dintr-o perspectivă nouă, care nu este saturată în probleme. Astfel, „*problema devine problema și apoi relația persoanei cu problema devine problema*” (White & Epston, 1990, p. 40). În acest fel se separă problema de persoană și de identitatea acesteia („*persoana nu este niciodată problema; problema este problema*”). Prin urmare, problema (nu persoana!) are propria sa identitate și propriile sale caracteristici care sunt explorate. Când oamenii sunt separați de problemele lor, priceperile, abilitățile, interesele, competențele și angajamentele pe care le au devin mult mai vizibile și cu cât devin mai vizibile cu atât sunt mai disponibile pentru a fi accesate. Tradus în contextul practicii anti-agresiune, acest aforism poate fi redat ca „*agresorul nu este problema; agresiunea este problema*” (Winslade, Williams, Barba et al, 2015), viziune care înlătură discursul focalizat pe deficit sau pe identitatea totalizatoare și care se concentrează în mod explicit pe re-autorizarea și restaurarea relațiilor interpersonale.

Practicile restaurative (reparatorii) devin din ce în ce mai populare, fiind considerate „noi modalități de abordare a comportamentului neadecvat al elevului” (Mergler, Vargas & Caldwell, 2014, p. 24). Ele oferă posibilitatea unui dialog autentic, mai degrabă decât a unui monolog, implicând un „efort strategic” de „re-autorizare” a relațiilor (Williams & Winslade, 2010, p. 3). De aceea, în centrul ideii de

restaurare este relația. În școli, este vorba de relațiile dintre oamenii asociați școlii, oricare ar fi aceștia, inclusiv familia extinsă, părinți, profesori, elevi, membrii Consiliului de Administrație sau membri ai comunității etc. Diferența față de alte abordări convenționale este tocmai invitarea mai multor persoane și nu doar izolarea celei care manifestă comportamente problematice.

Răspunsurile restauratoare, cum ar fi *echipa anti-bullying sub acoperire* („the anti-bullying team undercover”) sau *conferința de repunere în drepturi* („the restorative rights conference”), sunt altfel de abordări ale violenței din mediul școlar, diferite de cele tradiționale, fiind considerate „răspunsurile pe care toată lumea le caută la agresiunile din perimetrul școlii” (Stevenson, p.1). Ele se îndepărtează de descrierile esențialiste (structuraliste, moderniste) și propun crearea unor contexte stimulative de implicare și angajament, prin travaliu narativ.

1. *Echipa anti-bullying sub acoperire* („the anti-bullying team undercover”)

Termenul „*echipă sub acoperire*” („undercover team”) a fost creat de Bill Hubbard (2004), pe baza abordării bullying-ului „fără acuzații” („no blame”) a lui Robinson and Maines (1977). Perspectiva narativă a fost adăugată mai târziu de Winslade și Williams (2008) prin „îndepărtarea discursului focalizat pe deficite și pe totalizarea identităților copiilor și adolescenților bully și a victimelor lor” (Winslade & Williams, 2008, p. 3). Printr-o astfel de abordare se încearcă utilizarea influenței reciproce a covârșnicilor (de la egal la egal), pentru a schimba experiența victimei agresiunii, plecând de la presupunerea că agresiunea este o „expunere narativă” a unei povești relaționale. Pentru a schimba această narațiune, povestea relațională trebuie înlocuită. Scopul echipelor sub acoperire este de a vindeca și transforma relațiile de intimidare, tocmai prin rescrierea poveștii dintre agresor și victimă.

În consecință, practica echipelor sub acoperire separă povestea referitoare la umilire în povești și planuri de cooperare, respect și înțelegere, invită agresorul să dezvolte relații pozitive cu victima și cu alți elevi și, prin urmare, să rescrie

povestea agresiunii, oferindu-i o nouă „identitate” prosocială și sprijin pentru a-și dezvolta această identitate. Toți cei implicați în agresiune sunt invitați să participe la retrasarea relațiilor.

Abordarea echipelor secrete anti-bullying are cinci etape, derulate în vederea combaterii relațiilor de tip bullying din școli. Cele cinci faze sunt: (a) valorizarea victimei (b) recrutarea echipei (c) crearea planului (d) monitorizarea progresului (e) sărbătorirea succesului (Williams, 2010, p. 1).

(a) Într-o primă etapă, facilitatorul ascultă povestea victimei cu privire la agresiune (scurtă schiță a incidentului/elor; unde, când și ce s-a întâmplat). Principalele repere ale poveștii și efectele agresiunii sunt notate folosind propriile cuvinte ale victimei. Apoi, victima este invitată să co-construiască o echipă de suport care să includă doi elevi, care au manifestat comportamente de intimidare și patru elevi (doi băieți și două fete), care nu au fost niciodată agresori sau agresati și care sunt considerați a avea putere și influență în clasă („Care au fost cei mai răi doi agresori? Cunoști alte patru persoane care nu sunt agresori ori au fost agresate?”)

(b) Când compoziția echipei a fost finalizată, facilitatorul invită elevii la prima lor întâlnire. Povestea agresiunii este citită membrilor echipei de către facilitator. Elevii sunt invitați să fie agenți secreți „sub acoperire”, misiunea lor fiind de a identifica comportamentele de tip bullying din școală. Identitatea agresorilor nu este dezvăluită. Sunt informați profesorii. După ce și-au exprimat acordul de participare, elevii sunt rugați să identifice împreună strategiile pe care echipa le poate adopta pentru a elimina agresiunile și efectele acestora. Se elaborează un plan, de obicei, ca răspuns la întrebarea facilitatorului: „Dacă ai trece printr-o situație similară, ce ar fi important pentru tine?”. Strategiile sunt înregistrate utilizând propriile cuvinte ale participanților. Pentru fiecare sugestie care este agreată de echipă, facilitatorul întreabă cum se pune în practică ideea respectivă. Aceste răspunsuri sunt grupate în funcție de teme emergente: schimbarea în comportamentul agresorului; extinderea sprijinului relațional față de victimă („o salut în fiecare zi și o întreb ce

mai face”, „o ascult” ș.a.); asistarea victimei în activitățile de la clasă; invitații la activități comune; intervenții directe pentru a întrerupe agresiunile; acordarea de consultanță victimei; raportarea problemelor profesorilor sau altor adulți ș.a.

(c) Pe parcursul a două săptămâni, facilitatorul se întâlnește cu victima și cu echipa (separat) pentru a monitoriza progresele înregistrate și pentru a face modificări ale planului dacă este necesar (*întâlnirea cu victima*: „Ce s-a întâmplat de la ultima întâlnire? Bullying-ul a încetat sau s-a modificat?”; *întâlnirea cu echipa*: „Ce s-a întâmplat de la ultima întâlnire? Ai respectat planul? Sunt necesare alte modificări? Ai vreun sfat pentru victimă?”). Această rotație se repetă de câte ori este necesar până când victima confirmă că agresiunea a încetat. Observațiile participanților cu privire la ceea ce s-a întâmplat sunt atent înregistrate utilizând propriile lor cuvinte. Cuvintele echipei sunt citite apoi victimei iar cuvintele victimei sunt citite echipei.

(d) Odată ce victima declară că hărțuirea s-a oprit, echipa a ajuns la final și membrii echipei primesc câte un certificat pentru a celebra reușita. Toți participanții la proces sunt apoi rugați să completeze un scurt chestionar („Ce-ți amintești cel mai bine din această experiență? Cât timp crezi că vor dura rezultatele? Ce ți-a plăcut sau nu ți-a plăcut din această experiență? În cazul în care un prieten ar fi agresat, i-ai recomanda ca o echipă sub acoperire să fie înființată pentru el?”).

2. Conferința de repunere în drepturi („the restorative rights conference”)

Tehnica s-a născut în urma unui proiect dezvoltat de o echipă de la Universitatea din Waikato, Hamilton, Noua Zeelandă, la sfârșitul anilor '90. Scopul proiectului inițial a fost de a încerca să diminueze suspendarea elevilor cu comportament agresiv. În acea perioadă, în tot mai multe școli din Noua Zeelandă se dublase numărul elevilor care erau suspendați sau excluși pentru acte de violență, iar Ministerul Educației experimenta diferite modalități de răspuns, inclusiv utilizarea conferințelor de repunere în drepturi.

Tehnica se bazează pe desenul de două diagrame - una dintre ele reprezentând povestea problemă și cealaltă povestea alternativă - și este adresată unui grup de elevi care se află împreună pentru a forma o comunitate de sprijin în jurul unei persoane care a avut un comportament problematic. Ipoteza, extrasă din practica narativă, este că există întotdeauna mai multe povești care pot fi spuse despre o situație și că mai multe voci sunt mai eficiente decât una singură și că este mult mai probabil ca oamenii să se schimbe atunci când sunt parte a unei comunități de sprijin.

Tehnica este construită pe doi piloni centrali: (1) oamenii sunt diferiți, deci vor vedea lumea diferit - ei vor avea diferite „realități”, deci poveștile lor vor fi diferite; (2) toți oamenii au capacitățile necesare, punctele forte și înțelepciunea să preia propriile vieți.

Procesul are mai multe etape: (a) înainte de întâlnire (b) la începutul întâlnirii (c) în timpul întâlnirii (d) la finalul întâlnirii.

(a) În etapa organizatorică a conferinței se decide cine va fi invitat (trebuie să existe o relație contextuală cu victima, simplul fapt că este un membru al familiei sau un profesor al victimei nu este suficient): „Cine are interes pentru abordarea acestei probleme? Pentru cine contează rezolvarea problemei?”. Are loc întâlnirea cu familia agresorului/victimei, în care se explică procesul și se cere acordul de participare. Se induce bunăvoința de a face schimbări: „Sunteți dispuși să participați la conferință și să faceți schimbări în comportament? Sunteți dispuși să vă împăcați?”.

(b) La începutul întâlnirii se introduce protocolul conferinței: „Această întâlnire este despre refacerea respectului, deci vă rugăm să respectați confidențialitatea cu privire la ceea ce se spune. Nu este o ședință de judecată. Nu suntem aici pentru a stabili vinovăția cuiva sau pentru a condamna pe cineva la o pedeapsă. Deci nu vom vorbi despre blamarea cuiva, ci despre cum putem îndrepta lucrurile”. Se solicită tuturor să se prezinte și să spună ce speră să obțină în urma participării la conferință. Se scrie pe tablă/flipchart: „Persoana nu este problema, problema este problema” (Michael White).

(c) Intervenția în această etapă se desfășoară pe mai multe paliere:

Povestea problemă (Telling the story):

Se prezintă motivele care au determinat întâlnirea. Un reprezentant al administrației școlii citește o declarație pregătită, extrasă dintr-o anchetă finalizată înainte de reuniune și care, prin urmare, nu conține surprize. Aceasta detaliază ceea ce s-a întâmplat și motivele pentru care administrația școlii ia în serioasă situația. Sprijinul managementului, personalului și comunității școlii este un ingredient esențial pentru succesul conferinței. Agresorul și persoana afectată direct sunt rugați să confirme exactitatea acestei declarații. Nu se dezbate corectitudinea poveștii.

Întrebări cheie: „Ce anume ne-a adus împreună astăzi? De ce școala consideră că este o abatere disciplinară gravă? Este vreo diferență între ceea ce s-a întâmplat și ceea ce intenționăm să se întâmple? Sunteți dispuși să încercăm să schimbăm lucrurile?”.

Numirea problemei (Naming the problem):

Participanții sunt rugați să spună care este problema din punctul lor de vedere și să dea un nume problemei. Facilitatorul scrie aceste răspunsuri în mijlocul unui cerc desenat (diagramă) pe flipchart sau tablă, într-un cuvânt sau o frază. În concordanță cu o conversație narativă, nicio persoană nu este numită ca o persoană problemă. Dacă totuși se întâmplă, facilitatorul cere vorbitorului să spună ce a făcut acea persoană și reprezintă o problemă. Comportamentul este apoi scris în interiorul diagramei. De asemenea, trebuie evitată etichetarea și descrierea deficitelor personale. De exemplu, „lovirea” poate fi descrisă ca problemă, dar nu și „o fire violentă”. Se accentuează că perspectiva fiecărei persoane este diferită și de aceea fiecare dintre cei prezenți trebuie să aprecieze cum apare problema din perspectiva lor. Este important să se solicite tuturor să contribuie la numirea problemei, în special agresorului și victimei. Este posibil ca agresorul să nu dorească să dea un nume problemei, fapt care este acceptat. Conferința continuă. Întrebări cheie: „Cum am putea descrie în câteva cuvinte problema? Dacă

am putea da un nume acestei probleme, care ar fi acela? Care dintre aceste denumiri se potrivește cel mai bine cu tot ce am auzit?”

Următoarea fază implică cartografierea efectelor problemei, scopul fiind de a evalua impactul problemei asupra participanților. Fiecare participant este rugat să spună cum l-a afectat tot ceea ce s-a scris în cerc („Atunci când problema este prezentă, cum vă afectează pe fiecare dintre voi?”). În același timp, toți au șansa de a auzi cum au fost afectate alte persoane. Participanții sunt rugați să vorbească mai degrabă cu sine, decât pentru a fi auziți de alții. Se începe cu victima. Experiența acesteia ar trebui să ofere suficiente oportunități de a întreba în mod repetat: „ce altceva ți-a făcut această problemă?”, „cum altfel te-a afectat?”. Facilitatorul trebuie să se refere la problemă, folosind termeni ca: „aceasta”, „lucrul acesta” sau utilizând numele pe care participanții le-au dat. Se trasează raze în afara cercului și se notează efectele problemei pe fiecare dintre acestea (pot fi efecte emoționale, fizice, sociale, comportamentale, relaționale sau financiare). Cartografierea efectelor este utilă pentru ca participanții să conștientizeze existența unei probleme care-i afectează pe toți cei implicați.

Povestea alternativă (Alternative story):

În această fază se mută analiza din trecut spre prezent. Sarcina facilitatorului este de a adresa întrebări care să creeze condiții pentru creștere și dezvoltare: „Este ceva aici (pe tablă/flipchart) care vă surprinde? Care sunt lucrurile care contribuie la menținerea problemei? Putem să ne gândim la unele lucruri? Ar face vreunul dintre voi ceva diferit data viitoare când va apărea problema? Ce părere aveți despre efectele pe care această problemă le are? Doriți să înceteze aceste efecte sau să continue?”.

Apoi facilitatorul reamintește participanților că nicio poveste spune vreodată tot adevărul despre cineva și le solicită să se gândească la ce a făcut agresorul și contrazice povestea-problemă, ceva ce s-ar putea să rămână necunoscut dacă am fi atenți doar la povestea-problemă („Suntem interesați să înțelegem ce ar putea ști cineva despre această persoană, care nu se potrivește cu povestea problemă. Ce s-ar pierde dacă s-ar vedea doar povestea-

problemă?”). Scopul acestei faze a procesului este de a identifica excepțiile de la povestea problemă.

Ar putea fi necesară adresarea unor întrebări mai specifice pentru a obține aceste informații. De exemplu, în cazul în care povestea-problemă descrie un elev agitat și distras în clasă, se poate întreba: „Există momente în care comportamentul lui din clasă ar putea fi descris ca fiind liniștit și concentrat?”. Sau în cazul în care povestea-problemă descrie un elev ca nepoliticos și lipsit de respect: „Au existat momente când a dat dovadă de respect și considerație?”.

Aceste povești, sau cel puțin cuvintele menționate, sunt colectate în mod aleatoriu de la participanți și apoi sunt scrise pe o a doua diagramă. De data aceasta se începe din exteriorul cercului, adică se notează cuvintele pe spițele celui de-al doilea cerc iar participanții au sarcina de a-și da seama ce urmează să fie scris în mijloc. Astfel, după ce au fost menționate câteva excepții, facilitatorul cere participanților să identifice pentru fiecare excepție, care ar putea fi calitățile, abilitățile sau competențele pe care le are această persoană („Ce spune asta despre el?”, „Ce calități au fost ascunse din cauza problemei?”). Răspunsurile sunt scrise în centrul cercului.

(d) Este etapa în care se elaborează planul. Facilitatorul se întoarce spre autorul infracțiunii și îl invită să facă o alegere: „Care dintre cele două diagrame ai dori să reprezinte povestea care să se spună despre tine în viitor?”, „Cu ce poveste ai vrea să te identifiți în viitor?” Aproape întotdeauna este aleasă povestea pozitivă. În cazul în care povestea pozitivă este aleasă, facilitatorul întreabă victima: „Ce ar trebui să se întâmple în viitor pentru ca lucrurile să se întâmple așa cum ar trebui?”, „Ce ar trebui să se întâmple pentru a fi sigur/ă că povestea

problemă nu va continua iar povestea alternativă se va dezvolta?” Este important ca victima să aibă oportunitatea de a răspunde prima. Apoi, facilitatorul explică că este nevoie de un plan pentru a se asigura că aceste lucruri se întâmplă. Agresorul, de asemenea, este întrebat ce este dispus să facă pentru a răspunde preocupărilor victimei. Este important în acest moment ca sarcina de rezolvare a problemei să nu fie focalizată în mod exclusiv pe agresor.

În cele din urmă planul este scris iar întâlnirea ar trebui să se termine cu un fel de celebrare. Este posibil să nu fie suficient timp pentru a finaliza acest proces în cadrul conferinței astfel că se pot sugera principalele idei care vor fi incluse în planul de viitor iar un grup restrâns se poate întâlni pentru a discuta punerea în aplicare a acestuia. Cu toate acestea, este recomandabil ca o parte din această planificare să aibă loc în cadrul reuniunii.

De asemenea, este recomandat ca participanții să fie cei care-și asumă responsabilitatea asupra realizării planului și nu să fie obligați să-l pună în practică. Nu toate responsabilitățile vor reveni participanților. Planul ar putea include profesori sau părinți. Modalitățile de a sărbători realizările se pot concretiza în: scrisori care recunosc progresul, certificate care atestă finalizarea planului, invitarea agresorului (care a făcut eforturi de a se schimba) să dea sfaturi altcuiva ș.a.

În concluzie, prin modificările aduse culturii școlare, practicile restaurative reprezintă o schimbare majoră de atitudine, care se diferențiază semnificativ de abordările disciplinare formale, remarcându-se prin simplitate, eficacitate și pragmatism. Astfel, elevii pot juca un rol constructiv în îmbunătățirea climatului școlar, transformând o problemă gravă într-o experiență pozitivă.

BIBLIOGRAFIE

1. Adams H., Cronin-Lampe, K., Cronin-Lampe, R., Drewery, W., Jenner, K., Macfarlane, A., McMenamin, D., Prestidge, B., Winslade, J., (2003). *Developing Restorative Practices in Schools: A Resource*, University of Waikato, Private Bag 3105, Hamilton, New Zealand
2. Dorrym, L., (2015). *Implementing Undercover Anti-Bullying Teams: A Restorative Intervention Program to Address Bullying Relationships in Schools*, *Wisdom in Education*: Vol. 5: Iss. 3, Article 5. Available at: <http://scholarworks.lib.csusb.edu/wie/vol5/iss2/5>

4. Gavrilovici, O., (2014). *Identitatea narativă*, în Dafinoiu, I., Boncu, Șt., (coord.), Psihologie socială clinică, Iași, Editura Polirom
5. Stevenson, R. L. (2015). Undercover teams - A Restorative Response to School Bullying: <http://undercoverteams.blogspot.com>
6. White, M., & Morgan, A., (2006). *Narrative therapy with children and their families*. Adelaide, South Australia: Dulwich Centre Publications.
7. Winslade, J. M., & Monk, G. D., (2007). *Narrative counseling in schools: powerful & brief* (2nd ed.), Thousand Oaks, CA: Corwin Press
8. Winslade, J., Williams, M., Barba, F., Knox, E., Uppal, H., Williams, J., Hedtke L., (2015) *The Effectiveness of "Undercover Anti-Bullying Teams" as Reported by Participants*. *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships* 9, 72-99: <http://guilfordjournals.com>
9. Winslade, J. & Monk, G., (2000). *Narrative Mediation: A new approach to conflict resolution*. San Francisco: Jossey Bass
10. Winslade, J. & Williams, M., (2012). *Safe and peaceful schools: Addressing conflict & eliminating violence*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

KASAKKAMÄKI SCHOOL AGAINST BULLYING

ȘCOALA KASAKKAMÄKI ÎMPOTRIVA BULLYING-ULUI

Marju MARKKANEN
Ph.D., headmaster

Kirsi TURPEINEN
M.Ed., class teacher, English teacher
Kasakkamäki School Lahti, Finland

Bullying at school is a global problem. Bullying is a complex phenomenon which is not easy to tackle. In Finland in 2006 a research-based anti-bullying program called KiVa was launched. KiVa program has been developed in the University of Turku, Finland, with funding from the Ministry of Education and Culture. At the moment 90% of all comprehensive schools in Finland are registered KiVa schools. Kasakkamäki School started implementing the program in 2009 and was awarded the national price of "The School of the Year Against Bullying in 2013".

The aim of this article is to introduce the ways Kasakkamäki School tackles bullying – and has succeeded really well at it.

Background

Kasakkamäki School is a middle sized Finnish lower comprehensive school in the city of Lahti. There are 260 pupils, 13 teachers and the headmaster Marju Markkanen. At Kasakkamäki there are grades from first to sixth, the pupils are between seven and thirteen years old.

At Kasakkamäki School there are two teachers, Kirsi Turpeinen (M.Ed., classteacher and English teacher) and Eeva-Maria Kohonen (M.Ed., special education teacher), who form and are responsible for the KiVa –team.

Kasakkamäki has developed its antibullying program mixing the Finnish national KiVa -school program and the good practices developed long before the national program existed.

Kasakkamäki model to tackle bullying

KiVa-team of Kasakkamäki School works actively to prevent bullying and to tackle it when detected. In the beginning of each school year the team visits all the classrooms. There is a very simple procedure taught to pupils of what to do if someone does something that annoys or bothers them or makes them feel bad. This advice is hanged on the wall as a poster in every classroom. The poster has the following advice:

1. In a case of bullying you have to ask the bully to "Stop it!"
2. When you are being told to stop doing or saying something, you have to obey the order, no matter whether you yourself think about it being right or wrong.
3. If you have told someone to stop and they still keep bullying you have the right and obligation to immediately go and tell an adult.

All pupils at Kasakkamäki School join specially planned KiVa-school lessons. During the lessons pupils get to practice their social skills and talk or act out situations how to detect bullying and what to do if someone is being bullied or bullies others. They also become familiar with the terms and roles in a bullying situation. Children are adviced to take an active role and defend their friends rather than just to stay quiet or accept bullying. The materials and lesson plans are provided by the national system. There also are videos and online computer games related to these KiVa-lessons.

Twice a year all pupils fill in questionnaires, in which there are questions about bullying, and of how they are getting along with peers. All pupils have to answer with their own name and in writing. In the end of each school year pupils take part in the national questionnaire from the KiVa- school system. All the answers are being analyzed and introduced to pupils, their parents and the school staff.

At Kasakkamäki School the headmaster and all teachers are strongly committed to this work against bullying, which is one of the main reasons why the school has reached very good results. For example last year in the KiVa – school evaluation all the pupils agreed on that the team has succeeded to make bullying stop in reported cases during the same school year.

At Kasakkamäki School every adult knows all the pupils and has the right and obligation to help and advice in any situation occurring during a school day. Pupils or teachers are not left alone with their problems. Everyone takes responsibility of the well-being of the school community. The teachers who work in the KiVa-team is able to work on bullying incidents right away when occurring while the other teachers or the headmaster will back them up and substitute them in the classroom.

KiVa-team's confrontation and intervention

KiVa-team gets the information about bullying from the questionnaires, straight from pupils themselves, parents or class teachers. When the KiVa-team is being informed about bullying the team immediately call pupils involved one by one to meet the team. The pupils are encouraged to tell what has happened. After the confrontation the team decides and advices what to do next. The pupils meet each other and apologize if needed. Also, the pupils agree on what to do in the future in order to avoid the same situation. The team writes down the facts and all pupils

involved sign the report. The team informs the parents the same day.

After the bullying incident there is always a long term follow up. The team meets the pupils involved in the case at least three times, and tries to make sure that the bullying has stopped and that everyone is feeling good about the situation. The team has found out that the long term follow up play a significant role in tackling bullying.

The antibullying procedure described and used at Kasakkamäki School requires lots of work and commitment but the staff feels it's worthwhile and necessary. During the years the system has been used bullying has not completely stopped, but when you start the work from the first class it eventually becomes a culture and it is important to be able to work and study in a community where everyone knows that bullying is not accepted and that there are ways to tackle it. The staff strongly believes it's pupils' basic rights to feel safe, accepted and not to be afraid of anyone at school. And it's the adults' job to secure those rights.

Main principles in a nutshell:

1. Bullying has to be taken seriously and you have to tackle it as soon as it happens.
2. The information about the procedures have to be out in the open, all children and adults in the school community have to know that bullying is not accepted and there are ways to make it stop.
3. The staff has to be committed and cooperative.
4. The questionnaires have to be regularly filled and analyzed.
5. The long term follow ups are essential.

source: <http://www.kivaprogram.net>

For more information contact:

kirsi.turpeinen@edu.lahti.fi

marju.markkanen@lahti.fi

REZILIENȚA – FORMĂ POZITIVĂ DE DEZVOLTARE LA COPILUL VICTIMĂ A BULLYING-ULUI

RESILIENCE - POSITIVE FORM OF DEVELOPMENT CHILD'S BULLYING VICTIM

Carmen PREUTU-GRIGORE
psiholog clinician, DGASPC Vaslui

Abstract. Aggressive behaviour in children is a form of violence manifested. Adaptive behaviour are formed in childhood, the foundations of personality. The phenomenon of bullying is determined both by individual characteristics, how poor family relationships, low empathy, lack of respect or culture, consumption of psychoactive substances. This disruptive behaviour precedes and contributes to an environment with psychological pressure, fear, terror. Resilience is a factor of support, gives the child an opportunity to change, to be more balanced emotionally and thus to be more permeable educational influence.

Bullying can negatively affect the lives of many children, leaving serious consequences constituting itself a fund for future emotional and behavioural disorders or mental changes in the structure and conduct bio-daily child-victim. The role of education is transformative, regulator of the child's personality development and promotes cooperation, support and moral values. Educational factors not are able to fulfill their roles if family or school environment will be marked by the existence of some form of abuse of children to others.

Keywords: Resiliency, child, bullying, education, training

Rezumat. Comportamentul agresiv la copil este o formă de violență manifestă. În copilărie se formează conduitele adaptative, se pun bazele personalității. Fenomenul de bullying este determinat atât de caracteristici individuale, cât de relaționare deficitară în familie, empatie scăzută, lipsa respectului sau a culturii, consumul unor substanțe psihoactive. El precede comportamente disruptive și poate contribui la menținerea unui mediu cu presiune psihică, teamă, teroare. Reziliența, ca factor de suport, oferă copilului o posibilitate de a se schimba, de a fi mai echilibrat emoțional și implicit, de a fi mai permeabil la influența educativă.

Bullying-ul poate afecta negativ viața multor copii, lăsând urmări grave constituindu-se un fond pentru ulterioare tulburări emoționale și comportamentale sau chiar schimbări în structura bio-psihică și în conduita zilnică a copilului-victimă. Rolul educației este acela de modelator, reglator al dezvoltării personalității copilului și de promovare a cooperării, sprijinului și valorilor morale. Factorii educaționali nu își vor putea îndeplini rolurile dacă mediile familiale sau școlare vor fi marcate de existența unor forme de abuz ale unor copii față de alții.

Cuvinte cheie: reziliență, copil, bullying, educație, formare

Comportamentul agresiv la copii, încă din preșcolaritate, a devenit o formă de violență manifestă, atât în instituțiile educative cât și în grupuri de colegi sau prieteni intimidarea, violența chiar agresivitatea fiind destul de prezente.

Bullying-ul este considerat de către specialiști, precum Tonja R. Nansel (Nansel et al., 2007, e-text, pp. 283–293), ca fiind un fenomen ce precede comportamente agresive cu consecințe și mai grave, ce poate contribui la crearea și menținerea unui mediu de teamă și intimidare

în școală. Frica, amenințarea, frustrarea constituie experiențe traumatizante ce declanșează reacții la nivelul sistemului nervos. În acest fel, copilul poate avea reacții de stupor, retragere sau dimpotrivă, de luptă sau confruntare. Este evident faptul că mediul școlar sau instituțional, cât și familia nu își vor putea îndeplini rolurile, dacă vor fi medii în care apar forme de abuz ale unor copii față de alții.

Fie că este de natură verbală, fizică, sub formă de intimidare, amenințare cu forța, hărțuire de către un copil sau grup de copii, către un alt copil

sau un grup, comportamentul de tip bullying este prezent începând cu vârsta de 3 ani și generează un dezechilibru de forțe devenind un fenomen deosebit de periculos, care poate avea pe termen lung, consecințe foarte grave atât asupra personalității, mai ales că de multe ori, copiii sunt victimele presiunilor exercitate de către copiii de vârstă școlară mai mare.

Renumitul profesor, psiholog și psihiatru Șerban Ionescu, în lucrarea „Tratat de reziliență asistată” afirma că nivelul nostru de reziliență crește cu vârsta. În cele mai multe accepțiuni, reziliența este definită ca abilitatea de a ne adapta la evenimentele negative, traumatizante, amenințătoare, în condiții de adversitate, generatoare de stres înalt și care îi ajută pe copii să învețe să își gestioneze adecvat anxietatea, să își îmbunătățească toleranța la nesiguranță și să nu prezinte tulburări mentale. Acest proces se poate manifesta în diverse situații. Reziliența nu este, sub nicio formă, o constrângere a dezvoltării. Mai curând, ea oferă subiectului o posibilitate de a se schimba, o șansă de a se transforma sau o ocazie de a se metamorfoza (Ionescu, 2013, p. 64).

Copilul rezilient are o serie de trăsături dintre care cele mai importante amintim abilitatea de a amâna gratificația, interesul pentru oameni, pentru școală, cu tendințe spre perfecționism, căutând să obțină rezultate mai bune la învățatură, este sigur pe sine, are o capacitate bună de a lua decizii. Acesta este optimist, are o concepție realistă despre potențialul său, își cunoaște limitele, manifestă înțelegere, empatie față de alții și este capabil să își exprime adecvat trăirile emoționale.

Frica, amenințarea, frustrarea constituie experiențe traumatizante ce declanșează reacții la nivelul sistemului nervos. În acest fel, copilul poate avea reacții de stupor, retragere sau, dimpotrivă de luptă sau confruntare.

Psihologia vârstelor delimitează caracteristici de vârstă și atitudini, conduite și cerințe specifice față de anumite vârste. Pe parcursul evoluției ontogenetice are loc un proces de dezvoltare neliniară a personalității, proces ce are la bază adaptarea și efortul permanent al conștiinței omului de a anula contradicțiile dintre cerințele

societății și resursele, uneori limitate, de a răspunde acestor cerințe și concomitent între cerințele (aspirațiile, idealurile) persoanei umane și posibilitățile societății umane de a le satisface. Astfel, se realizează procesul adaptării și integrării sociale, uneori fără obstacole, iar alteori pe fondul unor contradicții.

Leon Festinger afirma că atracția individului față de grup este cea care determină nivelul influenței. Tezele acestuia se înscriu într-un context social în care subiectul este conceput ca propriul său regulator (Clemence, 1996, p. 95). Cu cât individul se va simți mai atras de către grupul de apartenență, cu atât schimbarea atitudinii sale, va fi mai semnificativă.

În studiul ciclurilor vieții și al statutelor de vârstă, preferințele cercetătorilor s-au orientat mai întâi spre vârstele de creștere și dezvoltare. Copilăria, ca primă etapă a vieții, se extinde până în jurul vârstei de 10 ani și constituie etapa de maximă importanță pentru dezvoltarea ulterioară a personalității. În copilărie se formează toate conduitele adaptative, se pun bazele personalității, se consolidează structurile mai importante energetice, intelectuale, creative, inclusiv sociabilitatea, o serie de aptitudini, caracteristici comportamentale de bază, reacțiile afective și volitive, nivelul intereselor socio-culturale, motivația intrinsecă. Tot în această perioadă are loc învățarea conduitei de creștere, autonomia, autoservirea, autocontrolul, însușirea de strategii de instruire și de auto-instruire, socializarea conduitei, integrarea familială, școlară și socială.

Concluziile studiilor efectuate de către Festinger, M. Deutsch și H. Gerard (Boncu, 2002, pp. 143-151) au evidențiat că există o motivație a conformismului indivizilor la opiniile grupului, și anume nevoia de a avea relații neconflictuale cu ceilalți, dorința de a fi acceptat în grup și teama de eventualele sancțiuni ale grupului.

Cercetările privitoare la reziliență, la procesele de adaptare la stres evidențiază faptul că eforturile timpurii de adaptare de obicei sunt centrate pe emoție pentru a putea gestiona trăirile negative datorate unor experiențe neplăcute, traumatizante. Există și posibilitatea trăirii unor transformări pozitive postraumatice.

Fenomenul bullying poate umbri copilăria multor copii și le poate perturba experiența școlară. Un copil stresat și ridiculizat de colegi nu își poate concentra atenția la ore, iar stima lui de sine va avea de suferit. Factorii care intervin în procesul rezilienței (atât factorii de risc cât și cei protectivi) sunt individuali, familiali sau depind de contextul de mediu și de cel social. Majoritatea acestor factori diferă în funcție de vârstă. Reziliența a fost observată la toate vârstele.

Influența interpersonală dintre elevi poate stimula, dar poate să și împiedice procesul educațional (Sălăvăstru, 2004, p. 144). Mulți copii martori ai violențelor de orice tip prezintă tulburări de stres posttraumatic. Răspunsul persoanei la un stres mai puternic include frica intensă, neputință sau oroare; în cazul copiilor – comportament agitat sau dezorganizat. De asemenea, evenimentul poate fi reexperimentat prin coșmaruri, amintiri recurente ale evenimentului produse de anumite elemente sugestive, etc. Există o evitare continuă a stimulilor care amintesc persoanei de incident; sunt prezente simptome ale unei permanente stări de disconfort, cum ar fi dificultățile în adormire, iritabilitatea, izbucnirile de furie, dificultăți de concentrare, hipervigilență sau o teamă exagerată, efectele fricii, intimidării resimțindu-se acut la nivelul psihicului și fondului afectiv al copilului.

Factorii biologici, ereditari, condițiile socio-economice și culturale în care se dezvoltă fiecare copil au o influență mare asupra formării personalității. Toți acești factori conlucrează într-o adevărată simbioză.

Educația, ca mecanism reglator al dezvoltării copilului, a fost denumită de E. Planchard ca fiind acea activitate sistematică pe care adulții o desfășoară asupra copiilor și adolescenților, din dorința de a-i pregăti pentru viață, într-un mediu determinant. (Planchard, 1976, p. 9, apud. Munteanu, 2003, p. 48). Bullying-ul poate afecta negativ viața multor copii, fiind un factor perturbator atât asupra vieții de relație a acestora cât și în direcția afectării negative a performanțelor școlare.

Mai mulți teoreticieni ai psihologiei vârstelor realizează o serie de etapizări evidențiind

trăsături definitorii fiecărui stadiu de vârstă. Piaget, marele psiholog elvețian a evidențiat faptul că paralel cu evoluția cognitivă a copilului are loc și evoluția sa morală. Pentru Lawrence Kohlberg, un comportament al copilului este apreciat ca moral dacă respectă normele, convențiile sociale și se evită dezaprobarea celorlalți.

Fiecărui stadiu al dezvoltării îi este caracteristic un anumit tip de subpersonalitate: ontologic-spirituală, psihologic-comportamentală și socio-morală. În situația în care copilul este o victimă a unor presiuni psihice, procesul de dezvoltare încetinește, fapt ce conduce inevitabil la tulburări de structurare și constituire, apărând drame personale de intensitate mare uneori, ce se resimt mai ales la nivel afectiv, emoțional producându-se nefericiri destul de profunde, chiar dacă nu întotdeauna vizibile.

Sentimentul de siguranță oferit de cadrul familial dispare atunci când, odată ieșit în mediul social, copilul este expus la presiuni venite chiar din rândul covârșnicilor sau al colegilor mai mari. Atunci când copiii primesc atenție și afecțiune din partea părinților, adeseori aceștia devin ordonați și pretențioși în conduitele față de colegii lor.

Copiii ai căror părinți sunt ostili, neglijenți, nu se implică în educarea lor, vor manifesta probleme comportamentale, ajungându-se uneori până la delincvență, vor deveni agresori. Mijloacele lor de a ataca sunt fizice, psihice sau ambele. Ei se organizează în găști și pot teroriza un coleg sau mai mulți chiar fără să aibă un motiv bine definit, căutând motiv de ceartă. Familiile din care provin acești copii sunt disfuncționale. Lipsa respectului, neglijența parentală fac parte din viața lor zilnică. Un copil devine agresor atunci când el este constant victima violențelor de orice natură, când nu are parte de afecțiune. În acest fel, devine o persoană nesigură pe sine, care pentru a-și masca multiplele complexe îi atacă pe cei care sunt mai sus ca el, îi terorizează, este invidios, pentru că, de fapt toată viața sa este într-un dezechilibru.

Bullying-ul este un fenomen complex care are determinări psihologice, sociale, culturale deoarece implicațiile acțiunii sale merg de la nivelul celor care îl practică până la nivel familial

și chiar societal. Din păcate, societatea actuală, pe ansamblu este mai agresivă iar cauzele acestui tip de violență pornesc în principal de la familie. Aparent băieții sunt mai violenți decât fetele, dar în ceea ce le privește pe fete, apărarea unui așa-zis statut în grup sau a unor relații privilegiate le pot determina să fie agresive.

Ceea ce semnaleză numeroase studii psihologice este faptul că bullying-ul este determinat atât de caracteristici individuale cum ar fi un autocontrol scăzut, hiperactivitate, nivel educațional deficitar, comportament antisocial, consumul unor substanțe psihoactive chiar de la vârste fragede, relaționare deficitară, empatie scăzută, factori socio-familiali precum pattern-uri educaționale bazate pe autoritate, lipsă de respect, cultură scăzută.

Forma și intensitatea tulburărilor generate de către bullying diferă foarte mult în funcție de specificul său și în funcție de reziliența copilului, personalitatea acestuia. Tulburările comportamentale și emoționale pot fi accentuate însă, de un fond psihic anxios, predispoziția pentru distress, neexpunere socială, fond depresiv. Acțiunea cumulată a acestor factori duc la scăderea interesului pentru activitatea școlară, pot genera fobii școlare, scăderea capacității de autocontrol, apatie, abulie, abilitate scăzută de a întreține relații interpersonale, atitudini ostile față de grup sau școală, uneori chiar agresivitate, neîncredere în oamenii sau sentimente de vinovăție, angoase. Pe lângă toate manifestările psiho-emoționale amintite, copilul supus frecvent actelor de intimidare, brutalizare poate acuza la un moment dat și manifestări somatice de genul: amețeală, palpitații, tahicardie, tremor, tensiune corporală. Din tot acest tablou simptomatic, cea mai de temut manifestare este fobia socială și în special frica de a mai merge la școală, teama de expunere socială, fobie ce generează multiple disfuncționalități la copil de genul izolare, repliere în sine, fiindu-i afectate capacitatea de învățare și implicit, performanțele școlare.

Multe dintre strategiile adoptate de către copii sunt inconștiente, iar traumele suferite îl pot urmări toată viața, unii preferând să nu mai frecventeze școala de frică, de rușine, se închid în ei, le este frică să spună profesorilor, educatorilor, familiei, chiar prietenilor, pe care îi pierd

încetul cu încetul ajungând să dezvolte sindroame depresive și chiar să manifeste tendințe suicidare mai ales că cei care nu știu ce se întâmplă cu adevărat, acuză victima. Studii recente arată că în lume sunt milioane de tineri care mor anual datorită bullying-ului.

C. Rogers, G. Allport, A. Maslow, E. Fromm și alții propun o viziune optimistă, de încredere în capacitatea de autorealizare și autoactualizare, autodepășire și autodeterminare a persoanei (Rogers, 2008, apud. Ștefaroii, 2011, e-text, p. 29). De asemenea relevază importanța fundamentală a factorului socio-afectiv și a grupului familial în dezvoltarea stimei de sine a copilului, autonomiei personale, capacității de adaptare și integrare socială. În absența acestora, structura de personalitate a copilului poate suferi profunde transformări pe plan afectiv, acesta devenind de multe ori agresiv, lipsit de empatie. Copilul supus presiunilor psihice create de către colegii săi care fie că îi fură pachetulul cu mâncare, fie îl ironizează sau chiar îl lovesc, va fi afectat sub o formă sau alta, în echilibrul interior, în viața sa psihică, socială, în formarea ontogenetică a personalității.

În cazul copiilor instituționalizați acest fenomen se poate produce și mai dramatic. Educarea și îngrijirea lor trebuie realizate cu o implicare și atenție deosebite, aceștia fiind considerați ca și persoane ce au toate drepturile sociale, morale și cu toate resursele psihologic-acționale de a se adapta provocărilor vieții. În rândul acestora violența este un fenomen foarte prezent, ea apărând ca un răspuns la virtuale sau reale agresiuni, dar dezvoltarea ei excesivă se pare că este expresia unei stări de insecuritate generalizată.

Procesul integrării copilului într-un grup social, fie că este grădiniță, școală sau instituție de protecție socială, separarea de grupul de origine implică din punct de vedere psihologic multiple schimbări și comportamente adaptative. Paul Popescu Neveanu în *Tratatul său de psihologie generală* definea adaptarea socială ca fiind capacitatea individului de a se integra într-un grup sau mediu social, de a face față noilor solicitări, de a se simți ca acasă.

Maria Montessori ne-a lăsat un mesaj prețios care ne îndeamnă la o cunoaștere cât mai

aprofundată a copilului: „Eu îi rog pe copiii dragi care pot totul, să se unească cu mine spre a construi pacea în oameni și în lume” (Montessori, 1977, p. 15).

Pe parcursul evoluției sale, copilul are tendința de a se îndepărta de la valorile și normele împărtășite de către familie și școală și de a fi mai sensibil la influența prietenilor. Cu cât părinții, educatorii vor fi mai atenți la modificările comportamentale ale copilului cauzate de influența pozitivă sau negativă a grupului, cu atât acesta va fi mai scăzută nevoia acestuia de afiliere la grup și implicit expunerea lui la presiuni, ironii sau hărțuiri și în același timp, va fi cu siguranță mai capabil de a rezista presiunilor.

Ca urmare a cercetărilor sale asupra agresivității manifestate la adolescenți, pentru prima dată, în Norvegia, profesorul Dan Olweus a inițiat programul care îi poartă numele, destinat prevenirii violenței. După modelul său au fost concepute și aplicate proiecte speciale atât în Norvegia, Suedia, Statele Unite ale Americii care să vină în sprijinul copiilor mai mici expuși și care să le insufle curajul de a rezista la presiunea anturajului, de a avea contraargumente, un autocontrol mai bun, cultivarea independenței, a capacității de autoafirmare și de a nu adopta la rândul lor, comportamente care nu contravin normelor morale și sociale. Programele de prevenire a violenței nu se adresează numai celor implicați direct, adică victime și agresori ci și adulților, educatorilor, punându-se accent pe dezvoltarea curajului, a încrederii în sine la victime.

În ceea ce-i privește pe agresori, dacă educatorii vor adopta așa-zisa pedagogie a angajamentului (Sălăvăstru, 2004, p. 145), o atitudine deschisă, dialogul cu aceștia nu se va face pe poziții de forță, atunci șansele unui răspuns pozitiv din partea lor vor fi mult crescute.

Petru Ștefăroi argumentează că violența are, de multe ori, drept cauză frustrările repetate de care a avut parte copilul în tentativa sa nereușită de a-și menține homeostazia internă, echilibrul psihic și emoțional. Agresivitatea la copii apare și ca o consecință a faptului că pot trăi o dramă în familie sau pot fi beneficiari ai unei măsuri de protecție socială, iar la rândul lor, aceștia sunt

de multe ori izolați, marginalizați, jigniți, etichetați (Ștefăroi, 2011, e-text, p. 236).

Comportamentul uman al fiecărui membru al unei organizații, al copiilor, tinerilor se definește prin intermediul influențelor educative formale sau informale, la care au fost supuși, însă fără o acceptare, comunicare și implicare activă în activitatea educativă, țelul acesteia nu poate fi atins. Buna integrare a unui copil într-un grup îi asigură acestuia stabilitate emoțională, confort psihic, astfel el va fi cât mai puțin vulnerabil și va avea relații armonioase, va fi mai sigur pe sine.

Fie că sunt beneficiari ai sistemelor de protecție socială sau nu, copii de vârstă școlară mică sunt deosebit de vulnerabili la bullying. Integrarea socială este țelul primordial al tuturor intervențiilor educative. Familia, școala, instituțiile care fac educație nonformală, grupul de copii fiecare contribuie la realizarea acestui deziderat. Relațiile interpersonale armonioase conduc la dorința de a coopera, îmbunătățesc stima de sine, determină creșterea nivelului de aspirație, iar opusul acestora generează anxietate, sentimente ostile, tensiuni psihice, frustrări, comportamente agresive, atitudini negative față de actul educațional.

Pentru copiii instituționalizați sau pentru cei care stau în internate relațiile informale se pot formaliza și avem de-a face cu așa-numite ierarhii mutuale, cu norme de conduită diferite, cu sisteme ierarhice în care copiii de vârstă școlară mai mică trebuie să facă față presiunii celor din clasele mai mari și pe deasupra trebuie să le mai facă și anumite servicii.

Copilăria este o perioadă de adaptare constantă care riscă să fie profund perturbată dacă scopul educației nu va fi acela de a favoriza construirea unor valori morale solide. Controlul fenomenului de bullying nu este ușor de realizat. Andrei Cosmovici susținea că una din sarcinile educației de primă importanță este dezvoltarea la elevi a aceluși „sentiment de comuniune socială”, a dispoziției spre colaborare, întrajutorare, al solidarității sociale, al preocupării de soarta celorlalți (Cosmovici, 1999, p. 209).

Ca indivizi umani suntem dotați cu o capacitate limitată de a ne construi mecanisme de secu-

ritate cu forțe proprii. Familia, școala, grupul, mediul social, sunt actorii care trebuie să ofere sprijin, procesul construirii personalității fiind sub semnul acumulărilor culturale, determinărilor sociale, etnice și nu în ultimul rând, influențelor și practicilor educative a căror lipsă va predispuce la experiențe fobice, trăiri afective negative, sentimente de insecuritate.

Rolul educației este covârșitor. Școala, instituțiile

de protecție a copilului, organizațiile nonguvernamentale, instituțiile de ordine publică și nu numai au o responsabilitate majoră în formarea la copii și tineri a unor valori morale, atitudini și comportamente non-agresive. Oriunde s-ar realiza ea, educația trebuie să vizeze întreg procesul de socializare al copilului, ansamblul personalității umane, pentru a fi posibilă schimbarea unor moduri de gândire sau pattern-uri comportamentale disfuncționale.

BIBLIOGRAFIE

1. Aubrey L. Spriggs, Ronald J. Iannotti, Tonja R. Nansel & Denise L. Haynie, (2007), Adolescent Bullying Involvement and Perceived Family, Peer and School Relations: Commonalities and Differences Across Race/Ethnicity, *Journal of Adolescent Health*, 41, Society for Adolescent Medicine, e-text găsit la adresa: [http://www.jahonline.org/article/S1054-139X\(09\)00138-4/abstract](http://www.jahonline.org/article/S1054-139X(09)00138-4/abstract), (nd)
2. Boncu, Ș., (2002), *Psihologia influențelor sociale*. Iași: Editura Polirom
3. Cosmovici, A., Iacob L. (coord.) (1999) *Psihologie școlară*. Iași: Editura Polirom
4. Clemence, A., (1996), *Teoriile disonanței cognitive*, în Neculau A. (coord.) (1996) *Psihologie socială*. Iași: Editura Polirom
5. Hrițuleac, A., Ceobanu A. (coord.) (2015) *Dimensiuni ale rezilienței psihologice. Abordări teoretice și aplicative*. București: Editura Prouniversitaria
6. Ionescu, Ș. (coord.) (2001) *Copilul maltratat, Evaluare, prevenire și intervenție*. București: Editura Extreme Group
7. Ionescu Ș. (coord.) (2013), *Tratat de reziliență asistată*. București: Editura Trei
8. Mitrofan N. (1996), *Agresivitatea*, în Neculau A. (coord.) (1996) *Psihologie socială*. Iași: Editura Polirom
9. Montessori, M. (1977) *Descoperirea copilului*. București: Editura Didactică și Pedagogică
10. Muntean Ana, Munteanu Anca, (2011) *Violență, traumă, reziliență*. Iași: Editura Polirom
11. Munteanu, Anca, (2003) *Psihologia copilului și a adolescentului*. Timișoara: Editura Augusta
12. Neamțu C. (2003), *Devianța școlară*. Iași: Polirom
13. Pălici M. (2002), *Prelegeri de psihopedagogie*. Timișoara: Editura Orizonturi Universitare
14. Popescu-Neveanu, P. (2013), *Tratat de psihologie generală*. București: Editura Trei
15. Sardoch, Alicia (2006), *Bullying in Schools*, Education 420, e-text, găsit la adresa: <https://www.sonoma.edu/users/p/pollack/edu420/paperSardoch.pdf>, (nd)
16. Sălăvăstru D. (2004), *Psihologia educației*. Iași: Editura Polirom
17. Stoica M. (2001), *Pegagogie și psihologie pentru examenele de definitivat și grade didactice: profesori, institutori/învățători, studenți și elevi ai școlilor normale*. Craiova: Editura Gheorghe Alexandru
18. Ștefaroai, P., (2011), *Psihologie și asistență socială umanistă*. Colecția electronică, e-text, găsit la adresa: <http://documents.tips/documents/90293190-ecarte-psihologie-si-asistenta-sociala-umanista-petru-stefaroi.html>

DE CE DIN NOU DESPRE BULLYING

WHY AGAIN ABOUT BULLYING

Daniela ȘERBAN
Psihoterapeut integrativ

Abstract

Bullying is clearly prevalent and impacts children's lives across the globe. The risks of victimization and aggression are known and can be identified in practice. The damaging effects of experiencing or committing such behaviours are immediate and long lasting along the dimensions of psychological and physical effects. Psychologists, parents and educators must be proactive in identifying and assessing the presence of bullying among their patients, children, pupils be the victims, perpetrators or silent witnesses. Once identified, the provider has the opportunity to support the victim and to create limits for the bully. In depth screening and referrals can break the persistence of toxic later effects. In all situations, the provider must understand the role of the school environment and role of the bystander in keeping bullying impact to a minimum.

Key-words: *bullying, victimă, agresor, factori de risc, prevenție*

1. Avertisment contextual

Avem tendința de a admira puterea. Dar, de asemenea, avem tendința de a abuza de putere, pentru că nu ne raportăm la putere într-un mod adecvat. Intimidarea este o parte a condiției umane, dar asta nu face din acest comportament unul corect social. Se presupune că ar trebui să avem grijă unii de ceilalți.

Fenomenul cunoscut ca „bullying” și care se poate traduce prin agresiune fizică și psihică, având un caracter intenționat și constant, rămâne o problemă majoră pentru educatori și părinți. Factorii de risc au fost bine definiți de specialiști, identificați la nivel individual, de grup și social. Dincolo de traumele puternice și cu efect imediat la care sunt supuse victimele, acestea sunt expuse și unui risc ridicat în apariția tulburărilor emoționale majore de mai târziu.

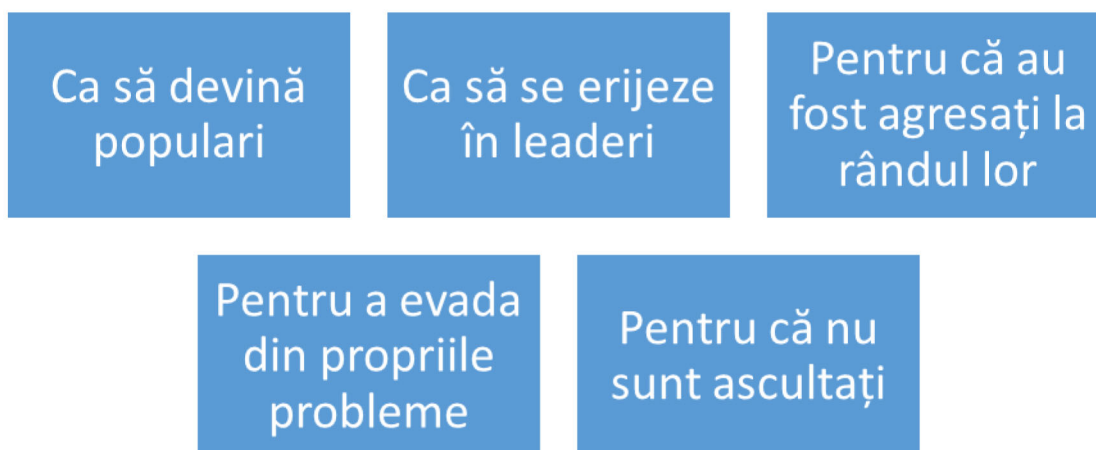
De la cruzimea copiilor de la locurile de joacă și până la cruzimea cu care „toacă” moara de zvonuri on-line, auzim mai multe despre agresiune decât oricând, dar ne descurcăm mai bine în a-i ajuta pe copii și pe adolescenți să facă față?

„Micii tirani” sunt generatorii acestor traume, dar suferă, la rândul lor, efecte pe termen lung, ca urmare a participării și inițiativei lor în agresiune. Nici martorii tăcuți ai bullying-ului nu sunt scutiți de efectele participării, fie și non-voluntare, la episoadele de violență. Cel mai adesea, episoadele de bullying apar în școli.

Modelele la care se raportează în general copiii, părinți și educatori, ar trebui să păstreze ochii larg deschiși la propriul lor comportament. Uneori, adulții pot spune sau face lucruri în fața copiilor lor care imită un comportament agresiv, bârfind, sfidând, încurajându-și copiii să lovească înapoi sau permițând ca rivalitatea dintre frați să degenereze în ceva mai dăunător.

Acest articol își propune să sublinieze riscurile, semnele și simptomele de agresiune pentru a veni în sprijinul psihologilor tineri din cabinetele școlare, în sprijinul dascălilor și al părinților, oferind un tablou în care elementele componente pot fi cu ușurință identificate.

2. Introducere la întrebarea : De ce devin copiii agresori?

Bullying-ul afectează un număr mare de copii și este unul dintre factorii majori de risc pe termen lung în apariția dezechilibrelor psihice, fizice și psihosomate. Bullying-ul este un fenomen comun pentru elevii din întreaga lume, se întâmplă în toate țările și afectează între 9% și 54% dintre tineri.

Aceste procente variază în întreaga lume. Studiul realizat la nivel mondial în 2006, *Health Behaviour in School-Aged Children (Comportamentul sănătos al copiilor de vârstă școlară)* prezintă prevalența mondială de agresiune în rândul adolescenților de 13 ani ca variind între 8,6% și 45,2% în rândul băieților și între 4,8% și 35,8% în rândul fetelor. Rate scăzute s-au înregistrat în Suedia, iar cele mai înalte în Lituania. În Marea Britanie, mai mult de jumătate dintre elevii intervievați spun că agresiunea între elevi este o mare problemă. În România, **în perioada octombrie 2011 - octombrie 2013, Asociația Telefonul Copilului a înregistrat 2.907 cazuri de bullying**, 45,72% din cazuri vizând violența fizică, 22,86 % violența verbală, 15,24% abuzul emoțional și 14,28% abuzul relațional. *Printre efectele fenomenului bullying s-au înregistrat: depresii și tulburări de comportament (33,15 la sută), excludere și dificultate în relaționare (procentaj de 29,78 la sută), gânduri suicidale (15,17 la sută), frică și anxietate (12,92 la sută), criză de identitate și singurătate (4,49 la sută). Cele mai multe cazuri au fost înregistrate din regiunea Muntenia (26,66 la sută), urmată de Oltenia (19,05 la sută), Moldova (17,14 la sută), Transilvania (2,86 la sută), București (2,86 la sută), Dobrogea (1,91*

la sută), necunoscut (29.52 la sută)”, arată Asociația Telefonul Copilului, într-un comunicat de presă.

Înțelegerea cauzelor care conduc la fenomenul de bullying este foarte diferită în funcție de contextul socio-economic și cultural al fiecărei țări sau regiuni. Tabloul general se referă la manifestarea supremației, a superiorității tinerilor proveniți din medii socio-economice privilegiate, dar și la tinerii marginalizați, provenind din medii puternic defavorizate, care își exprimă într-un mod agresiv dorința de a controla un anumit teritoriu, de a se poziționa egal în raport cu colegii lor. Participanții într-o secvență de bullying sunt agresorii, victimele, agresor-victimă sau outsider observator, aceștia din urmă nu mai puțin afectați emoțional. *Tabelul 1* definește acești termeni.

Fenomenul de bullying se manifestă cel mai adesea direct, implicând agresiune fizică: lovituri, furt, amenințări cu arme. O altă formă de manifestare directă include agresiunea verbală (porecele, de pildă), umilința în public, intimidarea.

Ca forme indirecte de manifestare a bullying-ului, ne referim la relaționarea de tip agresiv, cum este cazul zvonurilor intenționat răspândite, respingerea socială, excluderea din grup, ignorarea.

Tehnologia creează o cale unică și nouă de bullying: cyberbullying-ul, răspândit în special prin intermediul rețelelor de socializare. Această formă poate fi încadrată ca manifestare directă, dar și indirectă de bullying, extrem de periculoasă și greu de controlat.

3. Factorii de risc

Vorbim în primul rând despre vârstă, gen și condiții sociale ca factori de risc în apariția și menținerea fenomenului de bullying. *Tabelul 2* oferă o imagine a factorilor de risc asociați fenomenului de bullying.

Există factori de risc specifici care se iau în considerare pentru cele trei grupuri:

victime, agresori sau agresori-victime. Victimele pot fi pasive, provocatoare, sau pur și simplu în locul nepotrivit la momentul nepotrivit. Unii au caracteristici distincte, dar cei mai mulți nu sunt văzuți ca fiind diferiți de restul. Agresorii au adesea un statut social ridicat, ceea ce le dă „licența” să-și folosească puterea asupra celor mai slabi. Ei tind să aibă mai multe probleme de comportament și nu prezintă nici o ajustare a simptomelor atâta vreme cât exteriorizările deranjante le sunt încurajate. Consumul de alcool în rândul băieților și un istoric de abuz fizic pot constitui alte riscuri pentru apariția comportamentelor agresive. Agresorii-victime pot fi agresivi, pasivi și provocatori în același timp. Ei pot învăța comportamentele dezadaptative de utilizare a agresiunii ca strategii pentru a face față statutului lor de victimă.

Că suntem conștienți sau nu, la un moment dat fiecare dintre noi a fost parte a celui de-al patrulea grup, constituit din martori, spectatori ai fenomenului de bullying. Hărțuirea nu se poate susține fără încurajarea activă a trecătorilor sau acceptarea pasivă. Elevii prezenți astfel într-un episod de bullying sunt afectați în mod negativ de agresiune prin aceea că mediul ostil le distrage atenția de la activitățile școlare. Recunoașterea și activarea acestui grup a persoanelor din apropierea fenomenului „bullying” poate fi hotărâtoare în schimbarea culturii școlare împotriva agresiunii.

4. Efecte pe termen lung

Bullying-ul, fie că vorbim despre agresori, despre victime sau despre victime-agresori este asociat cu rezultate slabe pe termen lung ale celor implicați. Intimidarea conduce la o ajustare psiho-socială slabă, la probleme de sănătate mai mari și la o reglare emoțională și socială mai săracă. Probabilitatea de a fi diagnosticat cu o

tulburare psihiatrică la maturitatea timpurie este ridicată în cazul în care copilul a fost agresat sau a comis agresiunea. *Tabelul 3* subliniază efectele recurente observate în mai multe studii. Victimele sunt predispuse la episoade de depresie, reclamă tulburări psihosomatice, utilizarea de medicație și tentative de suicid. Consecințele pe termen lung la maturitate, pentru un copil care a fost hărțuit, includ psihoza, depresia, nivelul scăzut al stimei de sine și relații abuzive. În acest grup de diagnostice psihiatrice se regăsesc adesea tulburările de anxietate. În cazul în care unul dintre gemenii identici a fost bruscat, iar celălalt nu a fost, dar a asistat, acesta din urmă prezintă un risc la fel de mare de simptomatologie de internalizare. Acest lucru arată puternic efectul expunerii la mediul agresiv.

„Bătăușii” care își recunosc comportamentul au rate mai mari de depresie și de stres psihologic, comparativ cu cei care își neagă agresiunea. Toți agresorii au atitudini negative mai mari față de școală și prezintă un risc mai mare de abandon școlar. Agresorii, ca o consecință a activității lor, sunt mai susceptibili de a avea mai multe probleme sociale și comportamente agresive ca formă de rezolvare a conflictelor. Aceștia tind să aibă diagnostice psihiatrice de personalitate antisocială, de abuz de substanțe și tulburări de anxietate. De asemenea, se angajează cu grad ridicat de risc în utilizarea de tutun, alcool și alte droguri.

„Bătăușii” din copilărie au o creștere de patru ori a comportamentului criminal la

maturitatea timpurie. Ei au mai multe probleme la angajarea într-un loc de muncă și la menținere relațiilor de cuplu stabile pe termen lung.

Ce le putem spune copiilor care se simt agresați? Ce le putem spune adolescenților care se simt agresați?

- Nu te învinovăți. Nu e vina ta. Nu contează ce spune cineva sau nu, nu ar trebui să-ți fie rușine de cine ești sau de ce simți.
- Fii mândru de cine ești. În ciuda a ceea ce spune un coleg/profesor, există multe lucruri minunate care se pot spune despre tine.
- Cere ajutor. Discută cu un părinte, profesor, consilier, psiholog sau alt adult de încredere. Să mergi la psiholog nu înseamnă că este ceva în neregulă cu tine.

- Stai departe de agresori. Ei vor să știe că au un control asupra emoțiilor tale. Nu reacționa cu furie sau nu riposta cu forță fizică. Ignoră, stai calm și spune că nu ești interesat de ceea ce au de spus și nici de vreun conflict.

- Raportează orice încercare de intimidare unui adult de încredere. În cazul în care nu raportezi amenințările și atacurile, un agresor va deveni de multe ori și mai agresiv. În multe cazuri, adulții pot găsi modalități de a te ajuta în problema asta, fără ca agresorul să știe că ai raportat acțiunile lui.

- La fel ca agresorul, va trebui să fii implacabil. Raportează fiecare incident de agresiune, până când se oprește. Nu există nici un motiv pentru renunța vreodată să te aperi de agresiune.

- Uită-te la imaginea de ansamblu. Intimidarea poate fi extrem de dureroasă, dar încearcă să te întrebi cât de important va părea acest episod pentru tine pe termen lung. Va conta într-un an? Merită să fii atât de supărat? În cazul în care răspunsul este nu, concentrează-ți timpul și energia în altă parte.

- Concentrează-te pe pozitiv. Reflectează cu privire la toate lucrurile pe care le apreciezi în viața ta, inclusiv propriile calități. Fă o listă și referă-te la ea ori de câte ori te simți umilit.

- Regăsește-ți umorul. Dacă ești suficient de relaxat pentru a recunoaște absurdul unei situații de agresiune și poți comenta despre ea cu umor, probabil nu vei mai fi o țintă interesantă pentru un agresor.

- Nu încerca să controlezi ce e de necontrolat. Multe lucruri în viață sunt dincolo de controlul nostru, inclusiv comportamentul altor persoane. Mai degrabă concentrează-te pe lucrurile pe care le poți controla, cum ar fi modul în care alegi să reacționezi la agresivitate.

Gestionarea agresiunii implică intervenții comprehensive cu părinții, victime, agresori și școală. Odată ce psihologul identifică victima sau intimidatul, intervențiile ar trebui să înceapă cu sprijinirea familiei acelor copii implicați în agresiune.

Tabelul 4 sugerează câteva întrebări specifice pe care psihologul le poate utiliza.

În cazul victimei, e necesar ca psihologul să asculte copilul empatic, să-l fortifice și să-l liniștească, evitând vina victimei sau banalizarea

evenimentului. O foarte bună direcție este aceea în care psihologul lucrează pe identificarea modalităților de evitare a situațiilor în care pot apărea agresiuni. Jocurile de rol de tipul pledoariei, argumentației („Stai în picioare pentru tine”) pot fi de mare ajutor pentru copil. Activitățile extracuriculare, cum ar fi sportul, muzica și atelierile de teatru pot fi folosite pentru a ajuta la impulsivitatea creșterii stimei de sine a copilului. Psihologul poate identifica aspectele legate de siguranță, cum ar fi ideea suicidară și planurile de a consuma substanțe sau alte comportamente cu risc ridicat.

Odată ce un agresor este identificat, psihologul ar trebui să scaneze tabloul factorilor de risc pentru acest comportament, cum ar fi disfuncțiile de familie sau alte probleme de comportament și să semnaleze părinților și copilului gravitatea comportamentului și potențialul său în termeni de consecințe. Problema este comportamentul și nu copilul, iar acest lucru trebuie subliniat în mod constant. Ajutorul oferit familiei și copilului ca să recunoască un comportament ca fiind jignitor sau chiar periculos, este hotărâtor pentru limitarea continuării acestuia. Școala și părinții ar trebui să-și asume răspunderea pentru comportamentul ulterior al copilului.

5. Concluzie...sau lupta pe termen lung

Aspectul cel mai dăunător al agresiunii este repetarea acesteia. Bătăușii sunt adesea neobosiți, agrează o dată și încă o dată și încă o dată, pentru perioade lungi de timp. Cei din jur, victime sau spectatori, pot trăi într-o teamă constantă față de momentul și locul de unde agresorul va lovi din nou, față de ce va face și cât de departe va merge.

Bullying-ul are consecințe emoționale negative pentru toți jucătorii. „Țintele” fenomenului prezintă un risc mai mare pentru apariția episoadelor de depresie, anxietate și ideea suicidară. „Făptașii” experimentează depresia, anxietatea, ostilitatea și sunt predispuși la abuzul de substanțe și comportamente antisociale. „Spectatorii” de multe ori se simt fără speranță, nesiguri și prezintă simptome post-traumatice. Iar agresorii-victime - ținte ale agresiunii care la rândul lor agrează - pot suferi cel mai mult, inclusiv având un potențial mai mare de a

provoca durere altora prin comiterea de infracțiuni și abuz asupra partenerului de mai târziu. Toți cei implicați tind să aibă prezență școlară mai slabă și performanțe academice precare. Un incident de agresiune poate deraia

o întreagă comunitate școlară, poate perturba bunăstarea multor familii și lasă cicatrici de neșters în viața copiilor.

Anexe tabelare necesare

Tabelul 1. Terminologie cadru și valori explicative în domeniul Bullying

TERMINOLOGIE	EXPLICAȚIE
Bullying	Formă de agresiune repetată și intenționată, directă sau indirectă, care are ca țintă un individ sau un grup considerat vulnerabil dintr-un anumit punct de vedere
Victimă	Ținta agresiunii
Bully (agresor)	Individ sau indivizi care folosesc agresiunea pentru a-și demonstra forța asupra altui individ sau grup

Tabelul 2. Factori de risc asociați în analiza proceselor de bullying

Vârstă	Primele semnale apar în copilăria mijlocie (clasa a doua)
Gen	Băieți. De două ori mai predispuși să fie implicați în acte de bullying, ca agresor, dar și ca victimă decât fetele; de trei ori mai predispuși să devină agresor-victimă decât fetele;
Context	<i>Unde:</i> apare în special în școlile în care supravegherea elevilor este deficitară, în clase, pe holuri, pe terenul de joacă, în vecinătatea școlii; pe Internet și rețele de socializare; <i>când:</i> în timpul pauzelor, când profesorii lipsesc de la ore; în timpul excursiilor;
Condiții favorizante	<i>Familie:</i> lipsa normelor de disciplină; pedepsele fizice folosite ca formă de disciplinare; încurajarea agresiunii ca formă de apărare; <i>Comunitate:</i> comunități recunoscute ca având potențial de violență; zone defavorizate social, economic și cultural; <i>Grupul de prieteni:</i> sprijină și încurajează tacit actele de agresiune, acceptând și încurajând comportamentul; <i>Școala:</i> slabă supraveghere, ignorare a episoadelor de agresiune; <i>Societatea:</i> imaginile mass-media și valorile societății pot promova agresiunea și violența ca normative și metode adecvate de comportament social în rezolvarea conflictelor;
Victima	Tipul pasiv: constituție fizică firavă și emoțional vulnerabilă; adeseori anxios, nesigur, singur și lipsit de abilități sociale; probleme de adaptare; disabilități de învățare sau fizice; caracteristici fizice cum sunt obezitatea sau diformitățile; elevii de vârste mai mari (liceu) vorbesc mai puțin despre actele de violență la care sunt supuși decât cei mai mici;
Bully (agresor)	Probleme de comportament și de relaționare; statut social superior, statut socio-economic superior, prestigiu în grup;
Agresor-victimă	Factorii cumulați, prezentați în acest tabel, corespunzând victimei și agresorului

Tabel 3.Efecte pe termen lung ale bullying-ului

Victima	Statutul social inferior Marginalizare Stimă de sine scăzută Autoizolare Tulburări emoționale Relații abuzive Psihoze Suicid
Bully (agresor)	Crește de patru ori riscul unui comportament cu urmări penale până la vârsta de 25-30 de ani. Risc mai mare de a nu continua studiile Risc de înarmare Evitați de prieteni și colegi Utilizare de droguri Rate mai mari de depresie în cazul în care se identifică cu actele de violență
Agresor-victimă	Mai multe probleme cu relațiile între egali Rate ridicate de depresie, singurătate, utilizare de substanțe, psihoză

Tabel 4 Ghid de întrebări orientative în studiul Bullying

Copil	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ai fost vreodată tachinat sau hărțuit la școală ? 2. Cunoști alți copii care au fost tachinați? 3. De cât timp se întâmplă? 4. I- ai spus vreodată profesorului despre aceste agresivități? 5. În legătură cu ce fel de lucruri te tachinează copiii? 6. Ai fost vreodată tachinat din cauza bolii tale / invalidității ? Sau pentru că nu puteai să ții pasul cu ceilalți copii? Sau pentru că arăți diferit? 7. În pauză te joci, de obicei, cu alți copii sau singur? 8. Ai schimbat vreodată școli pentru că ai avut probleme cu unii colegi?
Părinte	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aveți vreo îngrijorare despre faptul că fiul/fiica dumneavoastră are probleme cu alți copii la școală ? 2. Copilul dumneavoastră merge frecvent la cabinetul medical pentru a reclama lovituri fizice? 3. Profesorul copilului a menționat vreodată că de multe ori stă singur în pauzele de la școală ? 4. Suspectați că fiul/fiica dumneavoastră este hărțuit/ă la școală pentru orice motiv ? Dacă este așa, de ce ? 5. Copilul spune des că alți copii îl supără, îl necăjesc?

BIBLIOGRAFIE

1. Centrone, T. (2007). How not to be a bully target. Chapin, SC: Youthlight, Inc.
2. Tolle, E. (2008). Milton's secret. Charlottesville, VA: Hampton Roads Publishing Company
3. http://www.telefonulcopilului.ro/uploaded/stop%20bullying/ASOCIATIA_TELEFONUL_COPILULUI_GHID_PROFESORI.pdf
4. <http://www.bullying.co.uk>

PERSPECTIVE ȘI ABORDĂRI ALE FENOMENULUI DE BULLYING

PROSPECTS AND APPROACHES TO THE PHENOMENON OF BULLYING

Alina - Mihaela MUNTEANU

profesor psihopedagog,
Colegiul Național de Artă „Dinu Lipatti” Brașov

Mircea Sorin MIRCEA

Director, Școala Gimnazială Prejmer, județul Brașov

Motto:

“Oamenii nu sunt îngeri. Nici diavoli nu sunt.

Sunt doar ființe omenești, cu un grad ridicat de combativitate”.

Robert Sheckley (“A șaptea victimă”)

Abstract

The article is a brief presentation on the term of „bullying”, as an attitude and a part of the bully’s personality, as well. From the beginning, this approach aims at explaining the evolution of the concept as it appears in the literary works throughout history for a better understanding on the issue. The main body of the article is analyzing the parts of the concept of „attitude of bullying” following the psychological path and eluding how the motivational, affective, cognitive and behavioural components are involved in triggering this particular kind of aggression. For a better understanding of the „know-how” in this case, there is presented an example of a good practice for a school educational programme directed to the prevention of bullying phenomenon that was run at Prejmer School, Brasov in 2015. In conclusion, the article is an invitation to discover new opinions on the issues and to learn from the experience of other schools in addressing this current and difficult subject.

Introducere

„O după-amiază obișnuită în care copiii chicoteau pe holurile școlii cu veselie. În cabinet, numai ticăitul ceasului deranja sacadat liniștea. Deodată, ușa scârțâi cu un sunet răgușit, iar un căpșor de copil se ivi cu timiditate. Apoi, un trup firav alunecă în cabinet. Avea privirea stinsă, umerii-i cădeau neputincioși. A murmurat ceva dar glasul abia se auzea. L-am salutat zâmbind cu căldură. Ochii priveau stinși într-un punct fix. Am tăcut, așteptând o reacție. După câteva clipe, copilul rosti cu glas pierdut „nu mai suport, nu mai am putere să ascult, nu mai pot să îndur.”

Deznădejdea din ochii copilului mi-a activat în memorie o serie de termeni care îmi acaparasera subconștientul de ceva vreme: bullying,

depresie, suicid, 1990. Numărul indică un an negru în istoria recentă a SUA, deoarece a fost momentul în care un grup de adolescenți hărțuiți au deschis focul asupra colegilor lor, după ce o perioadă lungă de timp fuseseră ținta atacurilor constante și agresive ale celorlalți.

Bullying-ul este un fenomen care s-a născut odată cu primele grupuri de hominide și care a evoluat cultural odată cu societatea. Dacă în zorii civilizației umane, hărțuirile se limitau la provocări vocale/verbale sau fizice, odată cu progresul tehnologic, Homo Sapiens a înlocuit ghioaga cu telefonul mobil sau internetul, păstrând, în schimb, intenționalitatea de a-și domina adversarul. Este comun în zilele noastre să auzim despre mesaje care au forța de a distruge vise de adolescenți sau cariere. Poate că, pentru

strămoșii noștri, ar fi fost de neconceput ca o simplă propoziție să poată distruge un om, însă pentru un secol în care informația este motorul progresului social, arma cea mai eficientă a devenit, în mod ironic, chiar cuvântul.

Deși fenomenul bullying-ului a însoțit precum o umbră omul în evoluția sa, în mod paradoxal, este dificil de diferențiat de alte forme pe care le îmbracă agresivitatea, fiind asimilat cu violența fizică sau abuzul.

Termenul de agresivitate provine din limba latină „agressia” ceea ce desemnează „a ataca” și implică o stare psihofiziologică prin care un individ răspunde printr-un set de conduite ostile cu scopul distrugerii, degradării, negării, umilirii unei ființe sau lucru investite cu semnificație pe care agresorul le simte ca fiind amenințătoare sau provocatoare. În sens evolutiv, agresiunea are rolul de autoconservare a speciei și este reprezentată la nivelul anatomofiziologic de axa hipotalamus-hipofizo-suprarenaliana care generează reacția „fight-flight/freeze”. Etologul Konrad Lorenz considera agresivitatea ca „energie instinctuală” acumulată în perioade mari de timp care se descărcă în funcție de factorii conjuncturali. Freud completează conceptul afirmând că aceasta este „o forță obscură izvorâtă din interior care tinde să distrugă Eu-l (ceea ce denumeste „instinctul morții”), însă, din motive de autoapărare, omul orientează afara direcția distrugerii” („instinctul vieții”). În concluzie, agresivitatea reprezintă un tip de catharsis care își alege obiectul sau subiectul în funcție de interpretările personale în raport cu sentimentul de insecuritate perceput la nivel subiectiv.

Ca și concept-subspecie al agresivității, violența este un set de conduite care aplică forța fizică, psihologică în relațiile interumane, în scopul obținerii unui comportament submisiv. Etimologic, cuvântul „violență” provine din latinescul „vis” (ironic, nu?) care înseamnă „forță”, iar, prin extensie, de la substantivul „violentia”, din aceeași limbă veche. În comparație cu agresivitatea care are rol de autoprotecție, este înăscută și este inițiată de interpretări subiective, interne, violența este orientată spre acțiune, țintește spre un obiectiv și produce durere, urmărind de cele mai multe ori

supunerea unui individ. Aceasta este întotdeauna distructivă și, prin aceasta, este indezirabilă social.

Agresivitatea poate include o serie mai largă de comportamente: violența, impulsivitatea, propulsivitatea și comportamentul aberant.

Încă din Antichitate, oratorul Demostene obișnuia să spună că deseori îi venea în gând dorința de a-i vedea morți pe cei răi(!), însă se temea ca nu cumva după împlinirea acestei dorințe, să facă cetatea pustie. Așadar, identificată încă din antichitate, tendința omului spre violență a condus spiritele luminate spre identificarea cauzalității și a modalităților de intervenție.

În anii 70 ai secolului trecut, Dan Olweus, cercetător norvegian, a publicat prima carte detaliat documentată despre bullying sub titlul „Agresiunea în școli. Agresori și victime”(1973). Astfel, prima definiție completă a termenului „bullying” caracterizează fenomenul ca fiind un comportament negativ (neplăcut, dureros), repetat al unui individ sau grup, intenționat îndreptat împotriva unei persoane care are dificultăți în a se apăra, în scopul distrugerii personalității acesteia, a diminuării stimei de sine și a minimalizării rolului în ierarhia socială. Meritul științific al psihologului norvegian este acela de a fi identificat trăsăturile specifice ale bullying-ului, termenul în sine având o istorie etimologică ancorată în trecutul medieval târziu. Primele atestări ale cuvântului „bully” apar la sfârșitul secolului al XVI-lea, în limbile germană și olandeză, iar explicația semantică era, spre surprinderea cercetătorilor lingviști, una pozitivă „iubit”, „prieten”. Conform dicționarului Oxford, „bully” desemna „un termen de alint și familiaritate, originar aplicat indiferent de sex Mai târziu, desemna oameni tratați cu admirație: bun prieten, coleg bun, bărbat galant”. După anul 1600, semnificația cuvântului a deprins nuanțe defavorabile, un bully fiind o persoană „gălăgioasă” sau „un protector pentru prostituate”, apropiindu-se astfel de conotația peiorativă actuală. În 1780, definiția identificată surprinde caracteristicile esențiale enunțate, mai târziu, de Dan Olweus: „cel mai cuceritor bătăuș era cel mai inuman inamic când moartea apărea înaintea lui”, conform cronicilor lui Duncan Mariner.

În zilele noastre, bullying-ul implică trei criterii cheie:

1. Prezența intenționalității de a face rău,
2. Repetitivitatea acțiunii în timp
3. Existența unui dezechilibru între puterea reală și cea percepută.

Așadar, intimidarea apare sub forma unei agresivități proactive și evoluează în timp ca atitudine, stabilizându-se ca trăsătură în structura caracterială a agresorului.

Prin urmare, datorită complexității date de implicarea atât a proceselor cognitive, cât și a celor afective și volitive, bullying-ul este o atitudine, un „modus operandis” pe care agresorul îl interpune între el și persoana pe care o percepe vulnerabilă, ușor de „zdrobit psihic”. Allport definește atitudinea ca fiind „o stare mentală și neurală de pregătire care exercită o influență directivă sau dinamică asupra răspunsului unui individ la o împrejurare contextuală.” Din această perspectivă, bullying-ul devine un comportament-răspuns elaborat pe baza unor cogniții și motivat de vectori afectivi. Pornind de la premisa conform căreia un act de bullying este inițiat întotdeauna de un agresor, este necesar să fie identificate, în primul rând la nivel teoretic, sursele care îl generează.

Așadar, în cele ce urmează, vor fi analizate, din punct de vedere științific, componentele atitudinii „bullying” și modul de construcție al acestora, în scopul înțelegerii mai profunde a fenomenului analizat.

A. Comportamentul începe să se contureze pornind de la interpretarea unei situații, iar orice cogniție are la bază experiența anterioară, istoria personală a individului, modelele de înțelegere a contextelor și schemele de conduită fixate în copilăria mică. Albert Bandura a demonstrat, pe baza experimentului cu păpușa Bobo – în cadrul căruia copii preșcolari erau expuși la un model agresiv care trata cu violență o păpușa, observațiile ulterioare evidențiind că acești subiecți reproduceau aceleași conduite agresive asupra păpușii, fără niciun fel de întărire sau stimulare din exterior, ca agresivitatea se învață prin modelare și întărire prin pedeapsă sau recompensă. Teoria cognitivă a agresivității, cum

a fost numită concepția psihologului american, oferă un prim indiciu asupra istoriei personale pe care o repetă agresorul prin atitudinea de „bully”. Comportamentul uman are sursele bine înrădăcinate în învățarea prin imitație din mediul familial, în primii ani de viață, de aceea schemele de conduită agresivă sunt bine fixate încă din această perioadă ontologică, ele fiind rafinate în timp prin elemente valorice de suport și susținute volitiv de „energia instinctuală” acumulată prin frustrările percepute de subiectul agresor. Așadar, se poate infera faptul că un viitor bully are o experiență anterioară care creează background-ul pentru construcția atitudinii de tip „bullying” deoarece, odată transpuse schemele agresive în structura psihică prin rețelele interneuronale, acestea vor prevala asupra modului de elaborare a cognițiilor, de interpretare a contextelor, întrucât mecanismele cerebrale implicate în gândire și conduită se afla în zone învecinate, în lobii frontali, între cele două existând o relație de determinism. Acest aspect este susținut de cazul celebru în neurologie al lui Phineas Gage care, după ce a suferit un accident care i-a distrus o parte din lobii frontali, și-a schimbat comportamentul brusc devenind dintr-o persoană calmă și cumpătată, un monstru violent, incapabil de a lua decizii și de a-și adapta conduita, demonstrând astfel faptul că alterarea procesării emoțiilor schimbă personalitatea și capacitatea de a raționa, după cum afirma renumitul neurolog portughez Antonio Damasio în cartea sa „Eroarea lui Descartes”. Prin urmare, violența învățată determină dinamica gândirii orientând-o spre selecția unor valori agresive de suport, directionând întreaga funcționare hormonală spre identificarea amenințărilor percepute subiectiv din mediul social care pot stimula/activa schemele de conduită învățate. Se afirmă de multe ori că agresorii „caută” conflictele, „le creează” dacă acestea nu există. În fapt, este vorba despre o funcționare în ansamblu a psihicului care caută contexte de descărcare a energiei prin formele de conduită învățate, fiecare bully având un model în trecut. Iar aici intervine elementul de distorsionare a interpretării realității, pe care agresorul o transformă în spațiul subiectiv conform nevoii de acționare.

B. Atitudinea de tip „bullying” este susținută energetic de afectivitate, emoțiile fiind elementul

corelat al cognițiilor. Încă din primii ani de viață, când acestea sunt singurul mod real de comunicare, înțelegere și adaptare la lumea exterioară, se creează primul sistem de interpretare a mesajelor din ambient prin asocierea acțiunilor cu reacțiile pe care acestea le determină în ceilalți: copilul învață repede că plânsul său o aduce pe mamă lângă el sau că râsul lui generează energie pozitivă în jur, etc. Iar conform teoriei behavioriste care susține că orice comportament este întărit prin reușită, aceste asocieri stabilizate la nivel neuronal devin primele forme de învățare socială. Emoțiile sunt cele care traduc în plan hormonal adecvarea situației la propriile nevoi și motivații, iar modul de înțelegere sau „traducere” a semnificației acestora pentru individ provine din copilăria mică, de la primele interpretări care s-au encodat neuronal în structura cognitivă. Iar în funcție de modul de interpretare hormonală, se elaborează comportamentul, astfel încât, dacă o situație este înțeleasă ca fiind amenințătoare, la nivelul funcțional, se activează axa hipotalamo-hipofizo-suprarenaliană, generând reacțiile conexe „fight-flight/freeze”. Așadar, modul de acționare uman este determinat de interpretarea afectivo-cognitivă a unei situații, în codul personal de semnificații construit prin experiențele relevante anterioare.

C. Împlinirea în plan praxiologic a atitudinii este dată de componenta intențională sau volitivă care asigură energia necesară transpunerii în practică a conduitei, adaptând nivelul tonusului acțiunii la interpretarea personală a situației.

În concluzie, atitudinea „bullying” este un construct care polarizează elemente valorice, este susținută energetic de motivații afective și orientată volitiv spre dominarea și suprimarea unei persoane percepute ca fiind indezirabile social în mediul agresorului.

Modul în care această atitudine se bazează pe anumite trăsături de personalitate, atunci când considerăm agresorul și felul în care comportamentul acestuia determină modificări în viața psihică a victimei vor constitui baza de inițiere a unui program de intervenție eficient.

I. Structura personalitară a agresorului, numit „bully” în termeni saxoni, reunește trăsături care

combin elemente ce aparțin de componenta genetică: nivel de impulsivitate crescut, cu cele ce țin de experiențele anterioare relevante sau de învățarea prin modelare sau întărire:

- sunt deseori sfidători și agresivi cu alți adulți
- sunt deseori implicați în acte antisociale, încălcări de regulament, acte de vandalism, delincvență sau consum de droguri
- dacă sunt băieți, ei sunt mai puternici psihic decât covârșnicii lor, în special victime
- nevoie puternică de a domina și subjuga alți covârșnici
- arată puțină empatie pentru alții care sunt victimizați.

Deși au existat psihologi care au susținut că agresorii ar avea o stimă de sine scăzută, Dan Olweus a constatat, în cadrul studiilor sale, că tocmai nivelul crescut al stimei de sine susține energetic constanța acțiunii agresive asupra victimei. Iar aceasta observație duce la concluzia că originea o posibilă cauză a bullying-ului în dorința agresorului de a-și menține poziția de leader informal al unui grup prin forța pe care și-o demonstrează supunând victima. Este o poziție privilegiată a acestuia care apare și în cercul bullying-ului, în formula lui Olweus, unde se observă că cel puțin trei poziții polarizează în jurul „bully”-ului, suficient de multe pentru a susține și întări nivelul stimei de sine la cote ridicate. Așadar, agresorul este stimulat de „adeptul Henchman” care ia parte la bullying, neinițiind acțiuni singulare; de supporterul pasiv care sprijină hărțuirea, neimplicându-se fizic; de un supporter pasiv, cu veleități de viitor agresor, căruia îi place să observe scena agresivă, dar care nu se implică. Bineînțeles că numărul persoanelor care ocupă aceste poziții identificate poate fi mai mare, însă trebuie evidențiat faptul că „bully”-ul își „hrănește” motivațional tendințele agresive din confirmarea pe care o primește de la cei care îl susțin mai mult sau mai puțin în fapt, dar care îi asigură poziția de dominantă în grup.

O a doua cauză posibilă a bullying-ului este, după cum am afirmat mai sus, un comportament învățat și întărit prin reușită, care are la baza un mod de interpretare distorsionat al situațiilor contextuale. Din această perspectivă, se poate infera faptul că există o cauză clară -provenind din decodificarea personală a situației - pentru

care agresorul alege o anumită victimă care prezintă caracteristici ce îl provoacă, îl incită pe acesta în inițierea bullying-ului. Acțiunea de hărțuire pe care o începe agresorul sancționează în mod repetat acele aspecte pe care acesta le-a identificat la victimă și care îl intriga și incită. În fapt, bully-ul reduce personalitatea subiectului atacat la însușirile pe care le lezează în mod constant, hărțuirea având sensul efectului Pygmalion ce modelează un individ conform așteptărilor, percepțiilor, motivațiilor personale, în cazul bullying-ului, existând dorința manifestă de a minimaliza persoana vătămată până la anihilarea socială a acesteia. De aceea, forța bully-ului va crește proporțional cu gradul de retragere socială a victimei, perceput ca o reușită a acțiunii agresive.

Indiferent de cauza care generează comportamentul de hărțuire, este clar faptul că, dincolo de motivația de confirmare socială a bully-ului, există anumite caracteristici personale ale victimei care atrag și care au un rol predictor de reușită a bullying-ului în ochii agresorului. De aici se deduce faptul că este esențial să fie pus un accent mare pe întărirea stimei de sine a tinerilor care prezintă trăsăturile unei victime, așa cum au fost identificate de Olweus.

II. Prin prisma observațiilor psihologului norvegian, victimele fenomenului de bullying prezintă următoarele caracteristici:

- sunt precaute, sensibile, tăcute, retrase și timide
- sunt agitate, nesigure, nefericite și au stima de sine scăzută
- sunt deprimare și se angajează în ideeații suicidare mai mult decât covârșnicii lor
- deseori nu au prieteni covârșnici și relaționează mai bine cu adulții
- dacă sunt băieți, sunt mai slabi din punct de vedere psihic decât covârșnicii lor.

Privind cercul bullying-ului din unghiul victimei, prezența suportivă este redusă, fiind reprezentată de un posibil apărător căruia îi displace hărțuirea dar nu dorește să se implice și de către un apărător care, pe lângă atitudinea opozantă față de agresiune, se implică și apără subiectul vătămat. Din inegalitatea susținătorilor ambelor părți ale bullying-ului, se poate deduce ușor

faptul că „trofeul” care decide orientarea celorlalți către una din tabere este influența și dominanța asupra persoanei hărțuite pe care o obține agresiunea. În concluzie, mobilul real al bullying-ului este ascendentul pe care agresorul îl dobândește prin hărțuirea victimei.

În ultimii ani, odată cu evoluția mijloacelor de comunicare, bullying-ul a devenit un fenomen care atentează la intimitatea victimelor grație facilităților oferite de internet și dispozitivele electronice care folosesc o tehnologie avansată. Din această cauză, intervenția specialiștilor este dificilă și, de multe ori, tardivă. Dan Olweus sugerează stabilirea unui set de principii clare și nonagresive pentru a reglementa relațiile interpersonale în spațiul școlar, vizând construcția unui mediu social caracterizat prin:

- căldură și pozitivism din partea adulților
- limite clare și sancțiuni pentru agresiuni
- consecvență în aplicarea sancțiunilor non-fizice și non-violente
- adulții - modele pozitive de autoritate.

Aceste trăsături reglementează climatul școlar atât la nivel afectiv cât și cognitiv și volitiv. În fapt, își propune să creeze baza dezvoltării unor atitudini prosociale, cu rol profilactic.

Intervenția în cazul situațiilor de bullying trebuie să urmărească câteva etape care se subscriu principiilor de mai sus:

1. stabilirea unui climat sigur, cald de comunicare, prin calmarea subiecților - scăderea nivelului de cortizol din sânge, după un conflict sau o situație iritantă, asigură echilibrarea hormonală și restabilirea stării de relaxare afectivă ce permite desfășurarea unui demers rațional în condiții optime, evitând distorsiunile afective sau cognitive;

2. analiza contextului bullying-ului, identificând elementele care sunt utilizate de către agresor ca instrument în hărțuire - acestea pot fi ușor distinse prin caracterul repetitiv - precum și a indicatorilor care creează impresia succesului bullying-ului și care întăresc continuarea acțiunii - aceștia pot fi identificați urmărind tendințele de retragere socială sau autoizolare și reacțiile defensive ale victimei. Trebuie menționat faptul că, deși la inițierea acțiunii de bullying, victima

are tendința de a se apăra, pe măsură ce hărțuirea devine asiduă, aceasta renunță la comportamentul defensiv și începe să se retragă, sperând că astfel va stopa chinul. Iar observarea acestor tendințe oferă indici clari asupra gravității și a stadiului de avansare a fenomenului.

3. Identificarea actorilor sociali ai cercului bullying-ului, pe baza discuțiilor, a percepțiilor victimei, pe de o parte, și a observației directe sau indirecte.

4. Identificarea gradului de conștientizare a fenomenului de bullying de către grupul-clasă și, în același timp, a atitudinii generale de implicare/nonimplicare.

După ce se analizează toate datele obținute prin discuții cu victima, cu profesorii clasei, prin observarea directă și indirectă a cercului bullying-ului și a grupului-clasă, prin activități frontale la clasă, prin care se identifică cât de multe și care sunt pârgurile pe care le utilizează agresorul pentru a-și umili subiectul. Aici este esențială notarea tuturor modalităților la care apelează „bully”-ul în timpul orelor pentru a-și minimaliza victima: jignirile, glumele ironice, aroganța, tendința de etichetare, învinuirea nejustă, modalitățile de antrenare a întregului grup-clasă în acțiunea de hărțuire. Este important să fie menționat faptul că existența unei relații direct proporționale între numărul modalităților de hărțuire și a contextelor sociale prin care agresorul vizează să atragă cât mai multe persoane în cercul său, denotă atât o susținere a bully-ului în grup, cât și o tendință de apărare sau retragere a victimei. Observația este susținută de principiul al treilea al fizicii newtoniene, al acțiunii și reacțiunii, care se aplică cu pertinentță științifică și în domeniul social: „dacă un corp acționează asupra altui corp cu o forță (numită forță de acțiune), cel de-al doilea corp acționează și el asupra primului cu o forță (numită forță de reacțiune) de aceeași mărime și de aceeași direcție, dar de sens contrar”. Aplicând afirmația la contextul bullying-ului, se înțelege mai clar de ce orice formă de apărare sau retragere socială a victimei percepută ca succes determină creșterea intensității comportamentului agresorului.

Cunoscând toate aceste date esențiale, se pot identifica câteva modalități de intervenție la nivelul grupului-clasă, în prima fază. Se remarcă faptul că bullying-ul este susținut de acel tip de energie instinctuală care poate fi investită în contexte nonagresive prin „catharsis” controlat. Filozoful grec Aristotel a introdus termenul „catharsis”, desemnând „curățire”, „eliberare” și l-a gândit ca o formă de descătușare a frustrărilor, a urii acumulate. În concepția gânditorului antic, această metodă era echivalentă cu eficiența unui tratament psihiatric, reușind să consume emoțiile disfuncționale. Sigmund Freud recunoaște valoarea terapeutică a ideii și o folosește cu succes în tratarea nevrozelor.

Cum se poate realiza acest catharsis la nivelul clasei de elevi? Considerând faptul că scopul esențial este de a descătușa energia reziduală a copiilor, se pot organiza:

- întreceri și campionate sportive
- ore de modelaj în plastilină, de pictură murală (își pot exprima gândurile prin desene, mesaje pe un colț de perete în clasă sau în altă zonă permisă)
- crearea unui „colț al vorbitorului” în care fiecare își poate exprima necritic gândurile, frustrările (analog cu „Speakers’ Corner” din Hyde Park-Londra)
- crearea unei cutii a „gândurilor libere” în care fiecare copil își poate scrie pe un bilet ceea ce-l doare, ceea ce vrea să schimbe (cu condiția ca această cutie să fie păstrată în condiții de siguranță și confidențialitate)
- intercalarea exercițiilor fizice între secvențele lecțiilor la clasă
- utilizarea principiilor „învățării spațiate” care susține introducerea unor jocuri motrice sau de antrenare a gândirii la intervale de timp în cadrul orelor
- introducerea unor exerciții de euritmie în cadrul orelor.

Este importantă această etapă în abordarea fenomenului de bullying întrucât, considerând personalitatea agresorului care depinde de participarea celorlalți la conflict și de confirmarea primită, există tendința acestuia de a folosi exact această energie reziduală a colegilor spre a o îndrepta asupra victimei - cum se întâmplă în multe cazuri. Filozoful politic italian Niccolo

Machiavelli descrie indirect acest comportament ca fiind una dintre tehnicile cele mai eficiente de manipulare politică ce re canalizează agresivitatea către „un dușman comun”. Pornind de la necesitatea ca o schimbare să înceapă de la caracteristicile subiectului, se poate utiliza această capacitate manipulativă a agresorului prin desemnarea unor sarcini de leader în cadrul unor activități sau cercuri, urmărind astfel creșterea consumului de energie cât și testarea poziției de dominare în contexte prosociale.

Un exemplu de bună practică în aplicarea sugestiilor prezentate este programul cu titlul „Ai puterea să oprești bullying-ul” care a fost derulat în anul școlar 2014-2015, la Școala Gimnazială Prejmer-Brașov, unde managerul a desfășurat un modul de formare cu cadrele didactice pe această temă, în colaborare cu un psiholog clinician. După etapa de implementare a noțiunilor teoretice și de deprindere a tehnicilor de abordare a fenomenului, fiecare profesor a creat activități cu grupul-clasă, prin care s-au urmărit: conștientizarea bullying-ului, identificarea caracteristicilor de personalitate a „actorilor”, înțelegerea consecințelor în plan psihic și au învățat câteva modalități de coping. Elevii au fost receptivi și au înțeles mesajul esențial al programului, exprimându-și opiniile în manieră artistico-plastică, prin picturi și proiecte în echipă. Acestea vor fi prezentate în finalul articolului.

Abordarea victimei este etapa cea mai importantă în intervenție, deoarece comportamentele-răspuns ale acesteia pot stimula acțiunea agresorului. În primul rând, se vor identifica ideile prevalente care-i orientează psihismul spre izolare și scăderea stimei de sine, se va recunoaște momentul cronologic care a inițiat bullying-ul - dacă este posibil. De altfel, este esențial ca victima să-și portretizeze agresorul, să-i afle punctele tari, aspectele pe care dorește să le preia în structura sa de personalitate - este important să stimulăm victima în demersul de a observa părțile pozitive ale agresorului, în scopul diminuării emoțiilor disfuncționale generate de conflictul repetitiv. Aceleași exerciții se aplică în planul autocunoașterii, evidențiindu-se calitățile care sunt definitorii și pot fi dezvoltate. Scopul discuțiilor trebuie să fie creșterea stimei de sine. Un element central în abordarea victimei este

deprinderea tehnicii de detașare în contexte de bullying. Teoreticianul rus al teatrului Konstantin Stanislavski propune o metodă eficientă de deplasare a centrului atenției de la lumea exterioară către un stimul din mediul proximal subiectului, în scopul detașării de realitatea obiectivă și orientare spre realitatea subiectivă, construită prin rolul propus de dramă. Metoda este utilizată de actori în cadrul procesului de identificare cu personajul și de desprindere de public, aceasta putând fi utilizată cu succes de către victima care își creează un cerc imaginar în jurul său, o zonă de securitate personală în care își dezvoltă sentimentul de siguranță și confort pe care îl poate interpune între el și agresor. Tehnica este un exercițiu de meditație prin care se învață o modalitate nonagresivă de coping în situațiile de bullying. Cu siguranță că metoda suscită curiozitate față de reacția agresorului la atitudinea de detașare a subiectului. Din păcate, nu există modele de comportament care să poată clasifica anumite tipuri standard de răspuns, însă este cert faptul că tehnica are un impact pozitiv asupra modului de autoapărare a victimei și conferă un sentiment de siguranță care întărește atât stima de sine cât și motivația de a se implica în viața socială a grupului-clasă. Aceeași opinie este prezentată în cartea lui Dan Olweus, care consideră ca cel mai eficient mod de intervenție în cazurile de bullying este întărirea stimei de sine a victimei, din cauza dificultății în accesarea și schimbarea personalității agresorului, fiind bine cunoscut faptul că un conflict se stinge în momentul în care finalitatea nu este atinsă.

Așadar, abordarea pozitivă, nonagresivă a bullying-ului, cultivarea atitudinilor prosociale, a cunoașterii de sine și a respectului reciproc sunt valori și, în același timp, principii de bază care sunt promovate prin modele adecvate de dascăli, prin atitudini nonviolente în situații de conflict, prin emoții pozitive și care pot construi un mediu școlar optim.

„...L-am invitat să se așeze pe scaun, apoi, observându-i stînghereala, i-am propus să-i spun o poveste scurtă « Am doi lupi: unul alb și unul negru. Lupul alb este bun, blînd și inofensiv. El trăiește în armonie cu tot ceea ce se găsește în jurul lui și nu se simte atacat atunci când nimeni n-a avut această intenție. Lupul bun luptă doar

dacă e corect să o facă și când trebuie, pentru a se proteja pe el sau pentru a-și apăra familia. Lupul negru este foarte diferit. El este agitat, mânios, nemulțumit, invidios și temător. Se luptă cu toată lumea, tot timpul, fără niciun motiv. Nu poate gândi limpede, pentru că mânia și ura îl copleșesc. Care dintre cei doi lupi va câștiga bătălia?». În timp ce povesteam, ochii copilului s-au dezlipit de punctul fix din covor și m-au privit cu interes. Când am terminat de vorbit, pupilele lui străluceau de curiozitate. „Cel alb?”, mă întrebă cu timiditate. I-am zâmbit larg „Poate...

Cel pe care-l hrănești.”. Un surâs i-a încolțit pe buze. Clopoțelul s-a auzit frenetic. S-a ridicat, a stat puțin gânditor, apoi mi-a spus cu claritate „Măine vin să mă învățați să hrănesc lupul alb”. Și a ieșit. Am rămas uitându-mă reflexiv la ușa care s-a închis. Poate că nu este atât de greu să ajungi în sufletul unui copil chinat de temeri, dacă știi să-l faci să devină propriul stăpân, responsabil de propria schimbare... Trebuie doar să încerci să... hrănești lupul alb din tine și să-i înveți și pe ceilalți să-l vadă și să-l facă să trăiască...”

BIBLIOGRAFIE

1. Allport, G. (1991) „Structura și dezvoltarea personalității”. București: Editura Științifică și Enciclopedică
2. Damasio, A. (2004) „Eroarea lui Descartes”. București: Humanitas
3. Machiavelli, N. (2013) „Principele. Leul și vulpea.” București: Editura Antet
4. Olweus, D. (1993) „Bullying at school”. Oxford: Blackwell Publishing

VIOLENCE AND BULLYING IN SCHOOLS ARAB FROM ISRAEL. QUESTIONNAIRE METHOD IN THE EMPIRICAL RESEARCH

BULLYING-UL ȘI VIOLENȚA ÎN ȘCOLILE ARABE DIN ISRAEL. METODA CHEȘTIONARULUI ÎN CERCETĂRILE EMPIRICE

Drd. Monir Nasser SAED
Israel

Rezumat

Violența și fenomenul care se exprimă fenomenologic printr-o componentă specifică numită Bullying, desemnează stări comportamentale care iau forma unor agresiuni fizice și psihice, efect al unor stări mentale și de comportament cu abatere de la normalitatea socială și care poartă/ exprimă evidența unor elemente cu caracter intenționat.

Studiul nostru, pe de o parte reflectă stările psihologice trăite de subiecții implicați, care este impactul asupra actorilor școlari, în orice școală s-ar produce, definind astfel tipuri de probleme cu caracter intern, dar și extern școlii. Cel mai adesea acestea au și o încărcătură cu tentă publică, căreia se impune a-i acorda o atenție specială, atât din partea întregii comunități, cât și din partea administrației școlare, a părinților, consilierilor, instituțiilor de protecție sau de apărare a drepturilor copiilor și/sau cetățenilor la nivelul unei comunități. Studiul își propune să investigheze formele de manifestare a fenomenologiei violenței în mediile educaționale din Școlile din Israel, înțelegerea diversității formelor explicite sau implicite de manifestare, gradualitatea intensității și a frecvenței, contextul și variabilitatea factorilor de risc. De aici, interesul major pentru promovarea unor sarcini educaționale specifice prezente la nivelul apariției violenței în grupurile sau în colectivitățile de elevi prezenți în Școlile din Israel, stat cunoscut în Europa, lumea arabă și multe țări din lume cu un anume specific geopolitic.

Pe fond, importanța investigației metodologice propuse de noi are o explicită vocație educațională transformativă, vizează mai ales latura aplicativ instrumentală – chestionarul, necesară cunoașterii specificului violenței și nevoia de a putea interveni în cunoștință de cauză, prin modele de prevenție încă de timpuriu.

Rolul studiului nostru este și acela de a semnală că, în violența școlară, se pot întâlni și stări care intră în categoria traumelor, cu efecte imediate sau pe termen lung, generatoare de victime, cu expunere la riscuri evidente, la apariția de tulburării socio-emoționale greu de abordat, de tratat, de recuperat.

Modelele la care se raportează studiul de față sunt reprezentate de cele trei chestionare pe care le-am adresat subiecților participanți la investigația noastră: elevii, pe de o parte, cadre didactice și directori de școală, pe de alta, ale căror răspunsuri vor fi de natură, prin corelări utile și cu atitudinea părinților, să genereze reflecții adânci și analize adecvate propriilor opinii și comportamente, uneori agresive, chiar violente, creând astfel temeiuri pentru posibile intervenții educaționale eficiente.

Cuvinte cheie: violență, chestionar evaluativ, normă și regulă socială, risc

I. Questionnaires for Teachers /QT

	never	1-2 times	3-4 times	4-5 times	6 or more
1.Students beat each other or took part in a quarrel					
2. Students drunk alcohol beverage(beer or wine)					
3.Students broke , made damage to school property or wrote graffito on the walls					
4.Students stole from other students or teachers.					
5.Students used drugs at school					
6.Students threated others and behave in aggressive way					
7.Students brought real pistol to school					
8.Students brought other weapons like knives and sticks					
9.Boys harassed girls sexually (touching, un accepted offers and glancing)					
10. Dangerous gangs' activities (violent boys who harass and harm other students.					
11. Teachers or other staff members who harassed girls sexually.					
12.Teachers or other staff members who derogated humiliated or called names for students					
13. Strangers(adults or juveniles)entered your school during learning day, harassed , threatened or beat students or teachers					
14.Teachers or other staff members hurt students (slapping or shoving)					
15.Student/students cyberbullied other students					
16.You saw students with real pistol					
17. you saw students with Knives					
18. Students bullied by electronic devices					

Dear teacher,

This questionnaire intends to chick what you know about different topics and issues connected to your school life. There is no correct or incorrect answers, only indicate what you knew, and what you saw in your school?

Please answer these questions seriously in order to help us gather precise data about violence issues at your school.

We assure you full anonymity, so please do not write your name.

You have only to encircle the correct answer.

I. To what extent the following things happened at your school in the last month.

II. In this section, we ask you about the school staff behavior in violence events.

It is important to us to know how you personally see your school colleague's behavior in violent incidents.

Last month at school	Happened to you		The person who done it		
	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff grasped and pushed a student intentionally	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff kicked or punched student	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff slapped or pinched a student	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff mocked, belittled or humiliated student	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff said sexual comments to student	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff tried to pick on a student sexually	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff cursed students	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other
Some body of the school's staff touched or tried to touch a student in a sexual manner	1. Yes	2.No	1.Teacher	2.Principal	3.other

For the following statements, write: 1. Did it happened last month? 2. If yes, who done it?

III. Your opinion about how your school staff deal with violent incidents in your school?

In General	Don't agree totally	Don't agree	Moderatly agree	agree	Very agree
1. Every time there is an emergency situation or serious problem always there is a teacher who are ready to help.	1	2	3	4	5
2.The teachers respect students	1	2	3	4	5
3. Students can rely on teachers at your school	1	2	3	4	5
4. There are close and good relationships between teachers and their students	1	2	3	4	5
5. The teachers at my school care for students	1	2	3	4	5
6.Whenever a student has a problem, he/she feels comfortable to talk about it with teachers	1	2	3	4	5
7.when students violate the school rules, the principal and the teacher treat it firmly and fairly	1	2	3	4	5
8.The teachers at my school are fair with their students	1	2	3	4	5
9. In my school it is worthy to behave according to the rules	1	2	3	4	5
10.The rules at my school are fair	1	2	3	4	5
11.The teaches at my school succeed to deal with problem makers	1	2	3	4	5
12.Whenever a student complain about somebody that hurt him/her, he/she gets help from teachers	1	2	3	4	5
13.At my school there are known rules against violence	1	2	3	4	5
14.At my school there are known rules against sexual harassment	1	2	3	4	5

15. Whenever students harass other students or girls sexually, the teachers stop them	1	2	3	4	5
16. At my school teachers afraid of violent students	1	2	3	4	5
17. At my school students take part in decision-making about school set of rules	1	2	3	4	5
18. The students take part in decisions dealing with violence	1	2	3	4	5
19. The staff at our school endeavor to involve students in decisions about serious issues	1.	2	3	4	5
20. At my school the leading staff belittle students representatives	1	2	3	4	5
21. I feel that students are safe and protected at my school	1	2	3	4	5
22. The relationship of the students' parents with my school are good	1	2	3	4	5
23. Every time a student absent , the class tutor phone to ask about him/her	1	2	3	4	5
24. The students at enjoy most of the studied materials.	1	2	3	4	5
25. Most of the teachers, at my school ,teach in an attractive and enjoyable way	1	2	3	4	5

- IV. 1. Sex: a. Male b. Female
 2. Years in the education: a. 1-3 years b. 4-10 years c. more than 10 years
 3. Qualifications: a. Have B.A b. Bed c. M.A d. Med c. Doctor

Thank you for your cooperation

II. A Questionnaire for Principal/QP

Dear principal

I as a doctorate candidate aske your honor to answer the following questions seriously in order to help me gather full and precise data about the violence problem in the Arabs' secondary schools in Israel. Your generous cooperation could help me to find and suggest solutions and programs to restrict the violence levels in our society.

I assure you full anonymity and nobody could identify you or your school.

Please encircle the right answer.

- How you assess the violence in Israeli secondary schools?
 - No violence problem
 - little problem
 - Problem
 - big problem
 - very big problem
- How you assess the violence in the Arabs' secondary schools?
 - No violence
 - Little problem
 - Problem
 - Big problem
 - Very big problem
- How you assess the violence at your school?
 - No violence
 - Little problem
 - Problem
 - Big problem
 - Very big problem
- How many physical violence's incidents occurred at your school last month?
 - No one
 - 1-3
 - 4-6
 - 6-8
 - 8 and more
- Are there clear and known rules against violence at your school?
 - No if no please pass to question no.
 - Yes if yes
- Are these rules implemented consistently and in a fair and equal way?
 - There are rules bur not implemented
 - Little implemented
 - Implemented

- d. implemented consistently
 - e. implemented consistently and fairly.
7. Are all violence incidents come to you?
- a. No b. yes c. only physical violence d. only serious physical violence
 - e. only serious physical violence(with injuries)
8. who deal with the violence incidents at your school?
- a. Every teacher b. only class tutors c. Only discipline coordinator d. Class tutor and counsellor
 - e. Discipline committee
9. What do you do ,when you know, or brought to you a verbal violence incident
- a. Ignore b. Deliver to class tutor c. solve it and announce the class tutor
 - d. solve it in the presence of the class tutor e Deliver to the counselor
- 10.What do you do when you confront serious physical violence incident?
- a. Ignore b. Deliver to discipline coordinator c. Deliver to the counselor
 - d. convene dicipline committee e. Call the police .
11. Is there cyber bullying at your school?
- a. No b. Yes if yes
12. How many cyber bullying occurred at your school last mont?
- a. one b. 2- 4 c. 5- 6 d. 7-9 e. 10 and more
13. Do you want to add or talk about some thing I did not aske for?.....
- 1. Sex: a. male b. Female
 - 2. Years in education: a. 1-3 b. 3-7 c.8-10 d. 10- 15 e. more than 15 years ——
 - a. The student gender and age : 1. Boy 2.Girl / 16 years 17 years 18 year
 - b. In your class, there are: 1. Only boys 2. Only girls 3. Boys and girls
 - c. Family details:
 - 1. We live with our: a. two parents b. our Mother c. our father d. grand father
 - e. grand mother
 - 2. My father finished: a. elementary school b. secondary school c. university
 - d.——years
 - 3. My mother finished: a. elementary school b. secondary school c. university
 - d.———years
 - 4. My father works as a. Unemployed b. Clerk c. Teacher d. Businessperson
 - e. other ——
 - 5. My mother works as: a. Housewife b. Clerk c. Teacher d. businesswoman
 - e. Other.
 - 6. The relationships between my parents are: a. Very good b. Good c. Not bad
 - d. Bad e. Very bad
 - 7. My relation with my father are: a. Very good b. Good c. Not bad d. Bad
 - c. Very bad
 - 8. My relation with my mother are: a. Very good b. Good c. Not bad d. Bad
 - e. Very bad
 - 9. I define our socioeconomic status as a. very high b. High c. Middle d. Low
 - e. Very low

For official use, do not write on it.

Class 11th

Cod of School A 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

Code of School B 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

Code of School C 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

Thank you for your Kind cooperation

III. Questionnaire for students/QS-11

Grade 11th

Dear Students,

This is a questionnaire aims to study and understand what students think about different topics and issues connected to school life.

There is no correct and incorrect answers. We interested only of what you think, and what is your opinion about violence issues.

Please read every question carefully and answer them seriously in order to help us understand what you think about every issue.

You have to encircle the correct answer.

We assure you full anonymity, so please do not write your name.

Thanks for your cooperation

I. To what extent the following things happened at your school in the last month?

Items	never	1-2 times	3-4 times	4-5 times	6 or more
1. Students beat each other or took part in a quarrel					
2. Students drunk alcohol beverage(beer or wine)					
3. Students broke , made damage to school property or wrote graffito on the walls					
4. Students stole from other students or teachers					
5. Students used drugs at school					
6.Students threatened others and behave in aggressive way					
7. Students brought real pistol to school and you saw it					
8. Students brought knives and sticks and you saw them					
9. Boys harassed girls sexually (touching, un accepted offers and glancing)					
10. Dangerous gangs' activities (violent boys who harassed and harmed other students.					
11. Student/students cyberbullied other students during school day					
12.The cyberbullying was done by cellular phone at school					
13. The cyberbullying was done by internet at school					

II. Student's victimization at school: Here we ask you about other student's behavior against you, means things that happened to you personally.

Last month, at your school, did any of the following happened to you?	Never	1-2 times	3 or more times	Type of violence
1. Other student grasped and shoved you intentionally				Moderate physical hurt
2. You got a kick or punch from other student				Moderate physical hurt
3. You hit others or others hit you (real quarrel)				Moderate physical hurt
4. Students stole your personal things or equipment belonging to you				Vandalism
5. Other students broke or damaged intentionally things belong to you				Vandalism
6. Other student cut you intentionally by a knife or other sharp tool				Sever physical hurt
7. Other student hurt you by stone or stick				Sever physical hurt
8. Other student black mailed you by threatening (money, food)				Sever physical hurt
10. You was involved in fighting or quarrel and as a result you was treated by a nurse or physician				Sever physical hurt
11. Other student threatened you by the way they looked at you				Threats
12. Other student threatened you by a pistol, and you saw the pistol				Threats
13. Other student threatened to hurt you				Threats
14. Other student threatened you by a knife and you saw the knife				Threats
15. Students' gang threatened , picked and pressed you				Threats
16. Students threatened you on your way to or back from school				Threats
17. Other student cursed you				Sensitive verbal hurt
18. Other student made fun of you				Sensitive verbal hurt
19. You suffered a social ban by students' group (they refused to talk or play with you)				Sensitive verbal hurt
20. You was involved in a quarrel of familial/ religious background				
21. Other student/students cyberbullied you last month				
22. Other student harassed you sexually				

happened to you?

III. When answering these questions, think how you personally feel at your school in general (School climate)

Your opinion	Do not agree totally	Don't agree	Agree moderately	Agree	Very agree
1. Every time there is an emergency or serious problem, always there somebody to help	1	2	3	4	5
2. My teachers respect me					
3. We can rely on our teacher at my school					
4. I have good and close relation with my teachers					
5. whenever I am in a trouble, I feel comfortable to talk about it with my teachers					
6. When students violate the school rules The principal and teachers treat it firmly.					
7. My teachers are fair					
8. In my school it is worthy to behave according to the rules					
9. The rules at my school are fair					
10. Our teachers succeed to deal with problems' makers					
11. At my school there are clear rules against violence					
12. Whenever students harass others or girls sexually ,the teacher stop them					
13. At my school teachers afraid of violent students					
14. At my school students are involved in school decision making					
15. At my school the school's staff humiliate students					
16. I feel very safe at my school					
17. The relationships of my parent and my school are good					
18. Every time I am absent, my tutor telephones and asks about me					
19. I enjoy most of the studied materials					
20. Most of our teachers teach us in an attractive way					

IV. General date

- a. The student gender and age: 1. Boy 2. Girl / 16 years 17 years 18 year
- b. In your class, there are: 1. Only boys 2. Only girls 3. Boys and girls
- c. Family details:
 1. We are brothers until age 18.
 2. We live with our: a. two parents b. our Mother c. our father d. grand father e. grand mother
 3. My father finished: a. elementary school b. secondary school c. university d. _____years.
 4. My mother finished: a. elementary school b. secondary school c. university d. _____years.
 5. My father works as a. Unemployed b. Clerk c. Teacher d. Businessperson e. other _____
 6. My mother works as : a. Housewife b. Clerk c. Teacher d. businesswoman e. Other _____

7. The relationships between my parents are: a. Very good b. Good c. Not bad d. Bad
e. Very bad
8. My relation with my father are: a. Very good b. Good c. Not bad d. Bad c. Very bad
9. My relation with my mother are: a. Very good b. Good c. Not bad d. Bad e. Very bad
10. I define our socioeconomic status as a. very high b. High c. Middle d. Low e. Very low

For official use, do not write on it.

Class 11th

Cod of School A 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

Code of School B 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

Code of School C 1 2 3

Class : 1 2 3 4 5 6 7

BIBLIOGRAPHY

1. Benbenishty, R. & Astor, R.A (2005)., School Violence in Context: Culture, Neighborhood, Family, School and Gender. Oxford University Press
2. Iram, Y.(1997). School Violence in Israel. In T. Ohsako (Ed), Violence at Schools Global Issues and Interventions. (Rama, the Israeli National Authority for Measurement and Evaluation, May, 2015).
3. ISE, UNICEF (2006). Violenta în școală. București: Editura ALPHA MDN.
4. Nasser Saed Monir, (2015). Impact of the School Factors and Climate on Personality Development and Selfeficacy, Report I.. Doctoral School. FPSE, Univ. Bucharest.
5. Neacsu, I., Mareș, T. & Nica, M. (Eds). (2006) Children and Violence: Behavior and Responsibility. Bucharest: FICE Romania
6. Ohsako, T. (1997). Tackling School Violence Worldwide: A Comparative Perspective of Basic Issues and Challenges. In T. Oksako (Ed), Violence at Schools Global Issues and Interventions .Rama, the Israeli National Authority for Measurement and Evaluation, May, 2014.
7. Skiba, R., Boone, K., Fontanini, A., Wu, T., Strussel, A., & Peterson, R. (2000), Preventing School Violence: A Practical Guide to Comprehensive Planning. Indiana Education Policy Center.

FENOMENUL „BULLYING” LA ADOLESCENȚI

BULLYING PHENOMENA ON TEENAGERS

Ioana ȘANDRU

Psiholog dr., Colegiul Național „Mihai Viteazul” București

Motto:

„. În întuneric sunt liber să mă mișc, fără ochii lor critici asupra mea.

În umbre, pot dormi fără vise agitate și decepții.

În umbre, eu sunt acasă.”

(Brian Head, Shadows, 1994)

Abstract

The bullying phenomenon is a multidimensional problem affecting many aspects of the social life of young people in and out of the school premises. A characteristic of all youngsters and especially teenagers is an aggressive behavior. In order to eliminate the worrying impact and consequences of violence we must address the root causes that are linked to its development and perpetuation.

Key-words: *bullying, violence, agresivity, gender*

Rezumat

Fenomenul „BULLYING” pare să fie încă o problemă insuficient conștientizată în societatea românească și poate un subiect incomod. Cauzele și consecințele fenomenului bullying nu sunt noi, sunt manifestate la toate generațiile de copii și tineri. Am remarcat în cercetarea noastră o creștere rapidă a frecvenței sau un specific al violenței de la o anumită perioadă de vârstă, în funcție de gen, fenomenul bullying având mod de manifestare specifică, cu repercursiuni la vârsta adultă.

Cuvinte cheie: *bullying, violență, agresivitate, gender*

Dacă **violența** este definită ca un rău fizic sau mental, cazurile fiind în descreștere, **bullying-ul** este considerat o *formă de violență* fizică și psihologică, conduită intenționată care vizează producerea unor prejudicii (rănire, distrugere, daune) unor persoane (inclusiv propriei persoane), cu diferite cauze care determină noi forme de violență; cazurile de bullying sunt în creștere, solicită specifice tipuri de strategii de prevenție. Studiile arată că jumătate din copii sunt agresați, victimele fenomenului bullying în ultimul lor an de școală și cel puțin *10% sunt victime constante ale violenței în școală.* (American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 2008)

Violența se raportează la cazuri ce sunt împotriva legii, depășind granița legalității, în timp

ce fenomenul **bullying** rămâne în aria legii. Violența este considerată un comportament neacceptat, bullying-ul este forma acceptată ca o parte a vieții normale. La tineri, violența și bullying-ul sunt ceva obișnuit. Violența este corelată cu folosirea armelor, consumul de droguri, raportată la categorii de tineri din zone defavorizate, cu risc de abandon școlar, cu rezultate școlare slabe. Bullying-ul este forma de violență cu nivel scăzut în școli, însă cea mai răspândită de formă de violență în zilele noastre.

Unii specialiști (Olewus, 1991) consideră *bullying-ul* comportamentul sau atitudinea de „intimidare” în mod repetat și intenționat, ca modalitate de a câștiga puterea asupra altei persoane. Dacă în mod obișnuit experiențele de

bullying erau văzute inițial ca fiind forme disfuncționale de joc între copii, astăzi bullying-ul se identifică cu precizie prin următoarele aspecte:

- Este un comportament abuziv care de regulă conduce la comportamente violente pronunțate

și persistente, care se mențin pe termen lung

- Experimentarea victimizării pe termen lung cauzează elevului agresat disconfort, frică, și suferință
- Există un dezechilibru în raportul de forță dintre agresor-victimă.

Tabelul 1. Tipuri de bullying

Bullying – feluri de exprimare	Exemple
• Verbale (cea mai comună formă)	• <i>tachinare, glumițe, ignorare/izolare, bârfă, amenințări</i>
• Emoțională, non-verbală	• <i>Intimidare folosind gesturile sau excludere socială</i>
• Fizice	• <i>a bloca calea cuiva, a-l înghesuia împinge, a lovi cu piciorul, a pune piedică</i>
• Sexuale	• <i>hărțuire, atingere, bătaie, fotografii compromițătoare, email-uri,</i> • <i>graffiti, avansuri sexuale</i>
• Deposedare de lucruri	• <i>a ascunde lucrurile, furt, incendierea, deposedare de fonduri, vandalism, distrugere</i>
• Electronice (Cyber bullying)	• <i>mesaje insultătoare (la telefon, computer, prin e-mail)</i>

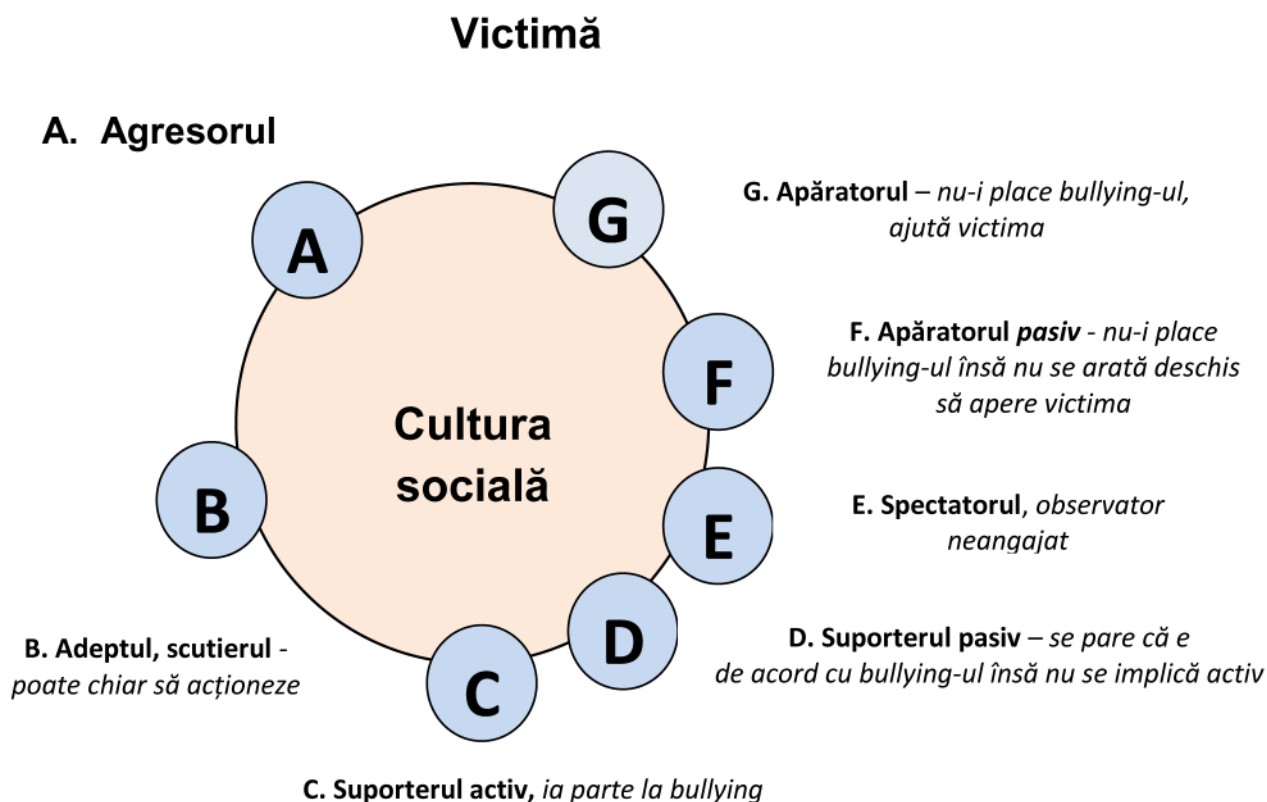

Fig.2. Ciclul agresiei de tip bullying

Bullying-ul se centrează mai mult spre indivizi, care pot fi băieți sau fete, spre cei care au mare nevoie de putere, de control. Victimele sunt cei care nu știu să facă față agresiei, suferind

adesea de depresie și stimă de sine scăzută. Fenomenul bullying are nevoie de strategii de intervenție specifice, de politica de tip „Toleranța zero”. În acest proces, agresorii și victimele se

pot angaja în alte manifestări din ce în ce mai violente. Atât în actele violente, cât și în situații de bullying, elevii - victime se tem și refuză să mai vină la școală, suferă în urma unor pedepse fizice dure date în familiile lor.

Nevoia de putere și de dominare fac din victimă o țintă, iar agresorii vor răni fizic, social sau emoțional pe ceilalți. De cele mai multe ori, cei care hărțuiesc, au fost hărțuiți (Crothers, L.M. & Levinson, 2004) sau sunt ei înșiși hărțuiți, de colegi, de familie.

Bullying-ul afectează pe toți: pe victimele agresiunii, pe agresor și pe observatori. Aceștia din urmă, observatorii, rămân calmi, prudenți, sensibili și nesiguri, cu o slabă încredere în sine, se cred mai slabi fizic decât colegii.

Agresorul nu-și dă seama cât de agresiv este, consideră că alții sunt mai agresivi decât el, are puține abilități de rezolvarea a conflictelor, îi place să domine, are o empatie scăzută pentru ceilalți. **Victimele** actelor de violență resimt frecvent un sentiment de furie, frustrare, umilință, izolare, disperare și suferă curent de răni fizice; suferă mult mai mult de tulburări psihologice și somatice și riscă, de asemenea, de a nu mai fi interesate de școală, de a se pune în situație de eșec, de a-și pierde respectul de sine, de a fi deprimată, de a claca nervos și chiar de a se sinucide. (Kaltiala-Heino, 1999; Lawlor, 2002; O' Moore, 2003)

Dacă tinerii participă la activități de consiliere, la campanii antibullying, relațiile de comunicare se ameliorează, cele conflictuale se reduc și se creează un climat educativ optim, sănătos. Cu cât activitățile de prevenire a fenomenului bullying se adresează mai multor tineri și părți interesate, cu atât crește responsabilizarea. Pe linia acestui demers al gândirii considerăm că *șansele de a rezolva conflictele în perioada adultă sunt mai mari dacă adolescenții vor fi instruiți să facă față fenomenului bullying.*

Pentru a putea identifica fenomenele de bullying și formele sale de manifestare, precum și cauzele și soluțiile posibile de prevenție și intervenție am încercat să surprindem reprezentările diferiților actori ai comunității educative – manageri școlari, cadre didactice, elevi și ale altor factori responsabili.

În cercetarea noastră, bullying-ul a fost operaționalizat prin intermediul unui chestionar ce conține 12 itemi. Urmând linii de cercetare anterioare, am considerat utilă departajarea a două fenomene, și anume *bullying-ul prin modalități fizice* (cei 3 itemi din chestionar ce au contribuit la acesta sunt: *lovit ușor, lovit cu pumnul și împins*) și *bullying-ul prin modalități psihologice* (cei 9 itemi din această categorie sunt: *amenințat, șicanat, exclus din grup, spunerea de lucruri urâte, strigarea pe nume la modul ironic, aluzii sexuale, primirea de mesaje jignitoare pe email sau telefon, deposedare de bunuri sau bani, încercare de lovire*).

În **prima etapă** am prezentat distribuția de frecvențe a variabilelor manipulate și câțiva indici statistici de bază care caracterizează la modul general aceste variabile în eșantionul cercetării (de ex. media, valorile minime și maxime, abaterea standard). Am investigat, de asemenea, dacă distribuțiile variabilelor îndeplinesc criteriile de normalitate a datelor, în caz contrar urmând a fi folosite teste pentru date non-parametrice.

În cea de **a doua etapă** am ales *testul statistic* potrivit pentru fiecare tip de relație pe care am dorit să o investigăm, în funcție de tipul variabilelor implicate. Pentru ipoteza 1 am folosit testul diferențelor dintre mediile scorurilor de bullying ale băieților și fetelor. În cazul ipotezelor 2 și 3 am utilizat teste de corelație având de-a face cu variabile non-categoriale. Pentru ipoteza 4 am folosit modele de regresii liniare multiple pentru a detecta potențialul efect unic al variabilei "*stare afectivă*", dincolo de posibila influență a variabilelor "**gen**" și "**vârstă**".

Din totalul de 119 subiecți (41.5%) au declarat că nu au fost agresați de nici un fel la școală, ceea ce face ca prevalența bullying-ului în școli în populația prezentei cercetări să fie de 58.5%.

Studii atestă faptul că anumiți elevi sunt mai predispuși să cadă pradă bullying-ului la școală datorită stării afective pe care o afișează în clasă (de exemplu, o stare depresivă poate atrage agresiune fizică sau psihologică). După cum se observă în histogramă de mai jos, majoritatea elevilor consideră totuși că *asemenea fenomene au loc destul de rar*, în timp ce doar aproximativ 5% dintre respondenți consideră că sunt victime ale acestor acte violente în fiecare zi în școală lor.

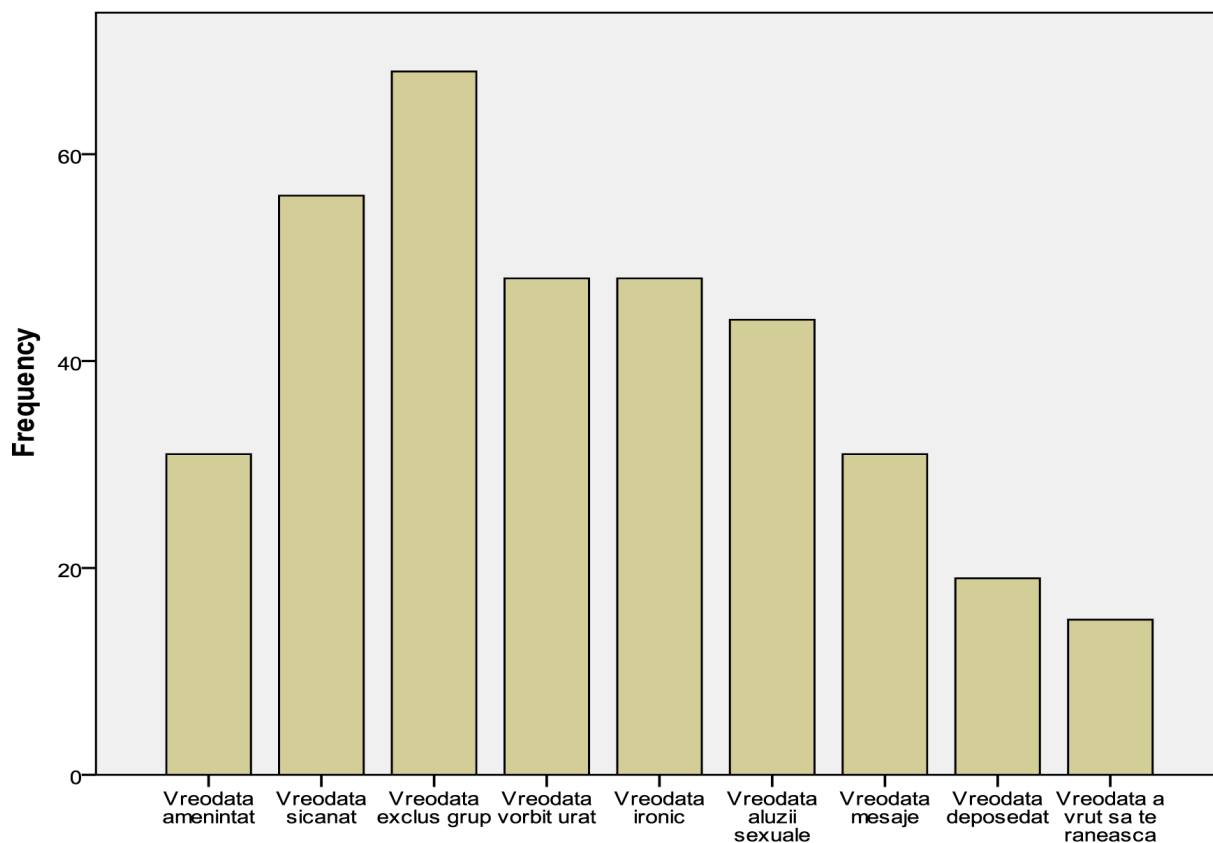

Figura 3. Distribuția de frecvențe a formelor de agresiune psihologică (N=287)

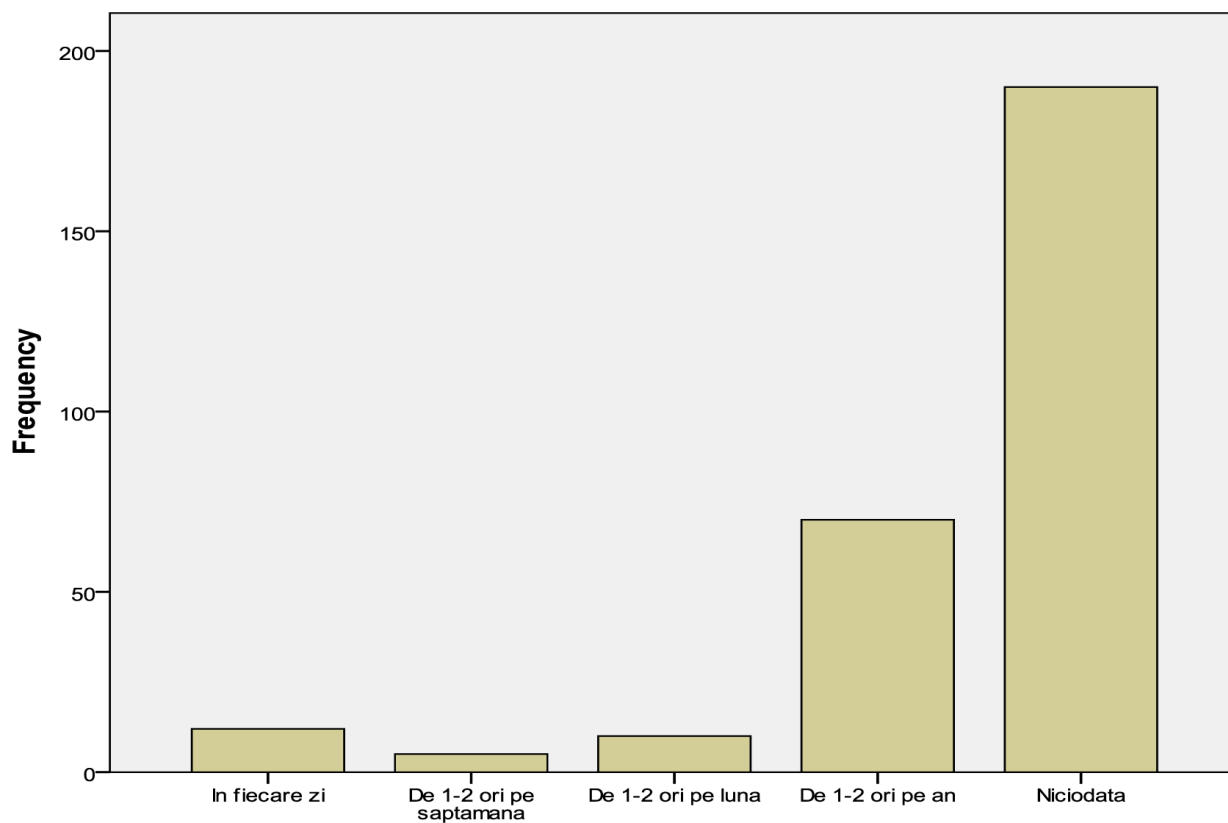

Figura 4. Frecvența agresiunilor tip bullying în școli conform raportărilor elevilor (N=287)

Diferențe dintre băieți și fete privind bullying-ul suferit la școală

Considerăm că *băieții sunt mai mult supuși bullying-ului fizic în comparație cu fetele*, dar că situația stă invers în ceea ce privește bullying-ul prin mijloace psihologice.

Tabelul de mai jos prezintă rezultatele testului Mann-Whitney pentru toate analize efectuate. Mediile prezentate în tabele nu sunt mediile efective ale scorurilor brute înregistrate la scalele chestionarului, ci sunt mediile rangurilor, fiind vorba de date non-parametrice.

Tabelul 2. Prezentare rezultate teste Mann-Whitney pentru diferențe dintre sexe în ceea ce privește cele 3 dimensiuni ale bullying-ului (N=287)

	Media rangurilor		U	p
	Băieți (N=139)	Fete (N=148)		
Bullying prin mijloace fizice	159.10	129.81	8186.5	<.001
Bullying prin mijloace psihologice	140.21	147.56	9759.5	0.42
Scor total Bullying	146.71	141.46	9910	0.58

După cum se observă, băieții din grupul acestei cercetări sunt mai predispuși să cadă victime bullying-ului fizic decât fetele, iar diferența statistică este puternic semnificativă. În ceea ce privește *bullying-ul prin mijloace psihologice și scorul total al bullying-ului nu există diferențe statistice semnificative între băieți și fete.*

Evaluarea generală a modelului (goodness-of-fit), ca și efectul unic al stării afective, deasupra potențialelor efecte ale variabilor vârstă și gen, sunt prezentate prin indicii statistici specifici regresiei liniare multiple în tabelul de mai jos.

Tabelul 3. Regresie liniară multiplă ierarhică pentru predicția bullying-ului prin modalități fizice

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.249 ^a	.062	.056	.87100	.062	9.423	2	284	.000
2	.278 ^b	.077	.067	.86560	.015	4.552	1	283	.034

Coefficients^a

Model		Coeficienți nestandardizați		Coeficient Standard	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1.214	.352		3.448	.001
	Genul copilului	.316	.104	.177	3.032	.003
	Vârsta copilului	-.058	.022	-.150	-2.581	.010
2	(Constant)	1.803	.446		4.045	.000
	Genul copilului	.316	.104	.177	3.053	.002
	Vârsta copilului	-.059	.022	-.154	-2.656	.008
	Stare afectivă în clasa de la 5 (f.bine) la 1 (f.trist)	-.134	.063	-.122	-2.134	.034

- a. Variabilă Dependentă: **Scor agresiune fizică**
 a. Predictors: (Constant), Vârsta copilului, Genul copilului
 b. Predictors: (Constant), Vârsta copilului, Genul copilului, Stare afectivă în clasa de la 5 (f.bine) la 1 (f.trist)

Din rezultatele regresiei se observă că atât **vârsta** cât și **genul** elevilor (ambele introduse în model în blocul 1) explică într-o măsură semnificativă din punct de vedere statistic variațiile în scorul la *bullying prin modalități fizice* ($RA^2=0,62$; $p<0,001$).

Analizând valorile beta din tabelul coeficienților se observă că trecerea variabilei gen de la feminin la masculin este asociată cu o valoare beta pozitivă și semnificativă statistic ($p=0,003$), ceea ce ne confirmă că **băieții sunt cei care,**

cu precădere, cad victime agresiunilor fizice. Vârsta copilului explică și ea parte din variația scorului la bullying fizic ($\beta=-0,15$; $p=0,01$), valoarea negativă a coeficientului confirmând faptul că **vârsta mai mică se asociază cu creșterea bullying-ului fizic la respectivii elevi victime.**

Rezultatele statistice asociate blocului 2 (în care am introdus doar variabila stare afectivă) arată că *starea afectivă contribuie cu un efect semnificativ statistic și dincolo de efectele genului și vârstei, la variații în scorul bullying-ului fizic* (RA^2 change = 0,015; $p=0,034$). Evaluarea generală a modelului (goodness-of-fit), ca și efectul unic al *stării afective*, deasupra potențialelor efecte ale variabilor *vârsta* și *gen*, sunt prezentate prin indicii statistici specifici regresiei liniare multiple în tabelul de mai jos.

Tabelul 4. Regresie liniară multiplă ierarhică pentru predicția bullying-ului scor total

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.099 ^a	.010	.003	2.60969	.010	1.394	2	284	.250
2	.291 ^b	.085	.075	2.51332	.075	23.995	1	283	.000

- a. Predictors: (Constant), Vârsta copilului, Genul copilului
 b. Predictors: (Constant), Vârsta copilului, Genul copilului, Stare afectivă în clasa de la 5 (f.bine) la 1 (f.trist)

Coefficients^a

Model		Coeficienți nestandardizați		Coeficient Standard	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	2.275	1.055		2.157	.032
	Child's gender	.433	.312	.083	1.385	.167
	Vârsta copilului	-.047	.067	-.042	-.698	.486
2	(Constant)	6.139	1.294		4.743	.000
	Child's gender	.434	.301	.083	1.443	.150
	Vârsta copilului	-.055	.064	-.050	-.860	.391
	Stare afectivă în clasa de la 5 (f.bine) la 1 (f.trist)	-.878	.182	-.274	-4.817	.000

- a. Dependent Variable: **Scor total agresiune**

Din rezultatele regresiei se observă că atât vârsta cât și genul elevilor (ambele introduse în model în blocul 1) nu explică într-o măsură

semnificativă din punct de vedere statistic variațiile în scorul total la bullying ($R^2=0,01$; p ns.). Rezultatele statistice asociate blocului 2 (în

care am introdus doar variabila *stare afectivă*) arată că *starea afectivă contribuie cu un efect semnificativ statistic și dincolo de efectele genului și vârstei*, la variații în scorul total al bullying-ului (RA^2 change = 0,075; $p < 0,001$). Valoarea negativă a coeficientului *beta* asociată stării afective confirmă că *starea afectivă negativă se asociază puternic cu creșterea scorului total la bullying*. Pe ansamblu, modelul prezentat explică 8,5% din scorul total la bullying.

Am observat că *există diferențe între băieți și fete* în ceea ce privește statutul de victimă a bullying-ului, însă doar pentru formele sale fizice. Astfel, băieții sunt mai des supuși agresiunii fizice decât fetele (de-asemenea, *vârsta este și ea un factor semnificativ*, în sensul că băieții mai mici sunt mai mult agresați decât băieții din clase mai mari). În schimb, nu există diferențe de gen statistic semnificative în ceea ce privește bullying-ul prin modalități psihologice sau cel manifestat prin orice fel de formă, ceea ce

înseamnă că *fetele și băieții sunt supuși în egală măsură acestor tipuri de bullying*, inclusiv cyberbullying-ul, una dintre formele foarte noi de bullying apărute ca urmare a tehnologiilor de ultima generație (email sau rețele de socializare).

În urma unor regresii multiple, am observat că *cel mai important predictor al tuturor formelor de manifestare a bullying-ului este starea afectivă resimțită de către elev la școală*, în sensul că o *stare afectivă negativă se asociază cu prezența bullying-ului*.

Pentru a construi un instrument eficient de combatere a violenței în școală, trebuie făcută o analiză profundă a practicilor școlare, a acțiunilor interne, locale de prevenire și combatere a violenței școlare. Subliniem în această lucrare rolul foarte important al actorilor școlari: profesorii, manageri, părinții sau alți membri ai comunității în stoparea actelor violente.

BIBLIOGRAFIE

1. Beale, A. V. (2001). *Bullybusters. Using drama to empower students to take a stand against bullying*. Professional School Counseling, 4(4), 300-308.
2. Beldean-Galea, I. E., Jurcău, N., Țigan, Ș. (2010). Frequency of Bullying Behaviours in Secondary Schools in Cluj-Napoca. Applied Medical Informatics, Vol. 27, No. 4/2010.
3. Benbenishty, R., Astor, R. A. (2008). *School violence in an international context: A call for global collaboration in research and prevention*. Presented at the IV World Conference: Violence at school: Violence in context? Lisbon, Portugal.
4. Beran, T., Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265–277.
5. Besley, B. (2005). *Cyberbullying: An emerging threat to the always on generation*. <http://www.cyberbullying.ca>.
6. Cowie, H. (2000). *Bystanding or standing by: gender issues in coping with bullying*, *Aggressive Behaviour*. 26, 85-97.
7. Institutul de Științe ale Educației. (2010). *Ghidul privind prevenirea și combaterea violenței în școală*. UNICEF în România (www.training.ise.ro)
8. National Strategy on Community Safety and Crime Prevention (Government of Canada) (2004). *Fact sheet on bullying*. www.prevention.gc.ca
9. Neamțu, C. (2003). *Devianța școlară. Ghid de intervenție în cazul problemelor de comportament ale elevilor*. Iași, Editura Polirom.
10. Neculau, A., Mitrofan, N., (2003). *Manual de psihologie socială*. Iași, Ed. Polirom.
11. Vettenburg, N. (1999). *Violence in Schools: Awareness-raising, Prevention, Penalties*. Strasbourg, Council of Publishing.

SPAȚIUL CA SURSĂ DE CONFLICT

SPACE AS A SOURCE OF CONFLICT

Dr. Eugenia ENĂCHESCU
psiholog, București

Abstract

In the theory of communication, space is considered to be a form of non-verbal language, used by the persons occupying it on a temporary basis. The short/long distance between those who interact in a certain space generates rules, norms, conditions of acceptance/non-acceptance, attraction/rejection, harmony/conflict etc.

The educational environment is confronted with various situations of this kind and, as such, the educators in the system pay attention to the favorable/unfavorable effects in a space populated by schoolchildren and their teachers.

Key words: *space, living space, school space, public space, conflict.*

Termenul de *spațiu* invocă, în primul rând, o amenajare umană având o anumită destinație socială, construită funcțional, cu o arhitectură proprie și elemente de design profesionist.

În literatura de specialitate, spațiul este studiat și în componenta sa comunicațională, considerându-se că se poate constitui într-un adevărat limbaj nonverbal, prin care oamenii pot transmite, percepe, recepta, prelucra, influența mesaje cu conținuturi semnificative, într-un context sau altul.

Educația preia date și informații despre folosirea spațiului ca limbaj de comunicare și adaptează resursele acestuia la mediul în care cei mici, preadolescenți și adolescenți, parcurg copilăria atât de încărcată de evenimente de învățare și relaționare cu cei din jur, fie ei copii de aceeași vârstă (colegi de clasă) sau de vârste diferite (colegi de școală), fie adulți care le sunt în preajmă.

Spațiul are virtuți de comunicare dintre cele mai diverse, de la buna înțelegere și acceptare a celor care temporar îl ocupă până la respingeri, atacuri (verbale și gestuale) ori situații generatoare de conflict.

Nevoia de spațiu este cât se poate de firească pentru o persoană, la orice vârstă s-ar afla aceasta. Dar, ca orice mijloc de comunicare,

fenomenul cunoaște și obstacole, bariere, piedici, blocaje ș.a. care impun rezolvări imediate sau de durată, după caz, pentru ca circulația mesajelor să fie eliberată de eventuale perturbări și să revină la situația inițială, de schimb agreabil și înțelept de semne, fie ele verbale sau nonverbale, emise/receptate între semenii.

Vârstele copilăriei nu sunt protejate întrutotul și nici ferite de posibile conjuncturi defavorabile buneii conviețuirii cu cei de-o seamă sau de alte vârste. Oricând și oriunde s-ar afla, chiar și temporar, copiii se pot confrunta cu vorbe nelalocul lor, slobozite necuviincios și jignitor de cei fără de bună-creștere, cu gesturi agresive sau fapte dezavuate într-un spațiu care se vrea civilizat.

Copilăria cunoaște, vrând-nevrând, forme diverse de manifestare a stărilor de disconfort, emoțional și relațional, de la cele mai naive, inocente și nevinovate, până la certuri, amenințări, răzbunări, ce pot degenera în conflicte cu urmări mai mult sau mai puțin grave, dar, oricum, nedorite și, la nevoie, sancționabile.

Între copii, diversele forme de manifestări cu risc conflictual se pot ivi în spațiile ce le sunt destinate, astfel:

- în *spațiul de locuit*, familial, între frați sau, poate, între părinți și copiii lor, mai ales cu cei aflați în pragul adolescenței; pe terenul de joacă

din preajma locuinței, între copii care se cunosc sau nu între ei;

- în *clasă*, cu colegul de bancă sau cu alți colegi din clasă; un aparent conflict se poate instala și între un anumit elev și profesorul său, în momentele în care cei doi nu se întâlnesc pe aceleași coordonate ale învățării;
- în *școală*, cu elevii din alte clase, îndeosebi cu cei de vârste mai mari;
- în *preajma școlii*, în drumul spre și dinspre școală, între copii sau grupuri de copii, adolescenți și tineri care întrețin rivalități, pretenții de superioritate sau disponibilități la agresivitate;
- în *afara școlii*, în *spațiul public*, unde copiii întâlnesc persoane de tot felul, fiind expuși unor întâmplări și evenimente cu totul noi pentru experiențele lor de până acum.

Descrierea situațiilor de mai sus relevă importante aspecte cu semnificație educațională, privitor la anticiparea, preîntâmpinarea și protejarea celor neexperimentați îndeajuns.

1. Spațiul de locuit

Deși dominat de relații afectuoase între membrii familiei, spațiul de locuit nu este lipsit de posibile conflicte trecătoare sau persistente, rezolvabile pe loc sau ?n prelungite discuții și învinovățiri, cu sau fără efecte în armonia/dizarmonia celor ce locuiesc împreună.

Conflictele copilăriei se petrec de obicei între frați atunci când se joacă, își dispută jucăriile sau își revendică rolurile pe care și le doresc. Joaca decurge firesc sub privirile atente ale părinților (“Jucați-vă frumos!”), până la momentul în care unul dintre ei “rupe firul” printr-o vorbă ce nu convine, un gest neavenit sau printr-un moft pe care vrea să și-l impună cu orice preț. Apar supărări, nemulțumiri, refuzul de a mai continua, iar jocul se întrerupe înainte de a se sfârși în liniște și bună înțelegere. Se face apel la părinți pentru a judeca vinovățiile și nedreptatea ce i s-a făcut celui nemulțumit. În jocurile lor, copiii nu le place să piardă, să fie întrecuți ori să fie învinși, chiar dacă mesajul jocurilor de copii este de felul “Nu te supăra, frate!”. Părinții trebuie să intervină cât mai discret și împăciuitoare, deoarece, oricum, supărarea va trece, iar conflictul se va stinge de la sine și va fi uitat cât de curând.

În spațiul de locuit nu sunt puține situațiile de conflict părinte-copil (“Nu știu ce să mă mai fac cu el/ea!”). De obicei, părintele, cu abilitățile lui destul de limitate pentru a face față situației, nu deslușește, corect și la timp, ce se ascunde dincolo de tăcerile copilului, în refuzul de a comunica și de a învăța, în dezordinea din jurul lui și, în general, în conduite care îl fac de nerecunoscut. În asemenea cazuri, dacă se ivesc și nu-și găsesc rezolvarea imediată, consultarea unor consilieri specializați este cât se poate de bine-venită

În prelungirea spațiului de locuit, copiii au acces la terenurile de joacă ce le sunt destinate, unde se întâlnesc cu alți copii, cunoscuți ori necunoscuți până acum, se joacă împreună, interacționează în locurile inevitabil comune, se împrietenesc, chiar și temporar, schimbă impresii, se destind prin mișcare și bună dispoziție, ceea ce nu înseamnă că terenul de joacă nu poate fi expus unor posibile conflicte între cei ce-l folosesc. Cele mai frecvente întâmplări se ivesc atunci când copiii își rezervă un mic teritoriu care nu poate fi cedat altora, când își “împrumută” fără drept jucăriile sau diverse accesorii cu care au venit la joacă sau când cei mari pătrund fără voie și cu puterea vârstei în arealul stabilit pentru cei mici, dându-i la o parte și îngrădindu-le accesul la amenajările ce li se cuvin. Într-un astfel de spațiu, adulții însoțitori sau ocazionali sunt preocupați de evitarea riscurilor de lovire, busculadă sau chiar de accidentare. Intervin, dacă este cazul, și, uneori, se ceartă între ei, în timp ce copiii lor se împacă și uită repede incidentul.

2. Spațiul școlar

Orice copil de vârstă școlară își petrece o bună parte din timpul său în interiorul instituției de învățământ din localitatea în care trăiește sau, în cazul orașelor mari, situată în zona apropiată de locuința sa. Ca elev, el știe că aici va învăța tot felul de lucruri noi, pe care, altfel, nu le-ar putea afla, îndrumat de profesori pricepuți, special pregătiți pentru a-l învăța și educa și, mai ales, se va bucura de compania colegilor, copii ca și el, de aceeași vârstă sau de vârste apropiate. Anii de școală sunt prețioși, nu doar pentru deschiderea către tot ceea ce este interesant, folositor și atractiv în lumea ce ne

înconjoară, dar și pentru că în școală se petrec fapte, întâmplări, evenimente, ce se vor păstra în rezervorul de amintiri pentru tot restul vieții.

Cel mai stabil și de durată spațiu din incinta școlii este clasa de elevi.

2.1. Clasa de elevi

Clasa este încăperea din interiorul școlii unde se petrece fenomenul învățării, cu toate componentele directe sau indirecte în formarea și educarea celor ce o frecventează. În clasă se învață, se discută, se trăiesc emoții, se nasc sentimente și năzuințe, se conturează atitudini și se manifestă conduite de tot felul. În clasa în care se întâlnesc zilnic, elevii deprind respectul, buna purtare, prietenia, reușita și răsplata ei, dar și nereușita, dezamăgirea, disconfortul, descurajarea, sancțiunea.

Design-ul oricărei clase de elevi presupune elementele ce o definesc, și anume:

- *catedra*, ca simbol al prestanței profesorului în fața unor elevi respectuoși și dornici de a învăța;
- *rândurile de bănci*, așezate tradițional sau, mai nou, cu posibilități de "rupere" și reașezare după scopuri educaționale;
- *banca*, teritoriu individual pentru fiecare elev în parte, care dispune, astfel, de locul lui în clasa de elevi.

În relația copilului cu adultul de la catedră se interpune **nota** ca mijloc de apreciere a felului în care elevul se acomodează cu noul său statut și cu poziția dobândită în ierarhia clasei, după criteriul rezultatelor școlare. Orice elev aspiră la notele mult râvnite, la prețuirea efortului său de către cei mari și, desigur, la primirea de laude și recompense pentru ceea ce reușește în activitatea sa. Dar realitatea școlară îl pune în fața unor situații pe care nu le-a prevăzut, la care nu se aștepta și pentru care nu a fost pregătit să le întâmpine.

Subiectiv, se poate naște o stare de conflict, de obicei mocnit, nemărturisit, între elevul descumpănit de neputința lui de a ține pasul cu tot ceea ce i se pretinde și profesorul nemulțumit de ritmurile lui lipsite de progrese evidente. Efectele se fac simțite și printre elevii clasei, care

tind să accepte mai degrabă pe cei care ating reușite în învățare, decât pe cei poticniți în dificultăți, cu toate consecințele deloc plăcute pentru aceștia. Apar sursele unui conflict, tăcut sau răbufnit, între elevii distribuiți în rândurile de bănci, unde distanța/apropierea generează tot felul de situații: grupări după vecinătăți, dorința de a ocupa locurile preferate din primele bănci, rezervate, de obicei, elevilor buni, disconfort pentru cei din spatele clasei, care se pot simți îndepărtați, ignorați sau chiar izolați, determinându-i să se facă prezenți vocal sau gestual, pentru a atrage, astfel, atenția asupra lor.

O clasă animată de cei din bănci este dinamică, deși pare statică, în continuă agitație și rumoare, plină de neprevăzut.

Cei mici se părăsc pentru orice fleac, se șicanează, se tachinează pentru a provoca reacții, se deplasează fără voie printre bănci, își sustrag obiecte (rechizite, de ex.), ori pun la cale glume care stârnesc supărare, nemulțumire, turbulență.

În gimnaziu, clasa își schimbă semnificativ imaginea. Se întărește coeziunea la nivelul întregului grup, pentru a face față confruntărilor cu alte clase din interiorul școlii. Se disting mai clar microgrupurile formate pe diverse criterii de asociere și se conturează cu mai multă evidență elevii agreeți, apreciați și recunoscuți ca lideri ai grupului. Pe fondul unor tendințe firești vârstei pentru prietenie, cooperare, solidaritate, se ivesc, la fel de firec, competițiile interne, provocările micilor grupuri, întrecerile încrâncenate pentru poziția de favorit al grupului. Față de etapa anterioară a micii școlarități, acum se fac prezente "ciocnirile" cu sau fără motive de luat în seamă, între fete și băieți, declanșatoare de stări aparent conflictuale, având ca sursă emoțiile și sentimentele ce se înfiripă într-un grup de preadolescenți.

Fetele șușotesec între ele, chicotesc, comentează, își spun secrete, se confesează, iar băieții le urmăresc, le pândesc, le surprind, pentru a se face vizibili și importanți în preajma lor. Uneori, se produc altercații, de obicei trecătoare, certuri ușor teatrale, afronturi, cochetării sau farse puse misterios la cale de unii sau de alții.

În liceu, apar disputele virulente de idei, opinii și chiar concepții, în curs de formare la elevii adolescenți, afișarea unor moduri de viață acceptabile pentru unii, inacceptabile pentru alții, stabilirea de priorități în alegeri de viitor, adoptarea de atitudini față de evenimentele școlii și, desigur, accesul la decizii importante care îi privesc pe ei și familiile lor.

Adolescenții se contrazic în toate și cu toți, se opun cu vehemență adulților, devin critici în exces, se lasă greu convinși și caută cu insistență originalitatea, abaterea de la tiparul comun, nonconformismul. Sentimentul primei iubiri se trăiește năvalnic în clipe tandre, duioase, idilice, alternând cu tulburătoare neliniști, animozități, gelozii și rivalități cu sau fără efecte imediate în viața lor școlară și personală.

Pentru elev, banca în care stă câteva ore din zi reprezintă un adevărat teritoriu pe care și-l revendică în mod justificat. Locul din bancă îi spune câte ceva despre statutul său social, dreptul de a-l ocupa și de a-i fi respectat ca spațiu personal, ori despre o anumită poziție în clasa din care face parte. O condiție importantă pentru ca acest teritoriu să-i fie pe plac pornește de la acceptarea de bunăvoie a colegului de bancă, afinitatea reciprocă, simpatia ce și-o manifestă unul altuia, calitățile ce-i asemuiesc, dorințele și așteptările lor comune. Atunci când asemenea cerințe de apropiere firească, naturală, calmă nu pot fi îndeplinite sau se deteriorează pe parcurs, prezența colegului de bancă poate deveni incomodă, perturbatoare, demotivantă pentru asociere și bună înțelegere. Uneori, se poate ajunge la reacții de împotrivire, respingere, îndepărtare cu efecte vizibile în învățare și relaționare. Când se atinge starea de conflict și colegialitatea nu mai este posibilă, intervine adultul cu soluții la îndemână: fie apelează la demersuri de conciliere și stingere a surselor de neînțelegeri și reticențe de o parte și de alta, fie modifică strategia de așezare a elevilor în bănci după alte criterii, convenabile de ambele părți.

2.2. Spațiul școlii

Incinta școlii prelungeste oarecum, tumultul ce răzbate din interiorul tensionat (în sensul bun al cuvântului) al sălilor de clasă.

În spațiile deschise ale școlii (curte, terenuri, anexe ale clădirii etc.), copiii se destind după încordarea din timpul orelor de curs, se joacă gălăgios, aleargă, strigă, produc un adevărat vacarm. Mai mult decât în clasă, aici își pot rezolva micile incidente deja iscate, care trebuie finalizate în vreun fel, certurile, disputele, răfuielile ori rivalitățile dintre ei. În spațiul ce le aparține pe timpul pauzelor sau la sfârșitul programului din zi, elevii se detensionează, se relaxează, se detașează de tot ce s-a întâmplat în clasă și profită de scurtul răgaz oferit de recreație, supravegheați, atât cât este posibil, de adulții desemnați să mențină un climat securizat și ferit de pericole. Scurtele încăierări sau busculade ce se ivesc pot trece neobservate și, dacă nu sunt urmări sau consecințe nedorite, rămân nedivulgate și se estompează după consumarea lor. Copiii se îmbrâncesc, uneori din joacă, se ating periculos, chiar și fără rele intenții, se lovesc, poate din greșeală, cu obiectele aflate la îndemână, sau își arată forța cu pumnii în mod nepermis. Intervine adultul cu autoritatea ce i-a fost încredințată, stabilește interdicții, constată vinovății și pune capăt conflictului prin atenționări educative, în funcție de situație.

Dacă lucrurile scapă de sub control, asemenea altercații pot degenera rapid în gesturi dure, loviri sau chiar periculoase bătăi. Apare riscul unor posibile accidentări, când stoparea actelor provocatoare de consecințe poate fi târzie.

Cei care poartă încă din clasă stigmatul de "elevi-problemă", aici, în spațiul școlii, își manifestă mai degajat pornirile răutăcioase, tendințele răzbunătoare, înclinațiile vicioase, vorbesc urât și se pretează la gesturi necuviințioase. Se face apel la conducerea școlii în măsură să analizeze faptele, să discute cu cei implicați, să dezbată profesionist cazurile și, în final, să aplice măsuri regulamentare.

2.3. Spațiul din jurul școlii

Mult mai expus unor situații de risc este spațiul dimprejurul școlii.

În mod obișnuit, drumul spre casă este un prilej pentru elevi să sporovăiască unul cu altul, să povestească întâmplări de peste zi, să facă "haz de necaz", să se amuze, să glumească. Ei știu

bine că trebuie să fie atenți ("cu ochii-n patru") la orice detaliu ce poate părea dubios, să fie precauți, să nu se abată sub niciun motiv din drumul bine cunoscut, să nu întârzie, mai mult decât le este îngăduit, sosirea lor acasă. Însoțiți de adulți (dacă sunt de vârste mai mici) ori singuri, neînsoțiți (cei mari nu mai acceptă ușor asemenea procedeu), copiii trebuie să parcurgă în siguranță drumul spre casă, să ajungă la timp și nevătămați în familiile care îi așteaptă.

Ce li se poate, totuși, întâmpla?

Realitatea umbrește, uneori, acest moment ce se petrece cu regularitate, zilnic, prin apariția acelor răufăcători, elevi ai școlii sau indivizi alăturați ocazional acestora, care îi pândesc pe copii, îi atacă prin surprindere, îi deposează de bunuri, îi lovesc nemeritat, îi jefuiesc, îi sperie și îi îngrozesc cu violențele lor. În poziția de victimă, elevul are două variante. Ori se apără și atacă la rândul-i, răspunzând "cu aceeași monedă", cu sau fără garanții de izbândă, ori, lipsit de putere într-o luptă inegală, suportă agresiunea și consecințele ei dramatice. Conflictul este urât, lipsit de teme, inacceptabil și nu se poate rezolva decât prin apelul la personalul specializat în siguranța spațiului perișcolar, prinderea și pedepsirea agresorilor pe măsura faptelor lor. În acest perimetru se fac prezente grupurile de copii, adolescenți și tineri denumite "informale", orientate către fapte nepermise, indezirabile și chiar antisociale și care constituie ceea ce în limbaj comun se numește "gașcă", având caracteristicile ce o definesc.

În afara școlii și dincolo de ea, se manifestă chiulul de la ore, absentarea repetată, irosirea timpului fără rost, tentațiile nefaste ale străzii, abandonul școlar cu toate consecințele lui. Se alunecă treptat către un comportament libertin, care nu mai are nimic în comun cu statutul respectabil de elev înscris regulamentar într-o instituție de învățământ.

3. Spațiul public

Spațiul public nu este lipsit de incidente și surse de conflict între copii de vârste apropiate sau de vârste diferite, dacă se întâlnesc întâmplător, ori, destul de frecvent, între adulții care populează

temporar spațiul public și copiii care se strecoară printre ei, singuri, în grupuri mici sau însoțiți de părinți ori bunici.

Spațiul public înseamnă, în acest context, strada pe care circulă în voie pietonii, mijloacele de transport în comun cu disconfortul lor bine cunoscut, parcul de distracții și agrement unde se adună participanți de toate vârstele, marketul (piața), magazinul, sala de spectacol sau stadionul și alte locuri de acest fel, populate temporar de persoane care nu se cunosc între ele, decât, poate, "din vedere", dar care sunt animate, pe moment, de ținte sau interese comune (deplasări dintr-un loc în altul, plimbări, distracție, cumpărături, vizionări, meciuri etc.). Aparent, un asemenea public, mai restrâns ori mai numeros, mai relaxat ori mai tensionat, civilizat, decent, cuviincios ori deranjant, incomod, nepoliticos nu ar avea motive de confruntări iscate din senin și nici de incidente verbale sau gestuale. Cu toate acestea, spațiul public, oriunde s-ar afla acesta, cunoaște tot felul de situații în care nervozitatea, nemulțumirile acumulate, suspectările reciproce și alte stări de acest gen, declanșează "scânteia" unui eventual conflict. Cele mai des întâlnite sunt vorbele lipsite de politețe, jignirile care se alimentează unele din altele și parcă nu mai conțin, gesturile brutale, scăpate de sub control ș.a.m.d. Intervin martorii scenei care se împart în apărători/acuzatori, cu păreri personale și diferite, după cum se văd lucrurile dintr-o parte sau din alta.

Ceea ce a început printr-o simplă atenționare poate degenera în ceartă, scandal și loviri necugetate. Copiii de față asistă la asemenea nedorite manifestări, care nu le fac deloc bine. Ei sunt avertizați să evite pe cât posibil astfel de încăierări ale adulților nesăbuiți.

Din păcate, spațiul public oferă încă tabloul nefericit al copiilor și tinerilor care hoinăresc fără rost, nesupravegheați, derutați, expuși oprobriului celor care trec pe lângă ei, deprinși de pe-acum cu înșelăciunea, șmecheria, vulgaritatea, lipsa de igienă. Imaginea oferită de ei este tristă, deprimantă, apăsătoare pentru oricine îi privește. Poate, în scurt timp, va dispărea din peisajul fie el urban sau rural, care se dorește a fi cât mai curat, decent și civilizat.

BIBLIOGRAFIE

1. Ionescu, I. (1997). *Sociologia școlii*. Iași: Editura Polirom
2. Iucu, R. (2006). *Managementul clasei de elevi. Aplicații pentru gestionarea situațiilor de criză educațională*. Iași: Editura Polirom.
3. Paillart, I. (coord). (2002). *Spațiul public și comunicarea*. Trad.de M.Mitarcă, Ed.Săvescu, B.Osanu. Iași: Editura Polirom
4. Pânișoară, I.O. (2008). *Comunicarea eficientă*. (Ediția a III-a revăzută și adăugită). Iași: Editura Polirom.

REPERE PRACTICE DE INTERVENȚIE ÎN PREVENIREA EFECTELOR BULLYING-ULUI ASUPRA COPILOR

REFERENCE POINTS OF INTERVENTION IN PREVENTING BULLYING EFFECTS ON CHILDREN

Andreea MAXINAȘ

asistent social, Unitatea Mobilă de Intervenție la Domiciliu, DGASPC Bacău

Maria PUIU

inspector de specialitate, Serviciul Management de caz, DGASPC Bacău

Abstract

The purpose of this work is to build a proactive attitude of the bystander towards the victim, but also towards the aggressor and provide techniques that can be applied in the schools and in the community by the social actors in the social services field, using an integrated model of intervention that prevent and control bullying effects on children.

For this integrated model of intervention be applied, it will be conceived and organized such activities that could be carried out by a specialized intervention team with the main role in informing, making aware and sensitive those persons near by the victim and the aggressor, too.

Key words: *bullying, bystander, victim, aggressor, intervention*

Introducere

Deși prea puțin (re)cunoscut în România, bullying-ul este ignorat de către autorități. Există prea puține campanii de informare, conștientizare și sensibilizare a populației pe această temă și prea puține măsuri, uneori ineficiente în stoparea acestui fenomen.

Profesorii sunt martori la astfel de cazuri zilnic și nu reacționează, iar copiii râd, în cele mai multe cazuri. Victima se închide în sine și evită să spună părinților de teamă sau, dacă se întâmplă să povestească despre ce i s-a întâmplat la școală, părinții reacționează cu furie și își răzbună copilul, agresând alt copil. De cele mai multe ori, prietenii se retrag pentru că cei din jur sunt foarte influențați de bârfele auzite. Treptat, victima devine din ce în ce mai tristă și nu mai găsește putere pentru a trece peste evenimentul neplăcut, reacționând dramatic.

Deoarece în județul Bacău, bullying-ul a dus la separarea unor copii de familiile lor, pentru o

perioadă lungă de timp, cu posibilități reduse de reintegrare în familia biologică, suntem în căutarea unor modalități concrete și eficiente de realizare practică, cu resursele existente la nivelul comunităților locale, a unor intervenții care să prevină acutizarea acestui fenomen.

Prezentarea teoretică a modelului integrat de intervenție în prevenirea și combaterea efectelor bullying-ului asupra copiilor, prin intermediul unei echipe de intervenție specializată, se combină cu detalierea unor cazuri aflate în atenția DGASPC Bacău.

1. Bullying, Martor, Victimă, Agresor - delimitări conceptuale și interdependențe

În anii 2011-2013, în România, Asociația Telefonul Copilului a desfășurat un studiu în urma căruia au fost înregistrate 1.046 de cazuri de bullying. Conform informațiilor obținute prin intermediul Telefonului Copilului 116 111, fenomenul bullying este asociat următoarelor forme (A. T. C., 2014):

- bullying fizic – 50.39%,
- bullying verbal – 38.76 %,
- bullying relațional – 6.98 %
- bullying online – 3.87 % .

Printre efectele fenomenului bullying, s-au înregistrat: *depresii și tulburări de comportament* (37.72%), *excludere și dificultate în relaționare* (13.88%), *gânduri suicidale* (13.17%), *frică, anxietate și criză de identitate* (35.23%).

Victimele fenomenului bullying au fost în principal adolescenți (fete 12 - 17 ani -28.58%, băieți 12 - 17 ani - 57.14%), dar și preadolescenți (fete 8 - 11 ani - 6.67%, băieți 8 - 11 ani - 7.61%).

Termenul englezesc bullying se traduce în limba română printr-un comportament ostil, de excludere și de umilire a cuiva. Un copil poate fi etichetat, tachinat, batjocorit de colegi care îl strigă într-un anume fel, cu referire la aspectul fizic, la problemele de ordin medical sau familial.

Bullying reprezintă o formă de abuz emoțional și fizic, care are trei caracteristici:

- Intenționat – când *agresorul* are intenția să rănească pe cineva;
- Repetat –când aceeași persoană este rănită mereu;
- Dezechilibrul de forțe – *agresorul* își alege *victima* care este percepută ca fiind vulnerabilă, slabă și nu se poate apăra singură.

Recunoaștem cu ușurință **victima** după caracteristici precum:

- abilități sociale scăzute, puțini prieteni sau fără prieteni
- simț al umorului puțin dezvoltat
- supraponderali sau subponderali
- supuși, pasivi, inteligenți, talentați, slabe abilități sportive
- provin din familii sărace, familii monoparentale
- provin din centre de plasament
- nou-veniți în comunitate/școală.

Pe termen scurt, bullying-ul poate avea efecte asupra victimei în plan școlar (refuzul de a merge la școală, lipsa concentrării, rezultate școlare slabe), în plan emoțional (tristețe, teamă, neîndemânare, oboseală), dar și în plan fizic sau fiziologic (urme pe corp, dureri de cap, dureri de stomac, insomnii).

Pe termen lung, victima se confruntă cu un nivel scăzut al încrederii în sine, teamă, abandon școlar, dificultăți în controlarea emoțiilor, tulburări de comportament și chiar suicid. Lipsa atitudinii face din martor un complice veritabil al agresorului, dar cu caracteristici diferite de ale acestuia.

În ciuda acestor caracteristici (lipsa de reacție, teama, dificultățile în controlul emoțiilor, teama de a nu fi asociat cu victima, teama de a raporta incidentele pentru că nu vor să fie numiți trădători, informatori,turnători, vinovăția și neputința de a nu fi luat atitudine față de agresor), **martorul** poate avea un rol important în oprirea agresiunii. El trebuie să intervină sau să apeleze la ajutorul unui adult.

Concluziile cercetărilor (informații prezentate în ghidul „Eyes on bullying”, realizat de către Education Development Center, Inc, în anul 2013), arată că între 80% și 90% dintre martori au afirmat că nu a fost plăcut să privească cazurile de bullying și nu s-au simțit confortabil.

Când aceștia privesc fără a interveni, înrăutățesc lucrurile pentru că oferă audiență agresorului, iar când râd, îl încurajează pe agresor să continue.

Agresorul își dorește atenție, putere, răzbunare, distracție, își selectează și învață victima să se conformeze cerințelor lui. Caută încurajarea activă, acceptarea pasivă sau tăcerea din partea spectatorilor. Temperamental, inflexibil, încrezător, lipsit de empatie, agresorul abuzează de putere pentru a-i răni pe ceilalți, deliberat și în mod repetat. Prima categorie de agresori sunt elevii, care agresează pentru că vor să impresioneze *lider-ul* grupului sau pentru că se tem ca ei să nu fie agresați. A doua categorie de agresori sunt cei care, din dorința lor de a câștiga atenție, de a fi populari și a avea putere, agresează victima, însă nu fizic.

Comportamentul lor este încurajat de reacția victimelor. Agresorul vrea să se distreze și o face încercând să enerveze victima care, de fiecare dată, răspunde într-un mod pe care agresorul îl așteaptă: se supără, se enervează, începe să plângă. Fără să conștientizeze, agresorul se rănește pe el însuși atunci când rănește alți copii.

Efectele bullying-ului transpar în comportamentul anti-social al agresorului, consumul de droguri, dificultățile în controlul emoțiilor, abandonul școlar, tentativele de suicid și lipsa regulilor și normelor de conviețuire.

2. Modelul integrat de intervenție propus pentru prevenirea efectelor bullying-ului

Spre deosebire de alte studii centrate asupra bullying-ului, un studiu al *Centrului de cercetare a crimelor împotriva copilului* din cadrul Universității New Hampshire, SUA, efectuat în perioada decembrie 2013-martie 2014 și finanțat de Institutul Național de Justiție a arătat că **martorii** sunt cei care au încercat să ajute victimele. Studiul a mai arătat că, în proporție de 80% din cazuri, martorii sunt prezenți la majoritatea incidentelor de bullying, și că în 70% din cazuri, martorii au susținut pozitiv victimele, încercând să le facă să se simtă mai bine.

Pe cât de importantă este această informație, pe atât de nefericit este comportamentul negativ al martorilor atunci când participă sau râd la acțiunea de bullying, care are un impact negativ major asupra stării emoționale a victimelor.

Plecând de la rezultatele acestui studiu, dar și de la cazurile de bullying existente, dar prea puțin raportate pe raza județului Bacău, considerăm că eforturile de prevenire pot fi orientate spre oricine poate fi un potențial **martor**, în ideea de a-l face să conștientizeze că poate interveni și ajuta victima.

Și în Norvegia, cunoscutul cercetător și psiholog dr. Dan Olweus a adus în prim plan importanța martorului în echilibrarea relației victimă-agresor și reducerea impactului pe care bullying-ul îl are asupra fiecăruia dintre aceștia.

Prin programul său de succes, Olweus Bullying Prevention Program, cunoscut și implementat în numeroase școli din S.U.A., cercetătorul a reușit să dezvolte patru etape de intervenție (în școală, în clasă, individual și în comunitate), un set de chestionare și șase scale de evaluare menite să orienteze copiii participanți la program, cu vârste cuprinse între 5 și 15 ani, în direcția corectă înțelegerii fenomenului și găsirii unor soluții optime la diverse situații de bullying.

Astfel, analizând resursele existente în teren, dar și politicile economice și sociale orientate spre furnizarea de educație și asistență timpurie în copilărie, educație primară și secundară universală și organizarea unor sisteme bune de protecție socială, considerăm că doar o organizare comună a sistemului de asistență socială și de educație poate genera servicii care să vină în sprijinul comunității.

În acest sens, foarte necesare sunt acțiunile ce vizează:

- ✓ crearea unor politici educaționale dinamice agreate de toți;
- ✓ livrarea unor programe de formare pentru elevi, părinți profesori, etc., în vederea conceperii unor norme comune și modalități de a face față incidentelor de tip bullying;
- ✓ menținerea unor linii de comunicare deschise pentru raportarea și controlul incidentelor;
- ✓ facilitarea unor oportunități pentru profesori, elevi și părinți de a aduce în discuție problematica și soluțiile existente la nivel social și academic;
- ✓ educarea și implicarea părinților și a altor membri ai comunității în identificarea comportamentelor de tip bullying, dar și reacțiilor care reduc aceste manifestări comportamentale;
- ✓ împuternicirea și susținerea martorilor în prevenirea bullying-ului. (www.stopbullying.gov, accesat la data de 30.10.2015).

Modelul integrat de intervenție propus implică prezența *asistenților sociali comunitari* în cadrul unei structuri competente de specialiști (consilier școlar, preot, reprezentant poliție, psiholog și/ sau asistent social din cadrul DGASPC, etc.) care să-și desfășoare activitatea în cadrul unui serviciu social comunitar existent la nivelul tuturor primăriilor, altul decât serviciul de asistență socială actual, care printre atribuțiile specifice, prioritare să fie cele de prevenire timpurie a manifestării tuturor formelor de abuz și violență din comunitate.

Activitățile acestui serviciu de informare trebuie să fie concepute astfel încât să se desfășoare sistematic, pe întreaga perioadă a anului școlar, ca activități de tip integrat, care să combine cele mai diverse și atractive forme de exprimare, atât în vederea informării, sensibilizării și conștientizării copiilor, cât și a implicării active a oamenilor

din comunitate în acest gen de activități, pentru a obține efectele vizate.

Raportate la importanța cunoașterii efectelor bullying-ului în comunitate și, mai ales, în școală, ne-am propus atingerea următoarelor direcții:

- prezența lunară pe perioada celor două semestre școlare a unei echipe formate dintr-un asistent social comunitar, asistent medical comunitar, consilier școlar, preot, polițist, la una dintre orele de curs cu specific social (educație civică, etc.) pentru cunoașterea de către elevi a formelor de bullying, abuz și violență, dar și pentru recunoașterea facilă a acestora (C);
- realizarea sistematică în cadrul acestor ore (cu participarea unor specialiști desemnați în acest sens din cadrul DGASPC-urilor) a unor ședințe

de consiliere și intervenție de grup (CI) în vederea formării deprinderilor de auto-cunoaștere și cunoaștere a celor din jur, dar îndeosebi cu marcarea importanței **martorului** într-o situație bullying, abuz și violență;

- realizarea periodică, sistematică, pe parcursul întregului an școlar a cel puțin două proiecte în care toți elevii să participe la activități (A) de tipul diseminării în comunitate a informațiilor privind efectele bullying-ului, dar și de tipul ajutorării copiilor supuși abuzurilor;

- asigurarea și realizarea permanentă a serviciilor de consiliere individuală a copiilor, a intervențiilor pentru evaluarea situațiilor ce pot expune copiii la fenomenul de bullying, abuz sau violență.

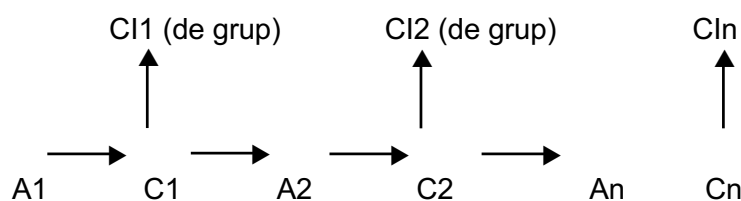

Figura 1 - Reprezentare secvențială a modelului integrat de intervenție

Conform punctului de vedere exprimat pe parcursul lucrării și reprezentat în Figura 1, prin integrarea întregii activități de consiliere și

intervenție (CI), avem în vedere interacțiunea îndelungată și reluată sistematic pe durata întregului an școlar între doi vectori semnificativi:

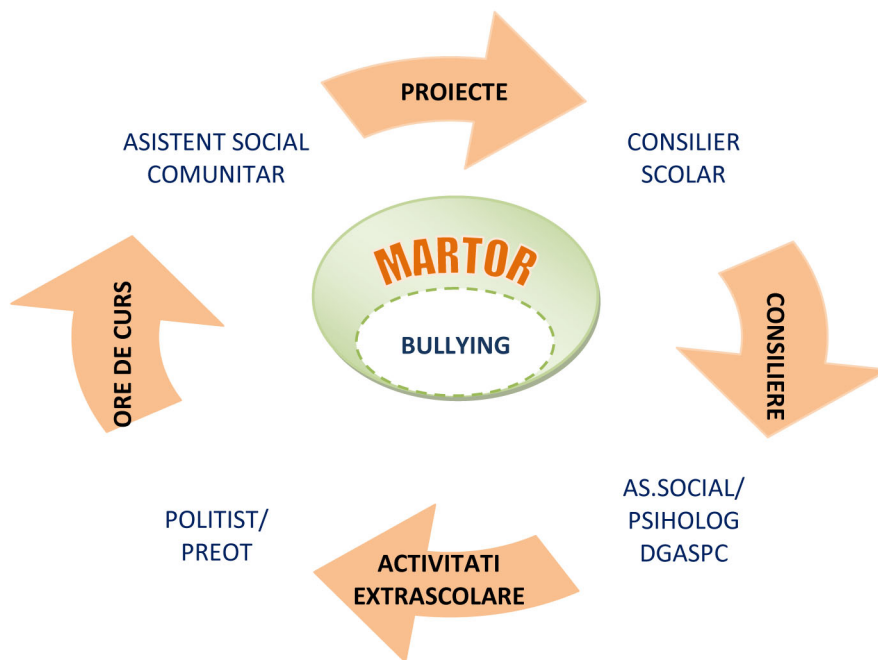

Figura 2 - Reprezentare acțională a modelului integrat de intervenție

acțiune (A) și cunoaștere (C). Începute ca o acțiune de grup (A1), consilierea și intervenția asupra copiilor va asigura suportul necesar cunoașterii (C1), cu efect direct în acțiunea viitoare (A2). Primul efect așteptat vizează reluarea acțiunii (A2) la un nivel de aprofundare n, în care nivelul de cunoaștere (C2) este în progres, imaginea de sine este clarificată, iar motivația copiilor este suplimentată și orientată. Succesiunea acestor secvențe se amplifică în raport cu nevoile copiilor, până la nivelul la care acțiunea (A) se bazează pe o bună cunoaștere și autocunoaștere și nu mai necesită decât, parțial, (iar ulterior nesemnificativ) intervenție. Consilierea și intervenția, intrate în ecuația înțelegerii rolului și importanței acțiunii **martorului**, pot rămâne în plan secund, odată cu autonomia copiilor și finalizarea anului școlar.

3. Aspecte privind eficiența modelului integrat de intervenție în raport cu resursele existente la nivel județean, dar și la nivelul comunităților locale.

Pentru anul 2015, DGASP Bacău și-a propus ca direcții de acțiune consolidarea instituțională a serviciilor comunitare integrate și eliminarea tuturor formelor de violență asupra copilului, elaborând măsuri precum:

1. coordonarea metodologică a activității serviciilor publice de asistență socială prin organizarea a șase întâlniri de lucru la care au participat minim 50 de profesioniști;
2. extinderea programului pilot care are ca obiectiv dezvoltarea și implementarea serviciilor comunitare integrate la nivelul întregului județ în cadrul proiectului *Incluziune socială prin furnizarea de servicii integrate*, la care participă 45 de comunități;
3. îmbunătățirea competențelor parentale în ceea ce privește îngrijirea și educarea copiilor prin organizarea și derularea a cel puțin 4 activități în cadrul programului *Școala Părinților*;
4. crearea și implementarea unui mecanism de identificare și înregistrare a tuturor copiilor vulnerabili, prin utilizarea aplicației *Aurora* pe care au accesat-o deja 4 comunități;
5. dezvoltarea capacității autorităților locale de a dezvolta servicii comunitare integrate eficiente,

prin implementarea proiectului *Prima prioritate niciun copil invizibil* în 45 de comunități;

6. creșterea accesului copiilor din mediul rural la educație, sănătate și servicii sociale prin identificarea și evaluarea unui număr de 1000 de copii prin intermediul unor proiecte precum *Copiii au dreptul la familie, Incluziune sociala prin furnizarea de servicii integrate* și parteneriatul cu HHC. Romania;

7. îmbunătățirea gradului de informare a părinților, copiilor personalului didactic, autorităților publice locale, prin implicarea directă a consilierilor școlari în ceea ce privește accesul la facilitarea și inițierea unor demersuri necesare pentru evaluarea, asigurarea asistenței educaționale, a orientării școlare a copiilor cu dizabilități/CES-200 de părinți au fost informați cu privire la accesarea serviciilor existente;

8. creșterea gradului de cunoaștere și conștientizare de către copii, părinți, profesioniști și populația generală a tuturor formelor de violență – 4 activități de informare și conștientizare, un comunicat de presă și materiale informative distribuite, susținerea campaniei UNICEF *Violența verbală rănește*;

9. creșterea capacității de prevenție a autorităților publice locale în situație de violență în familie corelată cu violența asupra copilului printr-un mecanism local de semnalare, intervenție și monitorizare - *Complexul de Servicii pentru intervenție specializată în domeniul protecției copilului*;

10. asigurarea cunoașterii și implementării unice a legislației în domeniul violenței domestice și împotriva copilului-toate autoritățile publice locale au fost informate. (Planul de acțiune, DGASPC Bacău 2015)

Menționăm că, modelul integrat de intervenție vine în completarea activităților desfășurate la nivelul instituțiilor din domeniul protecției copilului, cu ideea de a implica activ actori sociali locali în formarea unei educații timpurii eficiente copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 15 ani, care să reducă și să combată efectele nocive ale bullying-ului asupra dezvoltării psiho-sociale a acestora.

Mai mult, modelul integrat de intervenție presupune existența unui asistent social comunitar ca agent al angrenării unei echipe de specialiști în acțiuni ce vizează formarea unui mod de gândire corect și a unui mod de acțiune responsabil al copilului față de sine și în raport cu ceilalți.

Martorul, ca element central al unei intervenții imediate, are un rol determinant în transformarea relației victimă-agresor și în evitarea amplificării unei dispute intercolegiale sau interpersonale.

Ne dorim ca prin această lucrare să trezim conștiința comunităților de a-și folosi eficient resursele de prevenție și intervenție și de a derula activități în baza unui plan structurat de prevenire a acutizării fenomenului de bullying.

De asemenea, precizăm că obiectivul fundamental al activității de tip integrat este acela de a asigura servicii eficiente de informare, sensibilizare și conștientizare atât a copiilor, cât și a adulților într-un context al schimbărilor majore și evoluțiilor impredictibile, la nivel global, în ceea ce privește fenomene precum abuzul, violența, neglijarea, traficul de persoane sau migrațiile.

Și cum munca în echipă constituie factorul primordial al reușitei, școlile și comunitățile ar trebui să dezvolte parteneriate puternice de tip familie-școală, cu antrenarea directă și a altor eforturi instituționale, în vederea formării și consolidării abilităților social-emoționale, a grijii pentru cel de lângă tine și a spiritului civic, care sunt esențiale pentru starea de bine a societății noastre.

4. Deschideri acționale și teoretice viitoare

Întrucât modelul integrat de intervenție în prevenirea efectelor bullying-ului asupra copiilor este la nivel de experimentare, se impun atât acțiuni de analiză și autoanaliză asupra rezultatelor obținute și calității acestora, cât și studii cantitative, care să permită măsurarea unor indicatori ai succesului modelului, atât după fiecare an de desfășurare, cât și la încheierea programului.

Din punct de vedere calitativ, se impune rafinarea categoriilor de activități, cu posibilitatea reducerii dar, și creșterii numărului lor.

Din punct de vedere cantitativ, este foarte importantă identificarea unor indicatori și focalizarea activităților în direcția acestora. Limitele care intervin în acțiunea de prevenire trebuie ținute sub control, monitorizate și transformate din puncte nevralgice în puncte tari, ca direcții în activitățile viitoare.

Pentru a proiecta evaluări riguroase ale rezultatelor, este necesară colaborarea cu o instituție academică sau științifică cu competențe relevante.

Crearea unei baze complexe de dovezi pentru eficiența strategiilor de prevenire a declanșării bullying-ului asupra copiilor necesită efectuarea de studii riguroase privind evaluarea rezultatelor.

Cercetările viitoare vor viza programe de prevenție primare în care se vor avea în vedere percepțiile și atitudinile oamenilor față de bullying, comportamentul martorilor, normele grupului în care se declanșează bullying-ul, factorii socio-organizaționali, factorii de risc și de protecție, dar și modalitățile de raportare a situațiilor sau acțiunile de parenting la nivel de comunitate.

Programele holistice vor avea drept obiectiv evaluarea grupurilor, intervențiile pe probleme de comportament diverse și vor antrena participarea comunității (școală, familie, poliție, servicii sociale, profesioniști bine pregătiți și, nu în ultimul rând, copiii).

Programele de prevenire trebuie să fie corespunzătoare vârstei, nevoilor de dezvoltare ale copiilor și tranzițiilor cheie.

Evaluarea programelor contribuie la dezvoltarea și revizuirea acestora, determinând astfel eficacitatea lor, identificând efectele neprevăzute ale acestora, stabilind responsabilități față de organismul de finanțare, sprijinind cererile de resurse în viitor și justificând aplicarea unei intervenții într-o altă etapă.

BIBLIOGRAFIE

1. (A.T. C., 2014), Asociația Telefonul Copilului (2014) –*Ghidul Stop Bullying*
2. (Planul de acțiune, 2015), D.G.A.S.P.C. Bacău. Plan de acțiune al D.G.A.S.P.C. Bacău, anul 2015, 1-34
3. Bauer, N., Lozano, P., & Rivara, F. P. (2007). The effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program in Public Middle Schools: A controlled trial. *Journal of Adolescent Health*, 40, 266-274.
4. „Eyes on bullying”, realizat de către Education Development Center, Inc, în anul 2013
5. Studiul *Centrului de cercetare a crimelor împotriva copilului* din cadrul Universității New Hampshire, SUA, efectuat în perioada decembrie 2013-martie 2014 și finanțat de Institutul Național de Justiție.
Webografie
www.hazelden.org
www.stopbullying.gov

VIOLENȚA ÎNTRE TINERI

VIOLENCE BETWEEN TEENAGERS

Prof. ing. Maria Ana NICOLAE ROGALSKI

Liceul Tehnologic „Dimitrie Bolintineanu”

Bolintin-Vale, Giurgiu

Abstract

Violence between adolescents, already a commonplace, is no longer seen as a very serious thing, just as an ordinary aspect of a teen's life. The general cause of violence must be looked for somewhere in society, in the education of youth. Violence is a negative factor which can create many problems and even destroy lives. But living always in violence makes us react with violence.

Keywords: *violence, education of youth, destroy lives, aggressivity.*

Introducere

Violența între adolescenți, deja devenită un lucru banal, nu mai este văzută ca un lucru grav, ci pur și simplu ca fiind ceva ce tine de viața normală a tinerilor. Cauza generală trebuie căutată undeva în societate, la nivelul educației tinerilor. Violența este un factor negativ ce poate crea anumite probleme și chiar distruge vieți. Dacă trăim mereu în violență, ajungem să reacționăm cu violență în viață.

Nu trăim într-o lume perfectă. Violența va exista până la dispariția speciei umane.

Violența este un act comportamental repetat îndreptat spre rănirea fizică sau mentală a unei persoane. El se caracterizează prin comportamentul unei persoane care încearcă să obțină supremația asupra altora. Violența se observă mai ales în grupurile de copii. Au apărut incidente, mai ales la nivelul școlilor și a crescut gradul de conștientizare a fenomenului de violență, care se concretizează în: apelarea numelui într-un anumit fel; excluderea din activități; discriminarea; nerespectarea drepturilor; abuzul de orice tip; agresivitate fizică; agresivitate verbală; agresivitate scrisă. Violența fizică și verbală este o problemă în școlile din România și se pare că a crescut destul de mult în ultimii ani.

Cei care provoacă “bullying” sunt acele persoane care nu primesc suficientă atenție, care doresc

să iasă în evidență, să braveze și acționează în consecință. Cei care hărțuiesc, au fost hărțuiți sau sunt ei înșiși hărțuiți de colegi, de familie. Izolarea socială, lipsa prietenilor, încrederea de sine scăzută, performanțe slabe la școală, pot fi consecințe ale bullying-ului. Efectele violenței pot fi grave, uneori chiar fatale. În ziare, la televizor sunt tot mai dese știrile și imaginile cu scene de violență care se petrec în școli. Acestea sunt rezultate ale unor conflicte grave cu consecințe dramatice.

Violența în cadrul școlii este o realitate complexă, exprimând un fenomen cu o determinare multiplă, personală, familială, școlară, socială, culturală. Familia își exercită foarte mult influența asupra comportamentului unui tânăr. În general tinerii iau drept model pe părinți. Dacă aceștia duc o viață liniștită, trăiesc într-o armonie și înțelegere în familie, ei vor ști să își corecteze actele de violență. Un tânăr care asistă zilnic la scene de violență în propria familie o să dezvolte și o să propage la rândul lui violență. Tânărului i se pare un lucru normal să recurgă la violență. Violența naște la rândul ei violență. Dacă tânărul agresat face parte dintr-un alt grup, evident se va ajunge la răzbunare. Cele două grupuri se pot confrunta violent. Efectele violenței fizice vizează atât sănătatea corporală a victimei cât și evoluția sa psihologică.

Violența nu a încetat niciodată să existe. Eu cred că nu violența este problema, ci cei care

continuă să o creeze. Violența în școală nu este decât o parte din viața noastră cotidiană, în care violența ocupă un loc de frunte. Într-o școală formele de violență care pot să apară sunt:

- violența adusă în școală din afara ei,
- violența generată chiar de școală,
- violența manifestată între participanții principali la activitatea de învățământ: elevi și profesori.

Școala ar trebui să ofere un climat psiho-social stabil, încercând să evite tensiunile de orice fel. Elevilor ar trebui să li se explice că cel mai bun mod de rezolvare a problemelor este de a discuta, de a dezbate și în nici un caz, de a apela la violență. Expunerea la violență poate avea consecințe serioase asupra copiilor de orice vârstă. Această realitate, reclamă o abordare cât se poate de realistă a factorilor care influențează comportamentul violent.

Școala reprezintă un mediu ce poate corecta și preveni fenomenul violenței, prin utilizarea mijloacelor informatice în scopul atragerii elevilor către educație și cultură și a îndepărtării lor de factorii posibili generatori de violență. Informarea realistă a elevilor îi poate ajuta pe aceștia să conștientizeze efectele negative. Mijloacele informatice ar trebui utilizate în așa fel încât să implice intensiv elevii în diverse proiecte și activități cu scopuri educaționale, îndepărtându-i astfel de tentații negative și posibil generatoare de violență.

Lipsa de educație generează un comportament primar, brutal, lipsit de respect și conduce la violență în momentul în care în educația unui adolescent se găsesc lacune, acesta devine influențabil, și de cele mai multe ori, aceasta se transformă în violență. Elevii ar trebui să învețe să comunice. Educația permite sublimarea impulsurilor violente, conducând la însușirea unor valori umaniste. O școală sigură este o școală cu violență redusă.

Realizarea acestui obiectiv presupune o implicare din foarte multe perspective: elevi, profesori, părinți, autorități, întreaga societate. La nivelul școlii, se poate reuși doar împreună, nu unii împotriva altora. Reușita presupune participarea activă a profesorilor cât și a elevilor, prin funcționarea unui parteneriat profesori –

elevi. Toți cei implicați în activitatea școlii (elevi, profesori, conducerea școlii) sunt avantajați dacă acționează împreună pentru prevenirea formelor de violență. Prevenirea, combaterea violenței presupun valorificarea oricărui context educativ. Activitățile propuse nu epuizează posibilele influențe educative, reprezintă doar posibile exemple și posibile repere pentru activitatea cadrelor didactice.

Exemplele de bune practici includ lecții de dirigenție, lectorate cu părinții, etc. În cadrul lecțiilor de dirigenție se poate iniția un program de formare a unor elevi – mediatori de conflicte, la nivelul fiecărei clase. În cadrul lectoratelor cu părinții se pot organiza în fiecare unitate școlară, mese rotunde profesori – părinți cu tematici legate de violență.

Direcții de intervenție în situații de violență în cadrul unităților școlare

Se pot propune câteva soluții posibile în vederea prevenirii și soluționării cazurilor de violență în instituțiile de învățământ:

- Elaborarea și respectarea regulamentului intern
- Promovarea prin activitățile realizate a valorilor autentice
- Responsabilizarea profesorilor, elevilor în realizarea activităților specifice
- Comunicarea
- Autocontrolul emoțional
- Dezbateră cu elevii a tehnicilor de negociere a unui conflict
- Popularizarea experiențelor pozitive prin revista școlii
- Consilierea elevilor
- Organizarea unor cursuri de autoapărare pentru elevii victimizați
- Inițierea unor proiecte care să implice lucrul în echipă (elevi – elevi, elevi - profesori), și relații de colaborare
- Implicarea profesorilor în educația de acasă, prin colaborarea cu părinții elevilor
- Dezvoltarea ideii de voluntariat
- Inițierea unor activități bazate pe voluntariat

Concluzii:

Fiecare gest face cât o mie de cuvinte.

Fiecare cuvânt are consecințe.

Alege-le pe cele potrivite!

Nu răni o ființă vie!

BIBLIOGRAFIE

1. Cosmovici, A. (1996) Psihologie generală. Iași: Polirom
2. Debesse, M.(1970) Psihologia copilului de la naștere la adolescență. București: EDP
3. Niță, G., V., Roman, M., Diac, I., Teodorescu, F. (2003) Prevenirea abuzurilor îndreptate împotriva minorilor. București: Ed. Ministerului de Interne
4. Ranschburg, J.(1979) Frică, supărare, agresivitate. București: EDP
5. Stănișor, E. (2004) Delincvența juvenilă. București: Ed. Oscar Print
6. Șoitu, L., Hăvârneanu, C. (2001) Agresivitatea în școală. Iași: Ed. Institutului European

DE LA CAMPANII ANTI-BULLYING LA PROIECTE EDUCAȚIONALE

FROM CAMPAIGNING ANTI-BULLYING TO AN EDUCATIONAL PROJECT

Prof. dr. Gianina BURUIANĂ

Liceul Tehnologic Economic Administrativ Piatra Neamț

Abstract

Starting with November 1st to 19th under the patronage of the International Federation of the Educational Community, the “19 Days of Active Campaign to Prevent the Abuse and Violence against Children and Youth” takes place every year. During this campaign, at the Technological High School of Economics and Administration in Piatra Neamț, a series of activities has been held, where all 42 form teachers and over 1100 students are involved.

The activity was meant as a presentation/ debate, the phenomenon being introduced to the public by the teachers Buruiana Gianina and Moscalu Aurora. The definite aspects approached were: defining the phenomenon of bullying, the identification of the participants- namely the aggressor, the victim and the by-standers, the types of assault (verbal, social or physical) and their description, the description of cyberbullying, the effects of the aggression, ways to prevent it, and opportunities of reaction in case of bullying. During the presentation, the pupils were challenged to speak up, to join the conversation, to come forward in case they had been victims of assault.

The project has managed to make a difference with regard to the pupils' attitude towards acting in such a situation, through the interactive presentations, debates, and interacting with the representatives of the local institutions in charge of dealing with bullying.

În perioada 1-19 noiembrie, sub egida Federației Internaționale a Comunităților Educaționale, se desfășoară în fiecare an campania “19 zile de activism în scopul prevenirii abuzului și violenței împotriva copiilor și tinerilor”.

În cadrul acestei campanii, la Liceul Tehnologic Economic Administrativ Piatra Neamț s-au desfășurat o panoplie de activități, în care au fost coopțați toți profesorii școlii, toți elevii, bucurându-ne și de prezența unor personalități

aparținând de instituții cu care școala noastră colaborează de mult, în special pe aria extracurriculară. Dintre aceste activități ne vom referi mai departe doar la una din ele, și anume “STOP BULLYING/OPRIȚI AGRESAREA ELEVILOR”, derulată în perioada 9.11.2015 – 13.11.2015, tot sub forma unei campanii, dar pe un domeniu mai restrâns, și anume conștientizarea și prevenirea fenomenului bullying/ agresarea elevilor. Astfel, orele de dirigiență ale tuturor colegilor diriginți din săptămâna 9.11.2015 – 13.11.2015 au fost alocate acestei activități, asigurându-se participarea tuturor elevilor școlii (aprox. 1200 elevi) și a unui efectiv de 43 diriginți.

Bullying înseamnă folosirea unei forțe superioare pentru a influența sau intimidă pe cineva. Este un comportament repetat și intenționat prin care agresorul își persecută, rănește, intimidează victima verbal, relațional și/sau fizic. Comportamentul poate fi învățat în familie sau în alte medii și este favorizat de diferențele sociale, de etnie, religie, gen, comportament, putere, caracteristici fizice etc.

Efectele asupra victimei sunt adesea devastatoare din punct de vedere emoțional și comportamental. **Fenomenul bullying este întâlnit cel mai frecvent în mediul școlar**, în condițiile în care elevii au nevoie să trăiască într-un mediu în care se simt în siguranță și trebuie să învețe să rezolve situațiile dificile într-un mod corect.

În perioada octombrie 2012 - octombrie 2014, Asociația Telefonul Copilului a înregistrat un număr de 2.907 de cazuri de bullying în România. Conform informațiilor obținute prin intermediul Telefonului Copilului, fenomenul bullying este asociat următoarelor forme:

- bullying fizic - 45.72%
- bullying verbal - 22.86%
- bullying emoțional - 15.24%
- bullying relațional - 14.28%
- bullying online - 1.90%

Printre efectele fenomenului bullying, s-au înregistrat: depresii și tulburări de comportament (33.15%), excludere și dificultate în relaționare (29.78%), gânduri suicidale (15.17%), frică și anxietate (12.92%), criză de identitate (4.49%) și criză de singurătate (4.49%).

La nivel global, în ultimii 2 ani, serviciile Telefonul Copilului de pretutindeni au înregistrat un număr de 251.640 de cazuri de bullying. **Mai mult, 9 din 10 cazuri de bullying au avut loc în școală**, conform analizei realizată de Child Helpline International, în urma apelurilor efectuate la Telefonul Copilului la nivel global.

Activitatea de la Liceul Tehnologic Economic Administrativ Piatra Neamț a fost concepută sub formă de prezentare – dezbateri, fenomenul fiind adus în fața publicului de către profesorii Buruiană Gianina și Moscalu Aurora. S-au abordat aspecte precum:

- definirea fenomenului bullying
- identificarea participanților: agresor, victimă, martor
- tipurile de agresare (verbală, socială, fizică) și descrierea lor
- particularitățile agresării informatice (cyber-bullying)
- efectele agresării
- modalități de prevenire a agresării
- modalități de reacție în cazul agresării

În tot timpul prezentării elevii au fost provocați să participe la discuție, să-și exprime deschis părerile, să mărturisească dacă au fost victime ale agresării, să arate modul în care au reacționat sau ce au simțit în diferite situații. Li s-au adresat și întrebări de tipul:

- Ce înțelegeți prin agresare?
- De ce credeți că oamenii agresează?
- În cine aveți încredere să vă adresați dacă ați fost agresat?
- Credeți că părinții vă pot ajuta în astfel de situații?
- Ați fost vreodată martor al unei agresări? Ce ați făcut? Ce ați simțit?

Participarea elevilor la dezbateri a fost spontană, sinceră, entuziastă, iar urmărirea prezentații s-a făcut cu multă atenție și implicare.

Ca un ultim feedback din partea elevilor, organizatorii au întrebat pe câțiva dintre ei, ce aspect li s-a părut mai important în prezentare și ce consideră ei că trebuie reținut în urma acestei activități. Dintre răspunsurile elevilor:

- "...nu este bine să agresezi colegii în nici un fel iar atunci când ești agresat să te adresezi unui adult"
- "...este bine să răspunzi cu o glumă atunci când ești agresat"
- "...să cerem ajutor în situația unei agresiuni"
- "...dacă suntem agresați într-un mijloc de transport să ne adresăm șoferului deoarece el răspunde de tot ce se întâmplă în acel mijloc de transport "
- "...ne putem adresa și unor instituții când suntem agresați, cum ar fi Poliția sau Protecția copilului "

Pornind de la succesul acestei campanii de conștientizare și prevenire a fenomenului bullying, desfășurată în săptămâna 9.11.2015 – 13.11.2015, am hotărât și am început demersurile pentru transformarea acestei teme "STOP BULLYING/OPRIȚI AGRESAREA ELEVILOR" într-un proiect educațional județean, luând ca parteneri: Inspectoratul Școlar al Județului Neamț, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Neamț, Centrul Județean de Resurse și Asistență Educațională Neamț și Biblioteca Județeană G.T. Kirileanu.

Proiectul urmărește ca prin prezentările făcute, prin dezbaterile cu elevii și prin întâlnirile cu diversele personalități ale partenerilor să realizeze o schimbare de atitudine în rândul elevilor, indiferent de poziția în care s-ar afla într-o agresiune. Astfel agresorii vor fi modelați să renunțe la atitudinea lor agresivă iar victimele

să nu piardă vremea victimizându-se, ci să ceară ajutor celor abilitați.

Un rol important în prevenirea fenomenului bullying îl are și martorul/spectatorul. În funcție de modul în care el reacționează, poate contribui la problemă sau la soluție. Unii spectatori instigă agresorul să abuzeze victima. Majoritatea spectatorilor acceptă în mod pasiv privind și nefăcând nimic. Poate fără să conștientizeze, spectatorii încurajează agresorul să continue, prin simpla prezență și acceptare tacită, de aceea și aici se impune o modificare de conduită în sensul asumării unei reacții care să ducă spre rezolvarea conflictului.

Scopul proiectului este deci, cunoașterea fenomenului de bullying în rândul elevilor, conștientizarea gravității și efectelor acestui fenomen, prevenirea și lupta împotriva bullyingului cu ajutorul tuturor actorilor ce pot contribui în acest context.

Rezultatele cantitative care se așteaptă se referă la reducerea numărului de agresări de orice tip în rândul elevilor din cadrul Liceului Tehnologic Economic Administrativ iar rezultatele calitative ar consta în schimbarea de atitudine în rândul elevilor Liceului Tehnologic Economic Administrativ, în sensul acțiunii spre prevenirea fenomenului bullying sau a tratării corespunzătoare atunci când acesta apare, apelând la toți factorii care pot veni în ajutor.

BIBLIOGRAFIE

1. MECS, UMPFE (2013) *Management instituțional și management de proiect*. București
2. Asociația TELEFONUL COPILULUI (2014) *Împreună putem combate fenomenul bullying*. București
3. Lesser, W. (2011) *Managementul proiectelor*. București: Editura BIC ALL
5. https://en.wikipedia.org/wiki/School_bullying
6. <http://www.bbc.co.uk/schools/parents/bullying/>
7. <http://www.bullying.co.uk/bullying-at-school/>
8. <http://www.stopbullying.gov/prevention/at-school/index.html>
9. <http://bullyinginschools.com/>
10. http://www.education.com/reference/article/Ref_Bullying_Schools

VOINȚA DE A NE TRANSFORMA

THE WILL TO TRANSFORM US

Sorina VASILESCU-APOSTOL
prof. psiholog, CJRAE Neamț

Liliana IROFTE
prof. itinerant, CSEI „Al. Roșca” Piatra Neamț

Abstract

The project “Thinking outside the stigma!” developed in partnership with “Save the children” Organisation of Iasi has contributed on diminishing the exclusion, violence and bullying phenomenons. The aim of activities targeted the developing of life skills, such as solving problems, expression and management of emotions and those related to assertive communication

Rezumat

Proiectul “Gândește în afara stigmei!, dezvoltat în parteneriat cu Organizația “Salvați Copiii” Iași a contribuit la diminuarea fenomenelor de excludere, violență și bullying.

Scopul activităților au vizat dezvoltarea unor abilități de viață, precum abilități de rezolvare a conflictelor, abilități de exprimare și gestionare a emoțiilor și cele legate de comunicarea asertivă

Cuvinte cheie: *conflict, comunicare asertivă, violență, bullying, excludere*

Chiar dacă majoritatea țărilor lumii adoptă în mod oficial o atitudine militantă împotriva discriminării, există totuși indivizi care practică în continuare anumite forme de excludere socială sau dezvoltă stereotipuri la adresa semenilor lor aparținând anumitor grupuri minoritare. Adesea, victimele prejudecăților sunt asociate cu lipsa de putere, care atrage la rândul ei scăderea probabilității unei protejări efective. Grupurile sociale cele mai expuse sunt grupurile etnice, femeile, bătrânii și persoanele cu dizabilități.

Liceul Tehnologic “Spiru Haret” Piatra Neamț funcționează respectând principiul egalității șanselor și accesului la educație a tuturor copiilor. Școala vrea să vină în întâmpinarea nevoilor afective a elevilor în scopul formării unei dezvoltări personale optime și îmbunătățirii relațiilor sociale, astfel încât să se evite situațiile de dezadaptare, excludere și stigmatizare.

Proiectul “Gândește în afara stigmei!”, dezvoltat în parteneriat cu Organizația “Salvați Copiii” Iași și implementat de către Irofte Liliana, profesor

de sprijin și Vasilescu Sorina, consilier școlar, a luat ființă cu scopul facilitării incluziunii sociale și educaționale a elevilor care suferă de o tulburare de sănătate mintală (TSM), din cadrul Liceului Tehnologic “Spiru Haret”. Proiectul s-a desfășurat pe parcursul lunilor noiembrie 2015-februarie 2016 și a implicat un număr de aproximativ 100 de participanți, printre care elevi, părinți și profesori. Managerii școlii au contribuit la implementarea proiectului prin punerea la dispoziție a spațiilor de lucru, prin colaborarea fructuoasă cu părinții și aparținătorii copiilor vizați și prin mediatizarea activităților.

Problemele identificate, cu care se confruntă grupul țintă pot fi repartizate pe următoarele categorii de beneficiari și anume:

- Elevii: etichetare, agresare verbală și fizică uneori, izolare și marginalizare;
- Cadre didactice: lipsa informațiilor cu privire la TSM, lipsa suportului afectiv în cadrul activităților școlare;

- Părinți: educația deficitară în privința acceptării copilului cu TSM, comunicare agresivă în familie.

Activitățile realizate în cadrul proiectului au vizat dezvoltarea abilităților de viață, precum abilități de rezolvare a conflictelor, abilități de exprimare și gestionare a emoțiilor și cele legate de comunicarea asertivă. Metodele de lucru care au servit atingerii obiectivelor proiectului au fost: descrierea, explicația, discuțiile de grup, exercițiul, jocurile de rol, prezentarea materialelor video, brainstorming-ul, jocurile de grup, chestionarul, colajul, desenul și observația.

La clasa a V-a, în care sunt integrați 3 copii cu tulburări distincte ale sănătății, s-au realizat un număr de 4 activități cu sprijinul doamnei diriginte, prof. Luiza Negură. În cadrul activității “La fel, dar diferiți” elevii au fost informați cu privire la scopul proiectului și crescându-se nivelul de toleranță și acceptare a diversității în colectivul lor. În cea de-a doua activitate: “Excludere și bullying” s-au identificat diferențele dintre conflict și bullying și importanța solidarizării cu victimele hărțuirii.

Câteva elemente care diferențiază conflictul de bullying

Conflict	Bullying
Ocazional	Se întâmplă în mod repetat
Nu este planificat	Este planificat, premeditate, intenționat
În general, ambele părți implicate sunt supărate	Persoana care suferă de bullying este mai supărată
Se încearcă rezolvarea situației	Se încearcă obținerea controlului
Nu urmărește să îl lase pe celălalt fără diferite obiecte	Se încearcă obținerea puterii sau a unui obiect pe care îl deține cealaltă persoană
Ambele părți implicate își recunosc implicarea	Este învinovățită persoana care suferă de bullying
Ambele părți fac eforturi să rezolve situația	Nu se depune niciun efort din partea persoanei care hărțuiește pentru a rezolva situația.

O altă activitate cu denumirea “Cum rezolvăm un conflict” a propus un model format din mai mulți pași pentru soluționarea constructivă a unui

conflict. După derularea jocurilor de rol, copiii au completat un poster cu mesaje asertive, conform exemplelor din tabelul de mai jos.

PAȘI PENTRU TRANSMITEREA UNUI MESAJ ASERTIV

Pași	Descriere	Cuvinte pe care le-ai putea spune	Mesaje
1 .Explică sentimentele tale și problema.	<i>Spune ce simți față de comportament sau față de problemă. Descrie comportamentul sau problema care te deranjează.</i>	“Mă simt frustrat când...” “Mă simt nefericit când ...” “Mă simt...când...” “Mă rănește când ...” “Nu-mi place când...”	“Nu-mi place când îți împrumut lucrurile mele, iar tu nu mi le înapoiezi la timp!”
2. Exprimă-ți cererea.	Spune clar ceea ce ți-ai dori să se întâmple.	“Mi-ar plăcea mai mult să...” “Mi-ar plăcea ca tu...” “Ai putea, te rog, să...” “Te rog nu...” “Aș vrea ca tu ...”	“Mi-ar plăcea ca atunci când împrumuți rolele de la mine să le dai înapoi cât mai curând posibil”.

3. Întrebă cealaltă persoană ce simte în legătură cu cererea ta.

Invită cealaltă persoană să-și exprime sentimentele, gândurile în legătură cu cererea ta.

“Ce simți despre ...?”
 “Este în regulă și pentru tine?”
 “Ce crezi?”
 “Care sunt ideile tale?”

“Este OK pentru tine?”

Pași	Descriere	Cuvinte pe care le-ai putea spune	Mesaje
Răspunsul	Cealaltă persoană își face cunoscute sentimentele sau gândurile despre cererea ta.	Cealaltă persoană răspunde.	“Da, cred că ai dreptate. Nu sunt prea rapid la returnarea rolurilor, dar le voi înapoia mai devreme data viitoare”.
4. Acceptă, mulțumind	Dacă cealaltă persoană este de acord cu cererea ta, mulțumindu-i este cea mai bună metodă de a încheia discuția.	“Mulțumesc” “Foarte bine, apreciez asta”. “Sunt fericit că ești de acord”. “Minunat!”	“Mulțumesc pentru înțelegere. Hai să mergem să ascultăm niște muzică

“Și noi și voi și ei cu toții”, o ultimă activitate, prin care au fost consolidate abilitățile de comunicare eficientă și de conștientizare a nevoilor asemănătoare a membrilor grupului. Preadolescenții din această clasă au apreciat într-un mod deosebit jocurile de rol și lucrul cu imaginile personajelor preferate, găsind multe asemănări între ei și caracteristicile unice ale acestora. Ei și-au exprimat dorința de a continua acest gen de activități pe viitor.

Părinții elevilor din clasa a V-a au fost și ei implicați în acest proiect. Ei au conștientizat rolul parental în procesul de transmitere a unui comportament non-discriminatoriu și lipsit de prejudecăți față de cei din jur.

La nivelul clasei a X-a, s-a realizat o activitate cu scopul sensibilizării cu privire la includerea

socială și emoțională a persoanelor cu TSM. În urma activității elevii au creat 3 postere cu mesaje de promovarea unui comportament non-discriminatoriu.

Cadrele didactice de la învățământul primar au fost informate cu privire la particularitățile elevilor cu TSM și necesitatea acestora de a fi tratați cu mai mult “zâmbet”.

Schimbările cu impact la nivelul școlii, în urma derulării proiectului respectiv, evidențiază o îmbunătățire a procesului de incluziune școlară a elevilor cu TSM și demonstrează faptul că împreună putem contribui la transformarea societății. Amintim că este nevoie de o continuă perfecționare în acest domeniu și realizarea unor activități de prevenire a etichetării, discriminării și violenței în școală.

BIBLIOGRAFIE

1. Botoșineanu, F., (2011) Reprezentarea socială a persoanei cu dizabilități din România - Premise teoretice la un studiu de caz. Iași: Alfa
2. Violența în școală, (2006) Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale Educației, Unicef. București: Editura Alpha Mdn
3. <http://www.cncd.org.ro>
4. <http://www.tolerance.org>

DIN ACTIVITATEA FICE ROMÂNIA / FICE ROMANIA ACTIVITIES

VIZITĂ DE DOCUMENTARE ȘI SEMINAR INTERNAȚIONAL CONSTANȚA, APRILIE 2016

Roxana ONEA
DGASPC Constanța

În perioada 14 - 17 aprilie 2016, Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Constanța a primit vizita unei delegații formată din reprezentanți ai Statului Israel, care desfășoară activități în domeniul educației și protecției copilului.

Deplasarea în județul Constanța s-a înscris în programul vizitei de lucru pe care Federația Internațională a Comunităților Educative din România (FICE România) a organizat-o pentru această delegație în cadrul inițiativei de a susține cooperarea și schimbul de experiență cu alte țări.

Obiectivul principal al vizitei de lucru s-a referit la cunoașterea rezultatelor și înțelegerea bunelor practici privitoare la procesul de dezinstituționalizare a copilului în cadrul sistemului de protecție specială, a dezvoltării serviciilor alternative, precum și a demersurilor ce au ca scop prevenirea separării copilului de familia sa.

În data de 15 aprilie 2016, în intervalul orar 9,00-12,30, la Bavaria Blue Hotel din Stațiunea Mamaia s-a desfășurat **Seminarul Internațional** cu tema „**Instituționalizarea – noutăți și efecte**”. Au fost prezentate mai multe lucrări de specialitate, pe tema aleasă de către profesioniști din cadrul DGASPC Constanța, Vaslui și Argeș, dar și de către specialiști din cadrul delegației israeliene. La seminar a participat și d-l **Hermann Radler**, **vicepreședintele FICE Internațional**, președinte FICE Austria. De asemenea a participat și o delegație din Republica Moldova.

S-au evidențiat moduri similare de lucru, metode și tehnici folosite deopotrivă de toți specialiștii prezenți la Seminar, aspect care a confirmat, încă odată, că principiile care stau la baza activității în asistența socială sunt general valabile și aplicabile pe teritoriul acelor state care

prioritizează binele general, prosperitatea și bunăstarea umană.

În cadrul Seminarului s-a lansat ideea unei noi provocări, și anume:

DE LA ÎNGRIJIREA INSTITUȚIONALĂ LA ÎNGRIJIREA COMUNITARĂ

Ideile care stau la baza acestei noi provocări sunt:

- Persistența modelului instituțional de îngrijire este una din provocările majore cu care se confruntă modelul social european.
- Au fost surprinse mai multe caracteristici ale culturii instituționale, care au determinat concluzia necesității schimbării de paradigmă:

Cultura instituțională:

- Caracteristici externe
- Îngrijirea în sistem instituționalizat a fost văzută ca o dovadă că societății îi pasă, că persoanele vulnerabile nu sunt neglijate și că acest sistem oferă celor în nevoie hrană, adăpost, îmbrăcăminte, recuperare și tratament.

Caracteristici interne

- Depersonalizarea - îndepărtarea bunurilor personale,
- rigiditatea programului - (program fix de trezire, masă și activități),
- tratamentul în bloc, fără intimitate și individualitate,
- distanța socială (diferența de statut între personal și rezidenți).

Pornind de la valorile fundamentale ale asistenței sociale, respectiv **autodeterminarea și alegerea**, s-a concluzionat că acestea **ar trebui să orienteze activitatea de organizare și furnizare a serviciilor sociale.**

Astfel, dezinstituționalizarea nu înseamnă a scoate oamenii din clădirile numite instituții ci este mai degrabă un proces prin care aceștia sunt ajutați să reia controlul asupra propriei lor vieți și să fie incluși din punct de vedere social. Tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară nu este un transfer de la un cadru de îngrijire mare la unul mai mic, ci o călătorie în scopul creșterii capacității persoanelor vulnerabile de a deveni experți în propria lor îngrijire și de a le furniza instrumentele care să le permită să ducă viața pe care o doresc.

Argumente pentru îngrijirea comunitară

- **Experiențele beneficiarilor de servicii** - sistemul instituțional oferă siguranță fizică, hrană și adăpost, dar nu oferă sentimentul de bunăstare care rezultă din experiența de a fi inclus, iubit și apreciat de prieteni și rude.

- **Drepturile omului** (respectarea demnității inalienabile, a autonomiei individuale, libertatea de a face propriile alegeri)

- **Valorile asistenței sociale** - munca în asistență socială este bazată pe respectul și valoarea inalienabilă a tuturor oamenilor; îngrijirea instituțională creează o puternică ierarhie și obligă rezidenții să urmeze reguli prestabilite, indiferent dacă acestea corespund nevoilor lor sau nu.

- **Raportul calitate-preț** - argumentul economic a fost limitat de percepția factorilor de decizie politică și a furnizorilor de servicii, conform căreia doar instituțiile mari sunt capabile să realizeze economia la scară, necesară ca îngrijirea să fie accesibilă. Pe de altă parte, îngrijirea comunitară se pare că este mai rentabilă, când are ca rezultat creșterea calității vieții beneficiarilor.

Primii pași spre îngrijirea comunitară

O viziune comună, clară, la conturarea căreia participă inclusiv rezidenții și care este promovată și dezvoltată de conducerea politică și profesională locală.

O viziune este reprezentată de o imagine mentală a unei comunități în care oamenii nu mai locuiesc în sistemul instituțional ci sunt îngrijiți la domiciliu sau într-un mediu familial.

Leadershipul local este necesar pentru a aduce o schimbare către orientarea pe oameni și nu pe structuri. În acest sens sunt necesare fonduri suplimentare.

Implicarea generală este un element cheie, înțelegând prin aceasta implicarea beneficiarilor, familiilor acestora, personalului de îngrijire și a comunităților în care aceștia trăiesc.

Rudele pot fi implicate în evaluarea serviciilor primite, în dezvoltarea și furnizarea acestora.

Personalul trebuie să beneficieze de oportunități de formare în domeniul serviciilor de îngrijire comunitară.

Suportul comunității este reprezentat prin implicarea activă a vecinilor, a grupurilor de afaceri și grupurilor societății civile.

Implementarea îngrijirii comunitare

Elemente cheie:

- **Evaluarea și planificarea strategică a nevoilor** - procesul prin care sunt identificate nevoile (sociale și de sănătate actuale și anticipate) populației locale, care reies din datele socio-economice și cantitative colectate.

- În modelul instituțional: această planificare nu va trece de problemele capacității și bugetului.

- În modelul comunitar: poate exista o evaluare fundamentală a gradului în care serviciile corespund nevoilor și preferințelor cetățenilor.

- **Informarea și consilierea** sunt esențiale pentru oricine ar avea nevoie de îngrijire și suport.

- În instituție, aparent, se poate promova mai ușor - clădirea este un punct de reper, are elemente constante (capacitatea, angajați permanenți, un portofoliu de tratamente/servicii).

- Serviciile comunitare - tind să fie mai dispersate și mai puțin prezente în conștiința colectivă. Ele trebuie să învețe să inspire încredere, siguranță și preocupare pentru creșterea calității vieții beneficiarului.

- **Evaluarea nevoilor individuale** implică o echipă multidisciplinară care să lucreze cu beneficiarul serviciului și cu familia acestuia pentru a identifica nevoile.

- În sistemul instituțional - de regulă, nevoia unei persoane este evaluată în funcție de ceea ce poate oferi instituția.

- În sistemul comunitar - evaluarea de calitate presupune evaluarea completă a nevoilor unui individ, a circumstanțelor de viață ale acestuia, ceea ce conduce, în mod implicit, la furnizarea unei varietăți de servicii.

Capacitatea serviciilor - posibilitatea ofertei de a satisface cererea pentru servicii. Capacitatea și disponibilitatea serviciilor este bine să fie evaluate periodic de către autoritățile locale și alte organisme de finanțare și planificare a serviciilor, în baza unei evaluări și planificări strategice a nevoilor.

Calitatea serviciilor - îmbunătățirea calității vieții beneficiarilor de servicii, sub toate aspectele (emoțional, social și fizic).

În sistemul instituțional, calitatea este de cele mai multe ori înțeleasă ca o adaptare la parametri stabiliți de autoritatea de reglementare, cum ar fi numărul de personal/rezident sau suprafața unei camere/persoane.

Îngrijirea comunitară este orientată pe individ, luând în calcul dorințele și nevoile sale, oferindu-i servicii care sunt mai ușor de adaptat la nevoile individuale. Aceasta permite serviciilor comunitare să perceapă individul ca o persoană completă, cu nevoi emoționale, sociale și fizice.

Deschiderea - de regulă, îngrijirea în cadrul instituțional înseamnă a fi departe de casă și a avea un contact limitat cu lumea de afară, inclusiv cu familia și prietenii; aceasta generează îndepărtarea, izolarea și îi etichetează.

Îngrijirea comunitară are ca scop menținerea cetățenilor în comunitatea locală, acasă sau într-un mediu familial, pe o perioadă cât mai lungă, oferindu-le cele mai bune șanse pentru o incluziune socială completă. Acestea trebuie să

fie coordonate și integrate pentru a îndeplini atât nevoile de bază cât și pe cele complexe.

Înțelegerea aspectelor economice ale schimbării

Îngrijirea comunitară are nevoie de o infrastructură adecvată, de personal instruit corespunzător și de un ANGAJAMENT POLITIC, PROFESIONAL ȘI ADMINISTRATIV cu privire la un model mai bun de îngrijire.

Costurile tranziției includ:

- Investiții de capital pentru înființarea de noi servicii
- Investiții pentru recalificarea personalului în domeniul îngrijirii comunitare
- Creșterea transparenței financiare, planificarea și dezvoltarea strategică
- Costuri duble ale furnizării în paralel a serviciilor pentru un anumit număr de ani.

Concluzii:

- Dezinstituționalizarea are nevoie de o viziune și de un leadership al schimbării, la care să se alăture toți cei implicați în această schimbare.
- Accentul se va transfera de pe **NEVOILE SISTEMULUI** pe **NEVOILE INDIVIDULUI**, deschizând calea spre **BUGETELE PERSONALE**.
- Astfel, sumele de bani vor urma beneficiarii individuali și nu structurile care îi deservește pe aceștia.
- În ceea ce privește rezistența la schimbare, una din soluții ar fi **promovarea unei culturi a cooperării, a spiritului tolerant, a încrederii și discuțiilor libere, demers în care sunt implicați de la început toți participanții relevanți și toate grupurile interesate.**

RAPORT CU PRIVIRE LA VIZITA DE STUDIU EFECTUATĂ DE CĂTRE DELEGAȚIA FICE ROMÂNIA ÎN FINLANDA ÎN PERIOADA 9-15 MAI 2016

Dr. Eugen SIMION
Președinte Filiala Neamț
FICE România

1. Obiectivele vizitei de studiu

Scopul organizării vizitelor de studiu în state europene este facilitarea schimbului de informații și de experiență între factorii de decizie și specialiștii din domenii de interes comun pentru entitățile, respectiv țările participante precum și asigurarea unui forum de discuții, schimb și învățare reciprocă a temelor de interes general la nivel european.

Obiectivele generale ale unei vizite de studiu pot fi rezumate/enunțate astfel:

- să permită participanților să-și amelioreze înțelegerea aspectelor specifice ale politicilor specifice domeniilor de interes comun din țările lor;
- să genereze un schimb continuu de idei și informații între toți participanții la programele de studiu, incluzând atât vizitatorii cât și gazdele;
- să îmbunătățească fluxul de informații dintre statele membre ale CE.

Obiectivele vizitei de studiu realizate în Finlanda au fost următoarele:

- Realizarea unei experiențe de învățare și transfer de know-how, în scopul de a vedea și asimila modele de colaborare public-privat care pot fi utilizate în propriul context de lucru, privind serviciile acordate persoanelor/grupurilor în risc, formarea profesională, recunoașterea și certificarea competențelor.
- Analiza unor tematici legate de crearea și funcționarea unor rețele de colaborare cu specialiștii în practica socială din Finlanda, în scopul de îmbunătățire a propriei activități profesionale și de a cunoaște și alte modele de suport social.
- Analiza unor domenii specifice de aplicare a colaborării public-privat, precum:
 - managementul integrat al serviciilor de formare, de măsuri active și de incluziune socială;

- managementul integrat (printr-un mix de servicii) de politici pasive cu politici active de susținere a persoanelor/grupurilor aflate în risc de abuz, neglijare, excluziune socială
- Analiza unor experiențe specifice de colaborare public-privat adresate unor tipologii particulare de grupuri-țintă:
 - copii în risc de abuz/neglijare;
 - copii cu risc de consum de alcool, substanțe ilicite;
 - copii care săvârșesc fapte penale dar nu au răspunderea penală
- Transfer de cunoștințe prin experiență inovativă de învățare, bazată pe metodologia de formare activă și Action Learning, pe elemente de dezvoltare profesională, teamworking și schimb de experiențe în cadrul grupului de participanți.

În sensurile menționate, vizita de studiu a fost o oportunitate utilă pentru transferul de bune practici din partea partenerilor finlandezi, cunoașterea modului de organizare și funcționare a instituțiilor și serviciilor adresate persoanelor în nevoie din Finlanda, exemple de succes de colaborare între furnizori publici și privați, exemple de bune practici, etc.

2. Descrierea vizitei de studiu: metodologie de lucru și etape

Caracteristicile vizitei de studiu pot fi rezumate astfel:

- Prezența unei tematici centrale a vizitei de studiu, ce reprezintă „firul roșu„ al experiențelor trăite, și anume: „modalități de colaborare între instituții din România și Finlanda în domeniul protecției drepturilor copilului”
- Prezentare și discuții directe cu reprezentanții instituțiilor-gază, în calitatea lor de protagoniști ai exemplelor de bune practici, ce pot transmite în prima linie know-how-ul,

- Participarea activă la întâlnirile de lucru, care stărnește discuții și emoții la nivelul participanților la vizita de studiu, și în acest fel garantează că aceștia își vor reaminti ceea ce au vizitat și după reîntoarcerea în țara de proveniență.
- Îmbogățire a propriilor experiențe profesionale, prin prisma diversității de context, structura organizatorică, sector de activitate, etc.

- Team-working-uri la diferite niveluri, în timpul sesiunilor de lucru.

Etapele vizitei de studiu

Procesul de învățare și transfer de know-how în cadrul fiecărei vizite de studiu este structurat în 4 etape:

Pentru fiecare dintre aceste etape ale sesiunilor de lucru, au fost definite caracteristicile, durata și obiectivele:

Briefingul reprezintă partea introductivă. Această primă etapă, include:

- a) O prezentare generală a întregii vizite de studiu – realizată printr-o întâlnire cu prezența tuturor participanților, în prima zi de study visit,
- b) Prezentări punctuale ale fiecărei vizite - prin sesiuni de briefing zilnice

Etapă de briefing se realizează atât pentru întreaga vizită de studiu cât și pentru fiecare zi de vizite la organizațiile-gazda, pentru:

- Prezentarea vizitei de studiu
- Obiective comune
- Schimb de așteptări
- Prezentarea organizațiilor care primesc participării în vizita de studiu
- Pregătirea posibilelor întrebări

Întâlnirile de lucru reprezintă vizitele propriu-zise, structurate și organizate, ce prevăd prezența unor reprezentanți ai organizațiilor gazdă, de preferință cu profil tehnico-profesional similar cu cel al participanților.

Acestea au avut o durată zilnică de aproximativ 4h (de la 9.00 la 13.00, cu excepția zilei de miercuri, 11.05.2016, când au avut loc două vizite, una la Kasakkamäki Primary School din

Lahti și a 2-a la Kymenlaakso School of Applied Sciences (Universitatea de Științe Aplicate din Lahti, Kouvola).

Debriefingul a avut loc astfel:

- a) Sesiuni de debriefing post-întâlnire zilnice, pentru focalizarea elementelor importante din fiecare instituție/serviciu vizitat(ă).
- b) debriefing final, în ultima zi de vizită de studiu, pentru o sinteză a ceea ce „ducem cu noi acasă”.

Etapă de debriefing se realizează pentru:

- Analiza a ceea ce a fost văzut în timpul fiecărei vizite
- Lessons learned (“lecții învățate”)
- Sprijin din partea experților finlandezi în pregătirea de către participanți a unui document de sinteză, pornind de la elementele de interacțiune din timpul vizitelor

3. Participanții la vizita de studiu

Grupul de specialiști participanți la schimbul de experiență din Finlanda a fost format din:

- Eugen Simion, DGASPC Neamț, FICE România, filiala Neamț (președinte), coordonatorul grupului;
- Manuela Stan, inspector școlar, ISJ Caraș-Severin, FICE România, filiala Caraș-Severin (președinte);

- Iuliana Matei, DGASPC Argeș;
- Roxana Onea, DGASPC Constanța, membră FICE România;
- Florica Pîrvu, DGASPC Sector 5 București, membră FICE România;
- Adrian Furtună, DGASPC Vaslui, membru FICE România;
- Iulian Viorel Vlad, DGASPC Vaslui, membru FICE România

4. Activități desfășurate

Vizita de studiu din Finlanda s-a efectuat în principal cu scopul de a întâlni instituții și organisme naționale care sunt actori instituționali sau purtători de interes (stakeholders) în asigurarea serviciilor sociale.

În sinteză, participanții la study visit au avut posibilitatea de a compara modelele de suport social comunitar, care oscilează între un nivel minim de privatizare în România și un nivel maxim de privatizare în Finlanda.

Ziua 1 – Vizită de studiu la Sippola

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

Mrs. Tuija Lindberg Director

Mrs. Riikka Hillo Team Leader

Rezumat

După preluarea de la Aeroportul Vantaa, Helsinki, grupul de specialiști din România a fost condus în localitatea Sippola, din sud-estul Finlandei, la State Residential School Sippolan koulukotiunde, unde a fost cazat pentru patru zile și de unde au fost realizate primele vizite de studiu. Centrul de copii din Sippola acordă servicii de suport (educație în interiorul centrului, sprijin și consiliere, găzduire și masă, activități ludico-recreative) pentru un număr de 12 băieți și 11 fete. Serviciile de cazare sunt separate pe criteriul gen. Majoritatea dintre aceștia provine din medii cu istoric de violență intrafamilială, de consum de alcool și/sau droguri. Ei înșiși au experimentat consumul de alcool și/sau droguri ori au fost implicați în evenimente cu caracteristici de criminalitate juvenilă. Am remarcat faptul că acest serviciu acordă și facilitățile educaționale, după o

curriculum adaptată nevoilor lor individuale. Profesorii sunt angajați ai centrului State Residential School Sippolan și nu ai unei structuri școlare diferite. Fondurile necesare finanțării serviciului sunt asigurate de la bugetul comunității locale iar investițiile se aprobă prin proiecte speciale. La momentul vizitei grupului de specialiști din România, centrul suferea o reabilitare majoră, dat fiind faptul că este mai veche clădire publică de lemn din toată Finlanda.

Ziua 2 – Vizită de studiu la Sotek Foundation, Pulmapaja, Kotka

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

Mrs. Helena Olli Director

Rezumat

Organizație înființată în 2009, Pulmapaja este constituită din 2 structuri, Sotek și Kakspy. Organizația Sotek se ocupă de persoanele cu handicap mental iar Kakspy de persoanele cu probleme de sănătate mentală. Pulmapaja organizează cursuri, unul primăvară și unul toamna, cu câte 8 clienți pe fiecare curs, în care cursanții cu probleme mentale sau chiar și cei cu handicap mental sunt pregătiți pentru viața de zi cu zi (se optimizează abilitățile sociale și comportamentale, sunt învățați să gătească, să facă curat, să-și facă singuri cumpărăturile, etc.). După 6 luni de la terminarea cursurilor, beneficiarii sunt invitați în centru pentru perioade de 1-2 săptămâni, pentru a se verifica modul în care s-au atins și susținut scopurile propuse în timpul cursurilor. Cursurile includ conversații pentru creșterea stimei de sine și pentru îmbunătățirea comportamentelor, elemente de educare financiară și de prim ajutor, lucru manual (confeționează tricouri, ceasuri de perete și săpunuri), exerciții și jocuri (bowling, geocatching), vizitare de școli și locuri de muncă, etc. Finanțarea serviciilor este asigurată de către RAY (Finland's Slot Machine Association – Asociația Finlandeză a jucătorilor de jocuri mecanice) și de municipalitățile din orașele Kotka, Hamina și Pyhtää.

Ziua 3 – Vizită de studiu la Kasakkamäki Primary School, Lahti

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

Mrs. Marju Markkanen Director

Rezumat

Școala Primară Kasakkamäki din Lahti a întâmpinat cu mare deschidere grupul de specialiști din România, punându-ne la dispoziție atât informații cu privire la sistemul educațional din Finlanda cât și despre metoda de prevenire a bullying-ului patentată de către Universitatea din Turku (KiVa Method) și care se aplică cu mare succes, de câțiva ani, atât în școlile din Finlanda cât și în școli din alte țări (Belgia, Estonia, Ungaria, Suedia, Anglia, Italia, Spania, Noua Zeelandă, Argentina, Mexic, Peru) și urmează a fi transpusă și în țări precum Olanda, Grecia, Africa de Sud, SUA. În școală copiii sunt învățați cu principiile toleranței, iar dacă apar indicatori de bullying, atunci personalul educativ special pregătit intervine pentru stingerea conflictelor, în acord cu principiile de bază ale metodei KiVa:

- Fiecare elev are responsabilitatea pentru propria dezvoltare
- Atitudine pozitivă față de viață
- Metode de lucru independent și de a utilizare a surselor de informare
- Toleranță
- Prevenirea bullying-ului

De asemenea, școala certificată KiVa are rolul major de a încuraja copiii să creadă în propriile abilități și să și le dezvolte continuu. Fiecare dintre membrii delegației române a participat la un test, imediat ce au fost explicate principiile metodei KiVa, care a arătat, încă o dată, că în România se pune mai mult accent pe acumularea de cunoștințe decât pe dezvoltarea de priceperi și deprinderi sau pe dezvoltarea unui sistem empatic și asertiv de comunicare, atât între congeneri cât și între copii și adulți. KiVa este un program anti-bullying bazat pe cercetare, dezvoltat de Universitatea din Turku, cu finanțare de la Ministerul Educației și Culturii. Promotorii metodei sunt cercetători care au studiat fenomenul bullying-ului și mecanismelor sale timp de un deceniu. Echipa a fost condusă de Prof. Dr. Christina Salmivalli

și Dr. Elisa Poskiparta. Eficiența KiVa a fost demonstrată într-un proces cuprinzător, controlat aleatoriu. În Finlanda, KiVa este un program recunoscut: 90% din toate școlile din țară sunt școli care implementează programul KiVa. Programul KiVa este un program anti-bullying inovator bazat pe școală, care a fost dezvoltat folosind cercetări de ultimă generație despre mecanismele bullying-ului. KiVa este un program bazat pe dovezi pentru a preveni bullying-ul și pentru a rezolva eficient cazurile de bullying. Prevenirea este crucială dar și intervenția este foarte importantă, deoarece eforturile de prevenire nu vor face să dispară bullying-ul odată pentru totdeauna; trebuie să fie folosite instrumente adecvate când un caz de bullying este scos la iveală. Al treilea aspect al KiVa este monitorizarea constantă a situației în școală și a schimbărilor care au loc în timp; acesta este realizabil inclusiv prin instrumentele online incluse în program. Aceste instrumente produc feed-back anual pentru fiecare școală cu privire la implementarea programului precum și la rezultatele obținute. Principalele componente ale metodei KiVa sunt:

- acțiuni de prevenire universală – curricula KiVa, lecții cu elevii și jocuri online (sunt îndreptate spre toți elevii și se concentrează, în special, pe prevenire)
- acțiuni de indice, care vor fi folosite când un caz de bullying este adus la cunoștință – sunt destinate copiilor și adolescenților care au fost implicați deja în bullying, ca agresori sau victime, precum și pentru câțiva colegi de clasă ai acestora care sunt solicitați să sprijine victima (scopul este să pună capăt bullying-ului) *Indicatori de eficiență* Există numeroase programe disponibile pe piață, dar din păcate doar câteva au fost testate în studii științifice riguroase. Aceasta înseamnă că nu există dovezi dacă programele ajută sau nu în reducerea bullying-ului în școli. Efectele programului KiVa au fost evaluate în numeroase studii. Pe lângă studiile bazate pe datele colectate și analizate de grupul de cercetare KiVa, au fost colectate date independente de către Institutul național de sănătate și bunăstare din Finlanda, care demonstrează că bullying-ul și victimizarea au scăzut în

Finlanda, odată cu implementarea la nivel larg al programului KiVa. **Centrul de Criză din Lahti** Centrul SOS al Asociației Finlandeze pentru Sănătate Mentală furnizează asistență în situații de criză și sprijin pentru a preveni problemele de sănătate mentală și sinuciderile. Centrul de criză SOS oferă consiliere pe termen scurt și sprijin în situații de criză pentru orice persoană care locuiește în Finlanda, inclusiv emigranți, persoane care solicită azil, victime ale traficului de persoane. Consilierea în criză este realizată inclusiv cu ajutorul unui interpret, în limba maternă a clientului. Consilierea este gratuită și poate fi acordată și persoanelor care doresc să-și păstreze anonimatul. Nu sunt necesare trimeri din partea altor specialiști, propria situație de criză a clientului fiind suficientă. Motive frecvente pentru care clientul caută ajutor din partea centrului SOS sunt:

- situații dificile de viață - dificultăți de adaptare la o cultură nouă
- probleme de relații maritale, de cuplu și probleme de familie
- gânduri suicidale
- pierderi neașteptate ale unor persoane dragi
- accidente, violență, probleme de sănătate mentală

Asociația pentru Sănătate Mentală din Finlanda este un furnizor de servicii independent, care lucrează cu specialiști și organizații non-guvernamentale, producând și dezvoltând o varietate de servicii preventive de sănătate mentală. Activitățile acestora se bazează pe oferirea de suport în situații de criză acută, adaptat particularităților clientului. Angajații sunt formați în intervenția de criză și colaborează cu profesioniști din asistența socială și sănătate. Serviciile sunt destinate adulților (persoane peste 18 ani), cuplurilor și grupurilor și sunt gratuite pentru clienți. Finanțarea centrului este asigurată în principal de RAY (Finish Slot Machine Association). Subvențiile din partea RAY se acordă pe bază de solicitări anuale, iar restul de fonduri necesare funcționării Centrelor de criză provin de la ministere, municipalități și parohii.

Ziua 3 – Vizită de studiu la Universitatea de Științe Aplicate, KYAMK, Kymenlaakso School of Applied Sciences

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

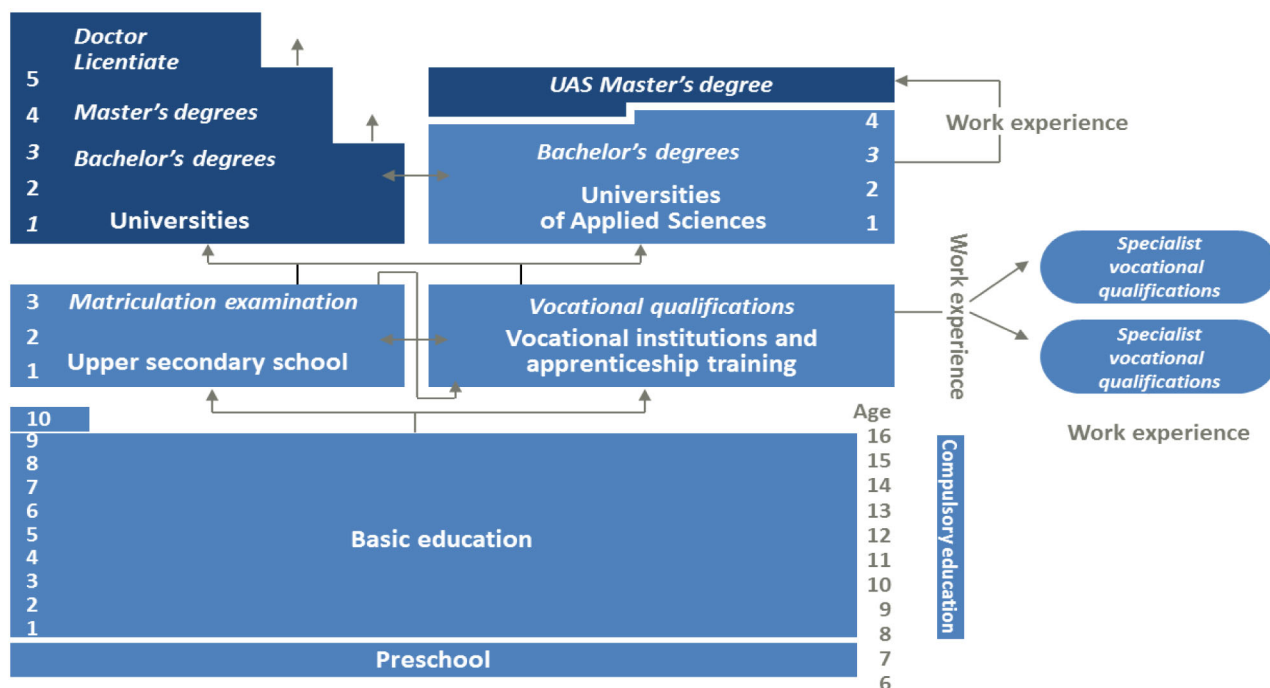
Mrs. Minna Veistilä Principal Lecturer

Rezumat

Kymenlaakso School of Applied Sciences este un institut multidisciplinar de educație superioară care generează expertiză profesională de înaltă calitate colaborând îndeaproape cu piața muncii și alte structuri de educație, formare și cercetare, membră a Universității de Științe Aplicate din Regiunea de SE a Finlandei. Universitatea are încadrați ca personal permanent 300 cadre didactice și cercetători la un număr de 4333 studenți (la 20.09.2014). Are structurate 23 programe educaționale, din care 7 la nivel de master. Zonele de interes ale Universității includ:

- producerea de energie prietenoasă cu mediul
- logistică competitivă și transport maritim
- zone de bunăstare a populației și afaceri
- design De asemenea, universitatea dezvoltă o serie de programe în limba engleză, structurate astfel:
- program educațional în afaceri internaționale, bachelor (210 credite)
- design de jocuri, bachelor (240 credite)
- program educațional în managementul afacerilor internaționale, master (90 credite)
- master în promovarea sănătății și servicii sociale (90 crd)
- program educațional în design, master (60 crd) De asemenea, universitatea dezvoltă programe de formare pentru companii și comunități:
- studii de limbă
- formare pe piața muncii
- educație pe tot parcursul vieții (long life learning)
- seminarii specifice pentru companii și servicii de formare
- servicii de recrutare și dezvoltare a carierei

De asemenea, grupului de experți din România li s-a prezentat și structura sistemului educațional din Finlanda:

Ziua 4 – Vizită de studiu la Central Union for Child Welfare, Helsinki, Finland

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

Mrs. Miia Pitkänen Programme Director

Susanna Hoikkala Senior Advisor & **Julia Kuokkanen**

Rezumat

Central Union for Child Welfare (Uniunea centrală pentru bunăstarea copilului) este o organizație-umbrelă pentru 94 de ONG-uri și 39 municipalități de pe teritoriul Finlandei, înființată în 1937, pentru a promova și dezvolta cooperarea între ONG-uri, municipalități și autorități statale în domeniul bunăstării copilului. Activitatea fundației se bazează pe conceptul de drepturile copilului, pe Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Valori promovate de CUCW:

- interesul superior al copilului
- cooperare
- curaj CUCW nu este furnizor (în sens clasic) de servicii și are aproximativ 20 angajați iar scopurile acesteia sunt:
- creșterea conștientizării interesului superior al copilului
- activitate de advocacy referitoare la reducerea nevoii de dependență de servicii pentru copil

- servicii de urgență de protecție a copilului
 - îmbunătățirea coordonării muncii de dezvoltare în cadrul domeniului de bunăstare a copilului
 - înființarea sau sprijinirea rețelelor active cu diverse entități implicate în protecția copilului
- Priorități fundamentale ale CUCW:
- promovarea drepturilor copilului
 - advocacy în luarea deciziilor
 - sprijin timpuriu în servicii de bază pentru copil
 - calitate superioară în educația timpurie
 - oferirea de suport-orientare către serviciu familiilor sărace
 - prevenirea abuzurilor asupra copilului - copii cu nevoi speciale (asistență specifică pentru copil și familie, copii cu dizabilități, copii imigranți)
- CUCW este finanțat de Children's Day Foundation, RAY (The Finish Slot Machine Association), Child's World Magazine, conferințe anuale, publicații, subvenții, cotizații. Activitatea de susținere/consiliere a ONG-urilor include:
- advocacy
 - îmbunătățirea know-how-ului
 - dezvoltare și activitate de coordonare
 - constituire de rețele de sprijin
- Politicile de bunăstare a copilului se bazează pe:
- modelul Nordic de bunăstare (abordare universală și furnizare de servicii statutare extinse – servicii sociale și de sănătate, servicii educaționale)

- contribuția municipalităților – responsabile de punerea în practică a serviciilor de bunăstare a copilului
- rolul guvernului și ministerelor – în realizarea de politici publice, oferirea de informații și apelarea la resurse
- rolul ONG-urilor și a sectorului privat ca furnizori de servicii (în 2/3 din totalul cazurilor)
Bazele bunăstării copilului în Finlanda:
- Convenția ONU cu privire la drepturile copilului (1991)
- Legea bunăstării copilului
- Principiul interesului superior al copilului
- Implicarea copilului în deciziile care îl privesc
- Custodia copilului
- Tutorele/părintele este responsabil de îngrijirea copilului
- Drepturi parentale și responsabilități
Programul National 2016-2019, dezvoltat de Ministerul Afacerilor Sociale și Sănătății este axat pe întărirea cercetării bazate pe dezvoltare în bunăstarea copilului și găsirea de practice eficiente. Ca o noutate pentru Finlanda, noul program privitor la bunăstarea copilului și posibil și legislația națională vor suferi unele schimbări, în sensul că o parte dintre serviciile care acum sunt dezvoltate de ONG-uri și municipalități vor fi centralizate, preluate de stat, întrucât s-a constatat că în ultimii 10 ani comunitățile mici nu mai pot susține servicii pentru copil și familie.

Ziua 5 – Vizită de studiu la Federation of Mother and Child Homes and Shelters, Helsinki, Finland

Reprezentanți ai organizațiilor gazdă:

Leena Marila-Penttinen & Tuulia Kovanen

Rezumat

Federation of Mother and Child Homes and Shelters (Federația Caselor și Adăposturilor pentru Mamă și Copil) este o organizație de bunăstare a copilului, cu 30 de ONG-uri membre, la nivel național, înființată în 1945 și are deviza „Every child has to be saved for life” („Fiecare copil trebuie să fie salvat pentru viață”). Scopurile principale ale federației sunt să ajute copiii și familiile care se află în situații dificile și să prevină violența domestică.

Principalele domenii de activitate ale FMCHS sunt:

- Munca centrată pe copil împotriva abuzului de droguri
- Sprijinirea copiilor, familiilor și relaționării timpurii
- Dezvoltarea unui centru de consiliere pentru agresorii bărbați
- Prevenirea violenței domestice - Activități de susținere a ONG-urilor (inclusiv lobby)
- Promovarea interesului superior al copilului în familiile care divorțează Federația a dezvoltat Proiectul „Encourage me and I'll grow strong!” (2013-2016) care și-a propus dezvoltarea unui parenting bazat pe încurajarea copilului, a unui parenting pozitiv și conștientizarea la nivel național a problematicii abuzurilor asupra copilului. În ciuda faptului că pedeapsa corporală a fost interzisă în Finlanda în urmă cu 31 de ani, practicile de parenting se schimbă încet iar violența emoțională și neglijarea sunt greu de recunoscut și este dificil de intervenit în astfel de cazuri. Federația a dezvoltat, începând cu anul 2001, un „adăpost” online, un serviciu de consiliere în mediul virtual, care oferă informații și sprijin specializat pentru fiecare membru al familiei. Proiectul are 3 componente, „adăpostul” online, un forum de discuții și chat-uri în timp real. Scopul principal al acestora este să ofere informații preventive cu privire la violența domestică și să sprijine, în special victimele, în a obține ajutor real cât mai repede cu putință.

5. Materiale de suport utilizate în vizitele de studiu

Pentru fiecare dintre cele 6 instituții/centre vizitate a fost elaborat câte un kit cu materiale, conținând:

- Programul de lucru (Agenda fiecărei vizite)
- Chestionarul de evaluare a satisfacției participanților
- Fișele de observare a vizitelor și a exemplurilor de bune practici studiate
- Metodologia de lucru
- Prezentările de bune practici analizate și puse la dispoziție de către experții finlandezi de-a lungul vizitei

- Alte materiale și prezentări ale asociațiilor/instituțiilor vizitate, în pdf sau ppt, puse la dispoziție pe loc, după prezentări sau transmise prin poșta electronică

Ca output/rezultat al vizitei de studiu, participanții și-au însușit o serie de informații referitoare la experiența avută, sistematizate și structurate, pe care le-au exprimat în fișele de output pe care le-au completat și în chestionarul final de evaluare.

La sfârșitul vizitei de studiu au fost centralizate toate materialele și a fost elaborat prezentul *Raport final al vizitei de documentare* care va fi prezentat la Adunarea generală a FICE România.

6. Rezultatele evaluării gradului de satisfacție a participanților

Prin aplicarea unui chestionar a fost măsurat gradul de satisfacție al participanților.

Din prelucrarea datelor colectate prin intermediul acestuia a rezultat un nivel ridicat de satisfacție atât în ceea ce privește modul de lucru cât și utilitatea informațiilor și a instrumentelor propuse.

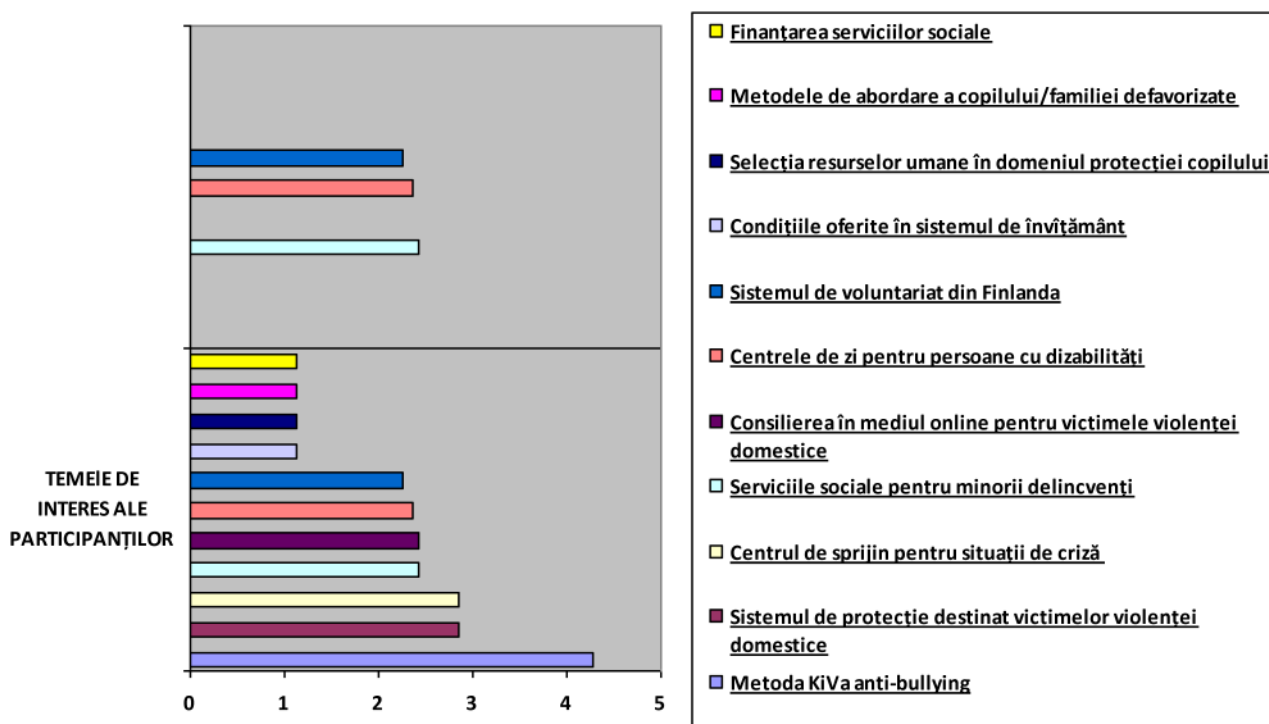
La chestionarul de satisfacție au răspuns toți cei 7 specialiști participanți la program.

Mai jos sunt consemnate punctajele medii calculate pentru fiecare item din chestionar:

Evaluarea aspectelor tehnice ale vizitei de studiu:						
(Note de la 1 la 10, unde 10 este cel mai înalt grad de satisfacție)	Sippola	Pulmapaja	Kasakkamaki School	KYAMK (University of Applied Sciences)	CUCW (Central Union for Child Welfare)	Federation of Mother and Child Homes and Shelters
1. În general, sunteți mulțumit(ă) de modul în care vizita de studiu a aprofundat, prin experiențele prezentate și informațiile adiționale furnizate, temele legate de așteptările d-voastră profesionale?	9,86	9,7	9,57	9,86	10	10
2. În general, sunteți mulțumit(ă) de alegerea organizațiilor gazdă?	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7	9,7
3. În general, sunteți mulțumit(ă) de alegerea și pregătirea personalului care v-a întâmpinat/însoțit în cadrul organizațiilor gazdă?	10	10	10	10	10	10
Evaluarea aspectelor logistice ale vizitei de studiu:						
4. În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de organizarea zilei de lucru (agenda)?	10	9,86	9,7	9,86	10	10
5. În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de facilitățile de cazare?	10	10	10	10	10	10
6. În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de facilitățile de masă?	10	10	10	10	10	10
7. În ce măsură sunteți mulțumit(ă) de facilitățile de transport?	10	10	10	10	10	10
TOTAL SATISFACȚIE GENERALĂ	9,93	9,89	9,85	9,91	9,95	9,95

Temele de interes ale participanților la vizita de studiu

Follow up al vizitei de studiu:	Media importanței	
8. Vă rugăm să ordonați pe o scară de la 1 la 5 (1 fiind nivelul de preferință cel mai ridicat) primele cinci teme de interes pe care le-ați studiat/abordat în cadrul acestei vizite și pe care ați dori ca FICE România și/sau instituțiile statului să le aprofundeze mai departe, respectiv, prin includerea lor în Raportul privind vizita de documentare		
Metoda KiVa anti-bullying	4,28	/5
Sistemul de protecție destinat victimelor violenței domestice	2,85	/5
Centrul de sprijin pentru situații de criză	2,85	/5
Serviciile sociale pentru minorii delincvenți	2,42	/5
Consilierea în mediul online pentru victimele violenței domestice	2,42	/5
Centrele de zi pentru persoane cu dizabilități	2,37	/5
Sistemul de voluntariat din Finlanda	2,25	/5
Condițiile oferite în sistemul de învățământ	1,13	/5
Selecția resurselor umane în domeniul protecției copilului	1,13	/5
Metodele de abordare a copilului/familiei defavorizate	1,13	/5
Finanțarea serviciilor sociale	1,13	/5

Din grafic reiese că preferințele participanților se îndreaptă către:

- Metoda KiVa anti-bullying dezvoltată în Finlanda și aplicată în școli din întreaga lume
- Sistemul de protecție destinat victimelor violenței domestice
- Centrele de sprijin pentru persoane/grupuri aflate în situații de criză
- Serviciile sociale pentru minorii delincvenți
- Consilierea în mediul online pentru victimele violenței domestice

- Centrele de zi pentru persoane cu dizabilități
- Sistemul de voluntariat din Finlanda.

7. Observații și concluzii finale

Feedback-ul primit din partea participanților a fost unul pozitiv. Aceștia au dobândit noi cunoștințe pe care le pot implementa în cadrul instituțiilor din care provin, având totodată o excelență implicare în toate activitățile și dinamicile ce s-au desfășurat pe durata vizitei de studiu.

Toți participanții au concluzionat că vizitele și informațiile primite au fost foarte utile pentru activitatea lor profesională și și-au exprimat mulțumirea cu privire la realizarea vizitei de studiu, atât din punct de vedere organizatoric-logistic, cât mai ales din punct de vedere tehnico-profesional. Se poate concluziona că în cadrul tuturor activităților desfășurate s-au atins obiectivele propuse iar participanții și-au exprimat aprecierea cu privire la activitățile desfășurate de serviciile publice și private din Finlanda în domeniul protecției și susținerii persoanelor/grupurilor aflate în nevoie și a tuturor celorlalte servicii conexe politicilor active sociale.

De asemenea, au fost exprimate mulțumirile față de instituțiile gazdă care i-au primit în vizita de

studiu precum și față de persoanele care le-au oferit aceste informații, din care se pot extrage modele pe care ar dori să le vadă aplicate și în contextul profesional de proveniență.

Membrii grupului participant la vizita de studiu din Finlanda au făcut, în fiecare zi de vizită, o scurtă prezentare atât a expertizei fiecărui specialist dar mai ales a sistemului de servicii sociale din România, cu accent pe serviciile destinate copiilor, dând astfel posibilitatea specialiștilor finlandezi să afle informații și să cunoască sistemul din România, într-un spirit real de "schimb" și de "transfer".

În ceea ce privește valorificarea datelor obținute în urma vizitei de studiu din Finlanda, la „întoarcerea acasă” se pot lua decizii instituționale sau individuale privind:

- activarea de contacte directe și de schimb de know-how între structurile și specialiștii din România și cei din Finlanda cu care s-a interacționat pe perioada vizitei de studiu, în special în domeniile de interes pe care specialiștii români le-au indicat în procesul de follow up;
- elaborarea de proiecte cu finanțare europeană, în parteneriat cu instituții sau ONG-uri finlandeze, în domeniile protecției și promovării drepturilor copilului, a suportului acordat persoanelor sau grupurilor în dificultate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Cucuș, C. (2013) *Educația. Experiențe, reflecții, soluții*. Iași: Polirom
2. Briefing & debriefing; your essential guide - NHS England, descărcat la data de 19.05.2016 de la adresa <https://www.england.nhs.uk/.../briefing-de-briefing-essential>
3. Knowledge Sharing Tools and Methods Toolkit - Study visits, descărcat la data de 21.05.2016 de pe www.kstoolkit.org/Study+visits
4. STUDY VISITS: Thai Health Promotion Foundation - The sustainability of well-being, descărcat la data de 21.05.2016 de pe www.en.thaihealth.or.th/STUDY_VISITS.html
5. STUDY VISITS Handbook - ELSA Germany, descărcat la data de 20.05.2016 de pe <https://www.elsa-germany.org/.../Studyvisits/handbuchSV.pdf>